

A-3-410

NICOLAI SVSII

E SOCIETATE IESV

OPVSCVLA LITTERARIA:

LIMA CICERONIANA,

sive

DE STYLO LIBER SINGVLARIS,

DE PVLCRITVDINE B. MARIE VIRG.

DISCEPTATIO QVOD LIBETICA

P O E M A T A

ELEGIÆ MARIANÆ,

LVSVS ANACREONTEI,

DRAMA COMICVM.

del col^o dela comp^a de los de Granada

A N T V E R P I Æ

Apud Hæredes MARTINI NVTII;

ANNO M. DC. XXI

1880

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

3

L E C T O R I.

Quemadmodum publicè
 vtilis censentur ij, qui flu-
 ctuantes naufragorū met-
 ces tempestatū subducunt,
 & cum naues ipsas non possunt, sal-
 tem tabulas colligunt; ne vndarum
 furoribus ea relinquunt, quæ huma-
 nis aliquando vsibus opportuna fu-
 tura sunt: ita nos neque rem inutilem
 suscepturos, & aliquam à litteratis
 gratiam inuituros existimauimus, si,
 NICOLAO SVSIO, è vitæ huius velut
 maris iactatione, ad æternum tran-
 quillitatis portum, vti speramus, eue-
 cto, ad scripta eiusdem aliorum vtili-
 tati colligenda, animum adiiceremus.
 Conquisitis itaque omnibus, quæ vir
 ille non vulgari sanè interiorum litte-
 rarum cognitione præstantissimus,
 partim inchoata, partim etiam con-
 summata typis destinârat; ea potissi-
 mè in lucem emitimus, quæ & au-
 ctor, vt cariora, limauit exactiùs, &
 nos, vt maturiora, ad stomachum
 tuum

4
tuum magis facere posse, arbitrati sumus. Atque utinam licuisset parenti hisce quasi liberis exquisitam illam, quam mente iamdiu digesserat, dotem annumerare, & extremam manum impendere! essent hæc scripta politiora quidem fortasse paullo, haud paullo tamen plura, & vberiora. Sed immatura mors præclaris conatibus nimium citò intercessit. Tu interim, Lector, hisce quæ dare potuimus, fruire, atque auctori bene precare; nos operam dabimus, ut desideratum adhuc à doctis in FLORVM COMMENTARIVM, non publici saporis opus, ab eodem auctore dudum prælo destinatum, bono tuo publicemus. Vale.

H. O.

SYL.

SYLLABVS EORVM

QVÆ HOC OPERE

CONTINENTVR.

LIMÆ CICERONIANÆ

CAPITA.

- I. **S**tyli materia, & officium.
- II. Quid stylus apud oratores.
- III. Qualem prisci styli diuersitatem agnouerint,
& vnde eiusdem diuersitatis origo.
- IV. Vt stylus acui sensim, vtq; hebescere vsu cœperit.
- V. In vnoquoque pro ætatis conditione stylum pubescere, ac deinde senescere.
- VI. Quis stylus præstantissimus.
- VII. De verbis, quæ prima styli pars: ac primam de antiquis.
- VIII. De verbis nouis, & recens formatis.
- IX. De verbis odiosis, & sordidis.
- X. De verbis peregrinis, & barbaris.
- XI. De verbis sententiisq; Grecis.
- XII. Breuia quedam monita, à verborum delectu non aliena.
- XIII. Quid de iis, qui sola Ciceronis verba admittunt, censendum.
- XIV. De verbis translatis.
- XV. De sententiis ab oratore vsurpandis.
- XVI. De incis, membris, periodis.

XVII. *De litterarum syllabarumq; concursu sine iunctura.*

XVIII. *De numeris.*

XIX. *Quodd ex dictis stylus fingendus.*

Quid in stylo precipuum.

Quomodo natura cuiusque ratio habenda.

DISCEPTATIO QUOD-LIBETICA
DE PVLCRITVDINE

B. V. MARIÆ.

ELEGIÆ MARIANÆ.

- I. **A** Mores suos castos esse.
- II. **A** Qualem amet.
- III. Depingit ornata formam.
- IV. Nobilitatem MARIÆ canit.
- V. Ab omnibus MARIAM tutò amari posse.
- VI. Se puerum à bellis à MARIÆ castra vocatū.
- V I. In Poëticis à MARIÆ se adiutum predicat.
- VIII. Votum Rhetoricæ.
- IX. Votum Dialecticæ.
- X. Votum Physicæ.
- XI. Præsentatio B. V.
- XI. Spectat cœnam Virginis.
- XIII. Magnitudinem amoris in Deiparam testatur.
- XIV. Virginē morituro filio occurrentem sequitur.
- XV. Mater virgo adstat morienti filio.
- XVI. Condit MARIÆ tumulum.
- XVII. Tumulum MARIÆ corpore destitutū ostēdit.

XVIII. *Infanticidium.*

XIX. *MARIAM rogat ut sibi adsit ultimâ mortis horâ.*

XX. *Absentem querit.*

XXI. *Virginem B. Ignatij Loiola conversionem acie depingentem inuisit, ab eaq; ad sectandum Ignatium inuitatur.*

XXII. *Ioannis Austriaci victoriam Actiacam ope Virginis partam canit.*

XXIII. *D. MARIA Virgini Aspricollis.*

XXIV. *Infantiam pueruli I. sv in tabula pictam contemplatur.*

XXV. *Pastores ut Virginem mox à partu inuiserint.*

XXXI. *Adstantem cruci matrem describit.*

XXVII. *B. MARIA CHRISTO.*

LVSVS ANACREONTEL

- I. *Ad Iambum.*
- II. *Columba.*
- III. *Amor.*
- IV. *Amor.*
- V. *Somnus.*
- VI. *Amor.*

DRAMA COMICVM,

PENDVLARIA.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS.

ANTONIVS SUCQVET Præpositus Prouincialis
 Soc. IESV in prouincia Flandro-belgica, po-
 ætate ad id mihi facta ab Admodum R. P. N. Ge-
 nerali MVTIO VITELLESKO, facultatem concedo,
 vt OPVSCVLA LITTERARIA P. NICOLAI SVSII, ab
 eruditis Societatis nostræ hominibus examinata
 & approbata typis excudantur. In quorum fidem
 has litteras manu nostrâ subscriptas dedimus,
 Antuerpiæ x. Septembr. ann. 1619.

Antonius Sucquet.

A P P R O B A T I O.

HÆc opuscula partim litteraria, & partim Theo-
 logica Res. quondam Patris Nicolai Susii de Socie-
 tate Iesu, sunt digna, que studiosorum manibus te-
 rantur, vt doctioribus sum pietatis, tum etiam hono-
 rata litteratura feliciorum progressum tribuant. Quod
 testor 27. Iun. an. 1619.

Egbertus Spitholdius, Canonicus
 & Plebanus Antuerpiensis, libro-
 rum censor.

LIMA CICERONIANA

AD STYLVM ACCVRATE

PERPOLIENDVM.

CAPVT I.

Styli materia, & officium.

Nimosè quidem summus orator, non imperator, Latinæ lingue pomærium proferre conatus est, vt eloquentiâ Romana vernaculis instructa verbis aliunde subsidium euocare non cogeretur; nullâ tamen commentatione suâ, animique contentione euitare potuit, quin multa passim è Græcia, ciuitate donaret, quæ deinde inter Romana censerentur. Nec aër solùm & æther, sed stylus quoque lege Tullia ius Quiritium assecutus est. Cui voci cum varia & multiplex significati obuenerit, tum ea ad nos præsertim spectat, quam Prudentius suis limitibus circumscripsit:

Inde alij stimulos, & acumina ferrea vibrant,

Quâ parte aratis cera sulcis scribitur;

Et quâ secti apices abolentur, & equoris hirti

Rursus nitescens innouatur area.

Religiosissimi auctoris candidos reuocauimus, vt ex ijs & materiam, quâ stylus cudi-

Isidor. tur, & ipsius discamus officia. E ferro fuisse
 persuasum habeo innoxijs præsertim tempo-
 ribus. Isidorus auctor. *Cera paruulorum nutri-*
ces: ipsa dāt ingenium pueris, primordia sensus: qua-
rum studium primi Græci tradidisse produntur.
Græci enim & Tusci primùm ferro in ceris scripse-
runt. Neque tamen adeò asperum ferrum fu-
 isse arbitror, vt riualet non pateretur. Vel ex
 osse, vel ex elephantis dente graphium de-
 marunt artifices. Atta in satyra apud Isido-
 rum notus:

Isidor. *Vertamus vomerem in ceram, mucrone 3 are-*
mus osseo.

Quin imò ferrum tandem migrare coëge-
 runt leges. Hinc illud de vulgo scribarum:
Ceram ferro ne cadito. Cui & Plinius subscribit.
Plin. l. Pro mente enim ipsius lego l. 34. cap. 14. *Stylo*
34. c. *ferreo scribere vetitum est: vt vetustissimi auctores*
14. *prodiderunt.* Nec seposita admodum vel arca-
 na decreti ratio. Non animosi tantum pupuli
 soleæ & anguillis obnoxij, quibus ceras de-
 bebant, sodalium suorum cutem conscribil-
 labant; sed grandiores quoque & militares
 viri, cum alijs armis in vrbe Roma accingi
 prohiberentur, religiosa Mercurij & Apolli-
 nis arma, ad Martia traduxerunt facinora. Sic
Plut. in Antyllus γερφείοις μεγάλοις interimitur: &
Græc- Cæsar tot bellorum victor, hoc telo, cum à
chis. coniuratis incingeretur, vitam suam propu-
 gnare conatus est. *Cassius*, vt Suetonius adse-

In Iulio
cap. 82.

rit,

rit, aduersum vulnerat paulum infra iugulum,
 Caesar Casij brachium arreptum graphio traiecit.

Hic ipse vsus est, ni fallor, quò ludens res-
 pexit Tullius Philippicâ secundâ: Sed vnâ rem,

vereor, ne non probes: si enim fuisset, non solum re-
 gem, sed regnum etiam de repub. sustulisset: & si

meus stylus ille fuisset, vt dicitur, mihi crede, non so-
 lum vnum actum, sed totam fabulam confecissem.

Quæ quidem licet ita se habeant, nunquam
 tamen adducar vt credam, tam altè ferrum

defossum fuisse, vt non mox refoderetur, &
 omni propè tempore in vsu haberetur. quod

ex historiarum lectione manifestum. Demus
 verò noxium fuisse ferrum: an ex osse vel e-

bore innoxius, ad vulnerandum, ad trucidân-
 dum imparatus stylus? Elephâtinis stylis mi-

nistros crudelitatis Neronianæ vsos fuisse
 quidam narrant tanquam pugionibus. Srylis,

inquam, non libris. Nam vt elephantinos vel
 elephantidos libros agnoscam, (quos ego

quidem non pro vulgi tamen opinione, in-
 terpretabor aliâs opportuniùs) quid pugioni

cuti libro? quod formæ consortium? Mate-
 riam exposuimus, ad officium redeamus,

quod duplex fuit. Vnâ enim parte styli, quâ
 acies micat,

Aratis cera sulcis scribitur.

Quod licet vix pueris ignotum sit, non mo-
 rosi tamen hominis esse iudicaui, strenui rhe-

toris describere verba pauca: vt illius in
 pueri-

Cicero
 Phil. 2.

puerilibus præceptionibus non puerilem industriam fastidiosi magistræ cognoscant.

Quint. l. 1. c. 1. Cum verò iam ductus sequi cœperit (puellus) non inutile erit eas tabellæ quàm optimè insculpi, vt per illos velut sulcos ducatur stylus. Nam neque errabit, quemadmodum in ceris (continebitur enim vtrumque marginibus) neque extra præscriptum poterit egredi: & celerius ac sæpius sequendo certa vestigia firmabit articulos: neque indigebit adiutorio manuum suam manu superimpositâ regentis. Quis hac ætate tantum operæ collocet, vel de rure assumptus & pilstrino minax Orbilius, præceptis in gratiam infantium conscribendis, aut iisdem instituendis; quantum non modò

Suetonius in Aug. cap. 64. Quintilianus vir grauiſſimus, sed olim etiam Augustus Urbis dominus collocarunt, vt imbelles manus in venustos characterum ductus dirigerent? Verùm ad alterum iam styli officium veniamus. Nam & altera styli pars obtusa:

Qua secti apices abolentur, & aquoris hirti

Rursus nitescens innouatur area.

Horat. Satyræ lib. 1. 1. Horatius lucis aliquid adspergit:

*Sapè stylum vertas, iterum que digna legi sunt
Scripturus.*

Quint. l. 1. c. 1. Plus etiam Quintilianus: Sequitur emendatio, pars studiorum longè vtilissima. Neque enim sine causa creditum est stylum plus agere, dum delet.

Cicero de Off. 2. Facetè & vrbane ex eodem fonte iocum deriuauit in Verrè Orator: *Vertit stylum in tabula sua;*

sua; quo facto omnem actionem euertit. Præclare Politianus triviales Horatij commentatores *Polit.* explodens rem describit ipsam. *Stylum, inquit, vertere, est inducendi expungendiq; causâ, p[er] rem exacuminatam surrigere, quâ scribimus; al- rã, quâ retusior est aut latior, proclinatã, & scri- ptis delendis impactã.* Idem enim munus censo- rium versus stylus in cera obtinet, quod in membranis spongia. Hic vsus est, hæc utili- tas; eademque causa cur pro scribendi gene- re vsurpetur. De quo cum mihi scribendum sit, quæ enucleatius de antiquorum pingendi ratione dici possit consultò præteriens, in eam quã nactus sum provinciã, me confero.

CAPVT II.

Quid stylus apud oratores.

QUOD præclare Tullius de philosophis quibusdam, hoc ego de philologis no- stris disertè commemorare possim: *Urbem Cicero. philosophiæ, mihi credite, proditis, cum castella defenditis.* Dum enim alij in eloquentia siue stylo, quæ spectatissima eloquentiæ pars est, nihil præter verba expendunt; alij solos nu- meros ad examen vocant; & hi membra car- punt, illi periodos circumducunt; ipsam sua- dam medullitus complecti sibi videntur, & nihil interim præter

Nubes & inania captant.

Quæ-

Quenam hodie in scholis frequentior cantilena, quam eorum, qui oratorum præcepta in fasciis, tanquam pueriles delicias descripta circumferentes adolescentum sese auribus inculcant, atque illud ingerunt assiduè: Hoc verbum Ciceronis non est; istud est: qui que in scientiæ suæ larario vni Nizolio aram dedicant, & statuam *ἑλωτ* & *ἀγαλμάτιον*: huic sacra faciunt; nulli alteri. Atqui hæc quidem à me dicta, non vt Ciceronem è manibus excutiam, quem pertinaci studio vlnis & sinu toto fouendum arbitror; sed vt intelligatis me istos homulos, qui verba & vöculas Ciceronis sectantur tantùm & aucupantur, non magis laudare, quam Cicero, si coràm esset, laudaret ipse. Nec inmeritò nuper in Satyra Menippæa sale atque aceto lautè inuitatus fuit, qui alium auctorem quinque solidos annos gloriatur se vidisse nullū: qui que velut in pistrinum oratorem detrudere conatus est: vbi voces & syllabas & litterulas assiduo labore molere & cribrare non desinat. Cupio exercitam in verbis deligedis puerorum industriam: atque in Ciceronis hortulis, vbi efflorescunt amœnia maximè & innoxia, studiosè decerpi percupio. Agnosco, vt cum Oratore loquar, quasi solum quoddam & fundum esse verborum vsum, & copiam bonorum: sed in quo ædificet orator, & in quo adiungat artem. Nego itaque stylum in solis

verbis

*Longo-
lius is
est in o-
rat.*

Freigij.

*Cic. l. 3.
de orat.*

verbis cernendum esse. Atque hoc etiam
 censeo, non id sufficere, vt legitimus habeatur,
 si syllabarum omnium numeros ad cal-
 culos Ciceronis exigat. Suffragantur mihi
 Quintiliani verba: *Stiosi atque supini, si quid*
modo longius circumduxerunt, iurant ita Cicero-
nem locuturum fuisse. Noueram quosdā, qui sepul-
crē expressisse genus illud celestis huius in dicendo
viri sibi viderentur, si in clausula posuissent, Esse vi-
deatur. Quorum hodie inficetissimorum ho-
 minum tam improbè secta propagatur, vt se-
 piùs hanc clausulam decantent adolescen-
 tes, quàm phittacus suum *ῥαῖπε*. Cùm tamen
 illa ipsa sit, ob quam ille ipse in dicendo deus
 grauissimorum virorum acerrimam olim cē-
 suram euadere non potuerit. Dialogistam le-
 ge iudicio eximium, & dictione non ineptā
 causas corruptæ eloquentiæ indagantem.
 Apud hunc Afer: *Nolo irridere Rotā fortune, &*
Ius Verrinū, & illud tertio quoque sensu in omni-
bis pro sententia positum Esse videatur. Nam & hoc
 inuitus retuli, & plura omisi: quæ tamen sola mi-
 rantur atque exprimunt hi, qui se antiquos orato-
 res vocabant. Nolo recensere cætera, quæ flo-
 rentissimus Rhetor in *ἰδιωτισμῶς* ridicula-
 rum simiarum declamitat. Frustra non sum,
 si illud constitutum sit, nec verba solùm, nec
 numeros, nec vtraque socialiter Stylum aptè
 integrèque conformare: quæ in auctoribus
 mirantur vnicè, quibus sufficit, Imaginem vir-
 tutis

Quint.
lib. 10.
cap. 2.

Tacito
adscri-
bisur o-
pus, ego
vindi-
cias
Quin-
tiliano.

Quint.
lib. 10.
cap. 2.

cutis effingere, & solam, vt sic dixerim, cutem, vel potius illas Epicuri figuras, quas e summis corporibus dicit effluere. Venio iam ad orationis colores, & lumina, & opulentissimo ab ingenio deprompta cimelia, quibus nobilissimi viri scripta sua iucundissimè excarnant. Quæ cum requiram maximè, tum eorum acerrimè imprudentiam castigare velim & insolentiam, qui in scholas quasdam, & communes locos ea digerentes, sanam orationis frugalitatem ita faciunt, vt non luxuries tantum Asiatica, sed adipalis cuiusdam abdominis portentum sobrio iudicio risum & indignationem moueat. Ita plerumque fit, vt, quod spectatissimum in rebus omnibus esse deberet, prauo quorundam vsu despiciatissimum esse incipiat. Sed iam manum mihi inuicet, & ad se reuocat styli descriptio. Donatus ad Terentii prologum, atque eum præsertim versum,

Donat.

Diuersa oratione sumi facta, & stylo;

Oratio, inquit, in sensu, stylus in verbis: oratio ad res, stylus ad verba. Quàm bellè pro nostris illis litteratoribus & grammatistis, qui Rhetorum tamen nomine se venditant! Ego verò rem omnium grauissimam, & in qua omnis eloquentiæ cardo versatur, tam expedite profligare me non posse fateor. Quare picturam quandam & imaginem proponendam mihi priù arbitror, vt in rei ipsius cognitionem faciliùs conueniamus. Quemadmodum imperator

rator exercitum, sic orator dictionem instruere debet. Verba deligenda sunt: eadem, velut in manipulos, cohortes, legiones, sic in commata, membra, periodos distribuenda: hæreant in castris, proficiscantur in agmine, stent in acie. Denique vario troporum & figurarum apparatu instructa refulgeat oratio: vel venustè ad palæstram adornata, vel seriis armis, non sine nitore tamen & cultu induta, vt cùm docet, delectare & mouere non negligat. Hæc in stylo spectanda sunt vniuersa. Quem vt pressius definiam in animum inducere non possum. Rarò definitio ab arte clara est & dilucida. Stylum agnosco elocutionis indolem quandam, quæ passim vigorem & vitam exerit, sed difficulter cerni potest, dum vbique est, & nullibi: vt anima in corpore. N. que quisquam hoc meum pronuntiarum à ratione multùm aberrare calumniatur. Non alienus à me Cicero: *Ornatur igitur oratio primùm, quasi colore quodam & succo suo. In quo spectandum maximè, quod caput artis est, decere, & tamen arte exprimi non potest.* Hoc si animaduertissent nuperi quidam scriptores, non tantum chartæ inquinassent, vt solis verbis Ciceronianum fingerent, aut solis numeris, aut nescio quibus alijs, ad rem quidem spectantibus, sed non quibus virtus ipsa spectetur maximè. Nec plura. Id profectò est maximè notandum, & de hoc minime est facile precipere

Cicero.

cipere: in quo cuiusque styli vis potissimum consistit, aut quis eam potissimum vim assensisse dicatur.

C A P V T I I I .

Qualem prisci diuersitatem styli agnouerint, & unde eiusdem diuersitatis origo.

NVllum adeò adinstar veri humanam formam vel cælo sculptorem, vel penicillo exprimere potuisse pictorem arbitror, quam oratio animi quasi vultum, & aliam aliorum frontem depingit, atque auditoribus spectandam exhibet integerrimè. Vetus Solonis dictum: Τὸν λόγον εἰδὼλον εἶναι τῶν ἔργων. Quare non immeritò Socrates, cum de adolescente sibi ignoto iudicium ferre rogeretur, dixisse fertur, *Loquere, adolescens, vt te videam.* Neque familiaribus tectorum angustijs illud philosophiæ scitum includi debet: ibi enim elucere solet maximè, vbi oratio præcipuè dominatur. Quare non accusatoriè aut animo propter contentiones infesto, de Antonio scripsisse videtur Orator: *Itaque omnibus est visus, vt ad te antea scripsi, suo more vomere, non dicere.* Ita, inquam, fieri solet; ita mecum Plato sentit: Οἷον ὁ λόγος, τοῖσιν ὁ πρόπος. Hæc caussa est præcipua in stylo diuersitatis. Atqui adeò eandem ob caussam non sine Apolline

*Cicero
epist.
FAMIL.
lib. 12.
epist. 2.
Plato.*

polline Quintilianus pronunciauit: In ora-
tionese species intueri velis, totidem pane reperies *lib. 12.*
ingemorum, quot corporum formas. Verum vtr- *cap. 10.*
 nus alteri non omnino simillimus reperia-
 tur, nec omnes ductus ac fila paria ostendet;
 sunt tamen singularum nationum ac gen-
 tium vernaculæ quædam ac domesticæ cor-
 poris notæ, & Gallus Gallo similiot, quàm
 Hispanus; & cum sui regni incolis magis Hi-
 spanus faciei colore consentit, quàm cum
 Italo; & est in Italis, quod in Belga non repe-
 rias. Itaque sapientissimis olim viris non in
 singulas nationes, singulæ eloquentiæ genera
 partiri, & quasi dispergere visum fuit: hoc v-
 num satis arbitrabantur, si Attici ab Asiati-
 cis, ab vtrisque Rhodij distinguerentur.
 Quos vbi cognoueritis, nullo negotio & di-
 uersitatem styli, & eiusdem originem per-
 spicies. Oratorum princeps hîc ordines du-
 cat. *Cicero*
in Orat.
Caria, inquit, & Phrygia, & Mysia, quod mi-
nimè polita minimeq; elegantes sunt, adsciuerunt
aptum suis auribus opimum quoddam, & quasi
adipale ditendi genus: quod eorum vicini, non ita
lato interiecto mari, Rhodij nunquam probauerunt.
Græci autem multò nimis, Athenienses verò fundi-
tus repudiauerunt: quorum semper fuit prudens sin-
cerumq; iudicium, nihil vt possent nisi incorruptum
audire & elegans. Huic accedat Quintilianus, *lib. 12.*
qui ad penitiorem notitiam non insuauem *cap. 10.*
 culam præluet; & Ciceronis suæque opi-

nationi aliorum etiam senſa accedere non indignatur. Et antiqua quidem illa diuiſio inter Aſianos & Atticos fuit, cum hi preſſi & integri, contra inflati illi & inanes haberentur: & in hiſ nihil ſuperſueret, illis iudicium maximè & modus deeſſet. Quod quidem, quorum & Sanctra eſt, hoc putant accidiſſe, quòd paulatim ſermone Greco in proximas Aſia ciuitates influente, nondum ſatis periti loquendi, ſacundiam concupierint: ideoq; ea, qua propriè ſignari poterant, circuitu cœperint enuntiare, ac deinde in eo perſeuerauerint. Mibi autè orationis differentiam feciſſe & dicenium & audientium natura videntur, quòd Attici limati quidem & emunçti, nihil inane aut redundans ferebant. Aſiana gens tumidior alioqui & iactantior vaniore etiam dicendi gloriâ inflata eſt. Tertium mox, qui hac diuidebant adiecerunt genus Rhodiũ: quod vellet medium eſſe, atque ex vtroque mixtum volunt. Neque enim Atticè preſſi, neque Aſianè ſunt abundantes, vt aliquid habere videantur gentis, aliquid auctoris. Aefchines enim, qui hunc exilio delegerat locum, intulit eò ſtudia Athenarum, qua velut ſata quadã cæcio terraq; degenerant, ſaporem illum Atticum peregrino miſcuerunt. Hæc veterum non incondita partitiõ: hæc eadem non inurbana ratio tam variorum in dicèdo modorum, & vnius eloquentiæ tam multarum, tanto inter ſe interuallo diſſidentium formarum. Ab hiſ fontibus per tres velut alueos profluens vis illa flexanima, alios tinxit parciùs, largiùs

largiùs alios irrigauit. Atque ista quidem sufficere posse reor, vt quod initio huius capitis nomen consignauit, explicasse videar: sed plus me debere bono publico profiteor, quàm vt tam exiguo ære rem tantam exsoluam. Itaque copiosius aliquantum de singulis generibus commentari iuuat. Ac quoniam inculpatissima illa & innocentissima Pitho Athenis proprium sibi domicilium collocasse videtur, ab Atticis initiũ sumamus. Huic genti sacrosanctè imprimis illud obseruatum fuit; ne quid squalidum, ne quid rancidum profertetur: ne quo morbo, vel vlcere, vel tenui saltè verrucà laboraret oratio; sed omnia integra essent, & sana verbis, sententijs, dictione totà. Proscribatur omnis stribligo; non ea solummodò, de qua Agellius, dum ait, *Solæcismus ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis alijs* Agell. *Imparilitas appellatur; vetustis Latinis Stribligo dicebatur: à versurà videlicet, & prauitate tortuosà orationis: quasi strobiligo quædã.* (Sic enim vt legamus vox Græca flagitat *σπρόβιλος*, vel *σπρόβελος*.) Non ea solummodò proscribatur, sed alia quædam, quæ, quoquo modo id facit, facit profectò, vt de fæce hauriat orator, & quamuis non incultus, certè illotus esse videatur: & pretiosà quidem veste exsultet, sed non pro modestiæ & temperantiæ legibus accuratè composità. Quod vitium quàm arduum sit à sese amoli-

ri Lucianus acurissimus scriptorum Aristarchus in Pseudologista suo, venustissimo quasi in emblemate omnium proponit oculis; & quod non faciliè quis tam crediderit, suo id exemplo Demosthenes olim comprobavit.

In Ora-
tore.

Cicero auctor est: Attamen in hoc ipso diligenter examinante verborum omnium pondera, reprehendit Aeschines quadam, & exagitat, illudensq; dura, odiosa, intolerabilia esse dicit. Quin etiam querit ab ipso, cum quidem eum belluam appellet, vtrum illa verba an portenta sint: vt Aeschini non Demosthenes quidem videatur Atticè dicere. Facile est enim verbum aliquod ardens (vt ita dicam) notare, idq; restinctis iam animorum incendiis, irridere. Itaque se purgans iocatur Demosthenes: negatq; in eo positas esse fortunas Græcia. Iam reor intelligere est, quàm terribes fuerint Atticorum aures. Nec ea tantum in verbis sanctimonia Athenis colebatur; sed etiam si quid subinsulsum in voce aut gestu accideret, violatam esse orationis dignitatem iudicabant. At vero Asiatici tam in his liberi & soluti & discincti esse voluerunt, quàm in verbis aut

Cicero.

sententijs. Cicero: Est etiam in dicendo quidam cantus obscurior; non hic è Phrygia aut Caria Rhetorum epilogus, penè canticum: sed ille quem significat Demosthenes & Aeschines, cum alter alteri obicit vocis flexiones. Præcipuum igitur, quod Atticis

Cicero
de Opti-
mo ge-
nere.

nemo vnquam denegauit, illud fuit: vitiosi nihil apud eos esse. Quæ quidem continentia tam

tam

tam gloriam illis peperit, vt Atticè dicere, nihil aliud Ciceroni censeatur, quàm bene dicere. Nam, inquit, si quis eos, qui nec ineptè di- In Brut-
 cunt, nec otiosè, nec puridè, Atticè putat dicere, u 10.
 rectè nisi Atticum probat neminem. Insulsiatē
 enim & insolentiam, tanquam insaniam quandam
 orationis odit; sanitatem autem & integritatem,
 quasi religionem & verecundiam oratoris probat.
 Hæc omnium debet oratorum eadem esse
 sententia. Illam tamen tam diuinam & cæle-
 stem dicendi vim non pauci non religiosè,
 sed supersticiosè ieiuni, ad infamem & strig-
 gosam maciem actabem coëgerunt: atque,
 vt vitia in virtutum possessionem mitterent,
 nihil in Attica nisi sterile, infragiferum, du-
 rum & inhumanum quasi solum relique-
 runt; ipsumque Ciceronem Athenis suis mi-
 grare iusserunt, ac in Asiā relegauere. Quod
 cum Quintilianus disertè commemoret in
 Institutionibus oratoris, tum ille ipse, seu
 quis alius in Dialogo rem explicat pruden-
 tissimè. Satis constat nec Ciceroni quidem
 obrectatores defuisse, quibus inflatus &
 rumens, nec satis pressus, supra modum ex-
 sultans & supereffluens, & parum antiquus
 videretur. Legisti vtique & Calui & Bruti ad
 Ciceronem missas epistolas, ex quibus facile
 est deprehendere, Caluum quidem Cicero-
 ni visum exanguem ac tritum, Brutum au-
 tem otiosum atque discinatum; rursumque

Ciceronem a Caluo quidem malè audiuisse, tanquam solutum & eneruem; à Bruto autem, vt ipsius verbis vtar, tanquam *fractum atque elumbem*. Verùm nulla hìc subsellia: nec dies Ciceroni dictus: quæstorem me veliudicem, actorem aut patronum dici nolo. Liberè de illo sententiam pronuntiat Dialogista, benignè alibi Quintilianus patrocinauit. nos ex illo potiùs discamus Demetrium Phalereum floridiorem, Demosthenei exultantem interdum fuisse, nec ideo aquâ & igni eis interdicendum: cum ex illius orationibus redolere ipsa Athenæ videantur; Demosthene autem nec Athenæ quidem ipsa magis Atticæ fuerint. Sequitur itaque Atticum vocari posse, cui remouetur omnis insignis ornatu, quasi margaritarum: nec calamistri quidem adhibentur: fucati verò medicamenta coloris & ruboris omnia repelluntur; dummodo elegantia & munditia remaneat. Neque tamen eum solum qui tenui venâ per calculos iuit, Atticum saporem habere, aut thymum redolere arbitrandum est. Si enim, vt cum Cicero ad Atticum loquar, recordaberè *Δημόδ' εὖς ἑσ'ε' fulmina, τὸν ἰντελλίγεις ποσσε* & *Ἄττικῶν τὸν γρᾶνίστην* dici. Atqui hoc etiam addo: Id verò desinant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos Atticè dicere, id est, quasi sicè, & integrè: at si ample, & ornatè, & copiosè, cum eadem integritate Atticorum est: cui dubium est virum orationem nostram tolerabilem tantùm an etiam admirabilem esse

In Bruto.

In Orat.

In Orat.

Cic ad Attic.

Cic. de Opt. genere orat.

esse cupiamus? Ex hisce ipsa velut in meridie cuius facile est intueri quid Atticus stylus fuerit, eumque non simplicem & vniformem esse solere, sed varias eius dissimilitudines & gradus exstitisse. Quod quidem Orator non solum multis passim locis, in laudatissimis Rhetoricorum commentariis pari prudentiâ ac eloquentiâ luculentissimè confirmat, Verùm ne semper ex eodem penu conuiuium hoc litterarium adornemus, Quintilianus in partem veniat. Veniret libens: nam & lautè nos inuitare posset, & opiparè; malo tamen Ciceronis panem secundarium, quàm cuiusuis alius dulciarium. Alterum multi viderunt, vitiosi nihil apud eos (Atticos;) alterum pauci, laudabilia esse multa. Est enim vitiosum in sententia, si quid absurdum, aut alienum, aut non acutum, aut subsulsum est: in verbis, si inquinatum, si abiectum, si non aptum, si durum, si longè peritum. Hac vitauerunt ferè omnes, qui aut Attici numerantur, aut dicunt Atticè. Sed quatenus valuerunt, sani & sicci dumtaxat habeantur: sed ita vt palestricè spartari in xysto liceat, non ab Olympiis coronam petant. Qui cum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bonâ valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem querunt, quandam etiam suauitatem coloris. Eos imitemur, si possumus; sin minus, illos patius, qui incorrupta sanitate sunt (quod est proprium Atticorum) quàm eos, quorum vitiosa abundantia est: quales Asia

De Opr.
genere
orat.

multostulit. Atqui hæc ex animi mei sententia dicta sunt. Neque porro amplius in Attica mihi commorandum est, in Asiam proficisci licet. Nihil tamen ibi magnopere negotiorum est, quod vrget. Jam enim pro re & ratione, Asiatici styi terminos & iura descripsimus: qualis verborum licentia, qualis numerorum intemperantia, breuiter exposuimus. Si vnum tamen alterumve verbum adiunxero, quò nubeculas nonnullas dispellam, vt plenis sese radiis effundere possit, operæ me pretium aliquod facturum arbitror. De pronuntiationis immodestiâ paulò antè pauca libauimus: nunc etiam, vt frontem illam & os inuerecundum in gestuum præsertim non innoxia libertate manifestius intueamur, pauca Ciceronis verba producere non abs re alienum fuerit. De oratore loquitur: *Cum verò inclinat à plulantiq, voce, more Asiatico canere cepisset, quis Atticorum eum ferre: aut quis potius non iuberet auferr?* Hoc ad vocem cum spectet, eâ de causâ protuli, vt propius ad gestum accedamus. Ab Asia, ni fallor, ille est qui in Bruto describitur, & non sine lepore ac venustate reprehenditur. De Curione sermo instituitur. *Motus erat is, quem C. Iulius in perpetuum notauit, cum ex eo in vtramque partem toto corpore vacillante quæsiuit, quis loqueretur è lentre.* Et Cn. Sicinius homo impurus, seu admodum ridiculus, neque aliquid in eo oratoris simile

*Sic. de
Orat.*

mile quidquam. Is cum tribunus plebis Curionem,
 & Octauium consules produxisset, Curioq; multa
 dixisset sedente Cn. Octauio collegâ, qui deuinctus
 erat fasciis, & multis medicamentis propter dolo-
 rem artuum delibutus, Nunquam, inquit, Octau-
 i, collega tuo gratiam referes: qui nisi se suo more ia-
 ctauisset, hodie te istic musca comedissent. Atqui
 hoc quidem genus Asiaticorum quidem est;
 sed agrestium: alterum nimis argutum, &
 molestè elaboratum, & molliter fractum.
 Quale Hortensij fuit, quem Asiaticum fuisse
 Ciceronis in Claris oratoribus non ambi-
 gua est opinatio. Agellius posteritati consu-
 luit lib. 1. cap. 5. Ad eundem modum Hortensius
 omnibus ferme oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio
 clarior. Quod multâ munditiâ, & circumspectè cõ-
 positèq; indutus & amictus esset, manusq; eius inter-
 agendum forent arguta admodum, & gestuosa, ma-
 ledictis appellationibusq; probrosi iactatus est: mul-
 taq; in eum quasi histrionem, in ipsis causis atque
 iudiciis dicta sunt. Sed cum L. Torquatus subagre-
 sti homo ingenic & festiuo, grauius acerbiusq; apud
 concilium iudicum, cum de causâ Syllæ quæreretur,
 non iam histrionem eum esse diceret, sed gesticula-
 toriam Dionysiamq; eum notissima saltatrice
 nomine appellaret; tum voce molli atque demissâ
 Hortensius, Dionysia, inquit, Dionysia malo equidẽ
 esse, quàm quod tu, Torquate, ἀποστῶ, & ὑποδύω
 τῷ, ἀποδύω τῷ. Quis hîc non videt ipsissi-
 mam Asiaticorum molliciem, & effemina-

tam agendi, vel gesticulandi potius rationem? Talis si in Hortensio fuit, nihil mirum, nihil præter ipsius indolem fuit, nihil quod à tali vitâ expectari non debuit: cum primus ille non lingulâ tantum, sed oculis etiam comessari Romæ docuerit, & pavonem indignante vrbe totâ mensis adhibuerit. Hortensiam iudicium seueritati expositum nullo meo calculo præcipitem dare cupio: quod superest vnum, vti Atticorum genera partiti sumus, sic Asiaticorum iam quoque sectas dirimamus. Tullius in Bruto: *Genera autem Asiatica dictionis duo sunt: vnum sententiosum & argutum. sententiis, non tam grauius & seueris, quam concinnis & venustis: qualis in historiâ Timæus, indicend, autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, magis etiam Meneclæ, frater eius fuit. Quorum vtriusque orationes sunt inprimis, vt Asiatico in genere, laudabiles. Aliud autem genus est, non tam sententiis frequentatum, quam verbis volucris atque incitatum: quale & nunc Asia totâ: nec flumine solum orationis, sed etiam exornato & faceto genere verborum: in quo fuit Aeschylus Gnidius, & meus equalis Milesius Aeschines. In iis erat admirabilis orationis cursus, oruata sententiarum concinnitas non erat. Hæc Orator. Vtriusque formæ hodie ingens copia reperitur; quorum alij sententijs nimis graues, alij dictione nimis agili supra modum volubiles. De Rhodio stylo nihil video quid magnopere dicendum*

*Plin. l.
10. c. 20*

*Cic. in
Bruto.*

cendum superfit. Satis constat medium fuisse; nec Atticè acutum, nec Asiaticè obtusum. Quin fortè etiam vltèriùs progressi sumus, quàm quibusdam sobrijs atque adstrictioris iudicij hominibus expedire videatur. Voluissèm equidem succinctiùs per hanc arenam decurrere, & chartæ mitiùs indulgere & calamo: sed indignatio, propè dixerim, latius me excurrere coëgit. Quis credat viros etiam doctissimos (sic enim haberi volunt) quiq̃ue, vt Ennius Homerum, Pythagoricã quãdam metempsychosi Ciceronem in sese commigrasse gloriantur, tam exiguã in re alucinari? Repertus est nuper quidam, qui Atticum, Asiaticum, Laconicum stylum interpretatus est genus dicendi attenuatum seu humile, grande, medium. Qui quidem dum Laconicum stylum pro Rhodio ponit, non admodum flagitiosè peccasse mihi videtur, sed præcipitantis calami culpam subiisse. Cùm enim Ciceronis sit studiosissimus, nouit, eundem hominem & Lacedæmoniorum legibus parere, & oratorijs se studiis dedere non posse. Legit aliquando Brutum: quo in opere Cicero; *Lacedæmonium verò (oratorem) Cicero. vsque ad hoc tempus audiui fuisse neminẽ. Menclau ipsum dulcem illum quidem tradidit Homerus, sed pauca dicentem. Breuitas autem laus est interdum in aliquã parte dicendi, in vniversã eloquẽtiã laudem non habet. Illud itaque mendũ facillè dissimulabimus,*

labimus, aut emendabimus. At verò perin-
eprum est & perabsurdum, Atticum stylum
ab Asiatico non aliter discernere potuisse,
quàm humilem à grandi. Quid hoc aliud
est, quàm Atticum oratorem τὸν ἐν τῷ λό-
γῳ βασιλέα, vt inquit ille, omni suâ maie-
state exuere, eamque in obscurum & for-
didum aliquem Asiaticum transferre. Me-
lius melius iudicabit, quicumque Cicero-
nem legerit attentè. Atque hæc de Attico,
Asiatico Rhodioque dicendi genere, quan-
tum satis esse reor, quibus modò non sit ὄν-
κεφα ἢ ἐξ σοῦς καρδία Est tamen qui inculcare
me possit, quòd stylum Gallicum omiserim.
Ciceronem olim Gallicum quid olere non-
nullorum opinio fuit, aut calumnia. Iuue-
nalis:

Iuven.

Sat. 7.

Sed Rufum atque alios cedit sua quaq; iuuentus:

Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.

Quin imò & in Gallis est quod Cicero nolet

*In Bru-
to.*

ab alijs diuersum. Et Brutus, *Quis est, inquit,*
iste tandem vrbauitatis color? Nescio, inquam: tan-
tum esse quendam scio. Id tu, Brute, iam intelliges,

cum in Galliam veneris. Audies tu quidem etiam

*Idem in-
ter Atti-
cos & A-
siaticos
discrimen
notat: &
inter Ro-
manos ac
Latinos:
de orat.
lib. 2.*

*verba quaedam non trita Roma, sed hæc mutari de-
di cique possunt. Illud est maius, quòd in vocibus no-*
strorum oratorum recinit quiddam, & resonat vr-

banius. Quamuis Cicero non vehementer

contra me pugnet, facilè tamen concedam
aliorum sententiæ, qui Gallis suum quen-

dam

dam dicendi modum fuisse contendunt. Illud tamen non concedam, ideò partitionem istam veterum mutilam esse, nec suis omnibus absolutam membris: cum ad aliquod ex tribus illis generibus Galli non difficulter reducantur. Quod si non admittamus, & Afris, & singulis propè nationibus ac populis aliud aliudque dicendi genus asserendum. Atqui adeò contra omnis doctrinæ ac disciplinæ leges ac iura in immensum distrahetur eloquentia: nec iam distinctio, quæ scientiarum vtilissima est administra, sed confusio orietur in omnium artium perniciem coniu-ratus hostis. Quòd verò Macrobius quadruplex dicendi genus constituat, copiosum, breue, siccum, pingue; pingue satis videtur inuentum, nec quid subtilitatis, imò sanitatis habeat reperire possem. Maneat ergo, Cæcæronis & maiorum nostrorum, à quibus aucto illo sæculo aureum dicendi flumen pro-manauit, integra inuiolataque sententia. Turpe est ab eorum iudicio prouocare hac in causa, qui nobis omnis facundix atque eloquentiæ causa quondam exstiterunt.

CAPVT IV.

*Vt stylus acui sensim, utq; hebescere usu
cœperit.*

*Cic. in
Bruto.*

VT hominum atque imperiorum, sic oratorum ortus & occasus iucundam ac non inciuilem commentationem in se continet. Nam & nasci & denasci vniuersa, & inter hæc pubescere, tum post maturam ætatem paulatim senescere intuemur. Quæ licet Cicero in Bruto, & doctus, quisquis is fuit, auctor in dialogo plurimum meditatè accurateque persequantur; nulli tamen malè, si nostræ aliquantum industriæ eidem rei vel explicandæ, vel adornandæ collocemus. Fuit veterum Romanorum, (quos quidem ante Catonem veteres fuisse censeo) ab eorumdem moribus non aliena aut dissentanea differendi ratio, frugi, sobria, seuera, impexa, squalida; quæque rus oleret & allium. Itaque vix vt in oratorum nomen sese ingerant, tum prioris sed melioris, tum nostræ ætatis homines patiuntur. *Nec habeo* (Ciceronis verba sunt) *quenquam antiquiorem, cuius quidem scripta proferenda putem, nisi quem Appy Caci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullorum laudationes mortuorum fortè delectant. Et hercules hæc quidem existant.* Erat ergo ea dicendi ratio domi nata, domi educta; vernacula quidem, sed agrestis

Cicero.

& siluestris. At verò, vbi non Africam modò
 sub iugum ire coëgerunt, sed Græciam pe-
 netrarunt, mirescere cœpit, & vrbaniorem
 vestem induere, & cultum mundiorem:
 sed comata adhuc prisco ritu ductos in an-
 nulum cincinno refugiebat. Hac ætate Ca-
 to *regæss*, & sententiarum ac verborum,
 quæ vocantur schemata non verosimile est,
 quàm venustè primus vsurpauerit. Erant ta-
 men horridiora verba, & numerorum nulla
 venus. Vinctior quædam ac splendidior
 consuetudo loquendi C. Sulpitium Gallum
 litteris Græcis addictissimum exornauit.
 Tum illa Galbæ vis, qua arentem, & tenuem
 velut alueum perfringens, immensum di-
 ctionis flumen Romanæ aperuit eloquentiæ;
 dum à caussis controversiisque ad quæstio-
 nem vniuersam euagatur. Hinc M. Æmilius
 Lepidus; qui iisdem vixit temporibus, sed
 paulò minor natu, quàm Galba, efflorere
 cœpit. De quo Cicero: *Hoc in oratore Latino*
primùm mihi videtur & lenitäs apparuisse illa
Græcorum, & verborum comprehensio; etiam arti-
fex, vt ita dicam, stylus. Iamquæ armorum viri-
ous subacta Græcia Romanorum sensiri ani-
mos amœnissimarum artium ac scientiarum
voluptatè demulcebat: & in iis quas statua-
rum ornamentis spoliauerät doctissimorum
virorum exedris, summum ornamentum e-
rant Romanorum duces atque imperatores

Cic. in
 Bruto.

cum philosophorum ac oratorum selectissimo cœtu confidentes, & de rebus ad remp. ad priuatam œconomiam, ad singulorum mores, ad benè viuendi dicendique facultatem spectantibus non ineptè differentes. Quare factum est, vt quos admirari tantùm solebant, imitari conarentur. Quod cum in alijs, tum in Gracchis intueri est, & qui vel priores non multùm, vel deinde posteriores fuerunt. Cicero lib. i. Tusculanarum: *At contra oratorem celeriter complexi sumus. nec eum primò eruditum aptum tamen ad dicendum, post autem eruditum. Nam Galbam, Africanum, Lælium doctos fuisse memoria traditum est: studiosum autem eum, qui hos ætate antebat, Catonem: post verò Lepidum, Carbonem, Gracchos: deinde ita magnos nostram ad ætatem, vt non multùm eut nihil omnino Græcis cederemus. An non hæc dilucidè Cicero, & quod solet, politè ac limatè tam paucis verbis, de tot oratoribus, tot annorum, spatio sibi inuicem succedentibus? Nec laude tamen suâ & operæ pretio carere fas est Dialogi scriptorem: Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus plenior & vberior; sic Graccho politior & ornatior Crassus; sic utroque distinctior & vrbanior & altior Cicero: Cicerone mitior Corninus, & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Hucusque, sana vtcunque & valens, in alijs aliisque magis minusque; sed sana tamen & valens oratio: Que, sicut corpus hominis,*

*Cic. l. i.
Tusc.*

*In Dia-
logo.*

tum demum pulchra est, cum non eminent vena,
 nec ossa numerantur; sed bonus & temperatus san-
 guis implet membra, & exurgit toris: ipsos quoque
 nervos robur tegit, & decor commendat. Deinceps
 autem publicos mores imitata dicendi luxu-
 ries, & quod inde nascitur meliorum triste
 fastidium. Quo factum est, vt in verbis, sen-
 tentiis, & ipsa numerorum nimis tenerâ mo-
 dularaque constructione, mirâ ac fœdâ lasci-
 naret insolentiâ. De quibus antequam singil-
 latim dicam, ex Philosopho fasciatim conge-
 sta producam omnia. Cum assuevit animus fa- *Seneca*
 stidire, quæ ex more sunt, & illi pro sordidis solita *ep. 114.*
 sunt, etiam in oratione, quod nouum est querit: &
 modò antiqua verba atque exoleta reuocat, & pro-
 fert; modo fingit, & ignota deflectit; modò id, quod
 ruper increbuit, pro cultu habetur audax transla-
 tio ac frequens. Sunt qui sensus præcitant, & hinc
 gratiam sperent, si sententia pependerit, & audienti
 suspicionem sui fecerit: sunt, qui illos detineant &
 porrigant: sunt, qui non vsque ad vitium accedant,
 (necesse est enim hoc facere aliquid grande tentan-
 ti) sed qui ipsum vitium ament. Succinctius hæc
 Seneca quam pro discincto illo suo saculo.
 Neque ego tamen hoc loco de singulis agam
 luculentius: vnumquodque suo tempore ad
 iudicium vocabitur. Illud iam mihi in men-
 tem venit præcipuè: Nullos magis in vitia
 ire præcipientes, quam quibus multum post vir-
 toris studium, arctam contentamque morû

disciplinam, pudoris tandem & verecundiæ habenas excutere concessum. Non in Græciâ, non Asiâ illâ licentiæ omnis & impudentiæ, improbitatis ac nequitæ solertissimâ quondam magistrâ tantum tam exiguo tempore incrementum cepit in moribus ac morum interprete eloquentiâ, detestabilis luxus, quantum Romæ in virtutum nuper omnium sacrario. Verùm: hæc missâ faciamus: & manum tandem tollamus de tabula. Illud solummodò concludere mihi liceat; eloquentiam, quæ præter maciem & lutorem Romæ nihil in sui exordio ostentabat, mox inflatis & turgidis illis suis toris ac pulpis immane tumescentem morbo sensim ac tabe suâ pessum abiisse. Dum plerosque vulgatâ viâ pudet incedere, & hoc sibi sectandum iter tantum putant, quod nullis pressum vestigijs. Itaque vbi abierunt ab illâ simplici, minimè sollicitâ & elaboratâ viuendi ac dicendi disciplinâ, aliquanto tempore viri ingenio & iudicio præstantes, sed numero pauci, arte & ratione duce, non contemnendos in dicendo progressus fecerunt. Quos vbi de vulgo & turbâ plures, sed non æquè ad meliora nati inter alios eminere conspexerunt, vecordi quâdam & amenti æmulatione perciti, cum illos antecedere vellent, & assequi tamen desperarent: alij quidem in mollibus velut pratis substiterunt, & lu-

xuriam suam sine pudore explicuere libe-
rius: alij verò sanctiori, vt ipsis videbatur,
supercilio eos despicientes, per salebras &
rupes & cautes eluctari conati sunt, vt su-
periores haberentur. Vnde & illud quibus-
dam accidit, vt quemadmodum nonnulli
communis vitæ ac consuetudinis peregrini
prorsus & hospites gemmas non singulis
tantùm articulis inserunt venustè, vel fron-
tibus & auribus gestant; sed omni corpo-
ris parte stipant, & nimiùm se frugi arbi-
trantur, si pedibus eas solùm visendas ex-
hibeant, nisi sub pedibus inter cœnum ac
lutum diuitias suas prodigant. Ita & ipsi flo-
rida præ cæteris verba, illustres sententias,
& nobilissima schemata, tantâ copiâ in v-
num congerunt, vt alia aliorum vicissim
splendori officiant; & in hac confusâ at-
que indigestâ congerie lectorem per omnia
errantem nihil in singulis delectet. Ali-
quorum verò, nec paucorum diuersus est
morbus. Hi quasi ciborum pertæsi meliorum
ad fungos & carduos & glandes diuertunt,
& nihil nisi putida, dura & obsoleta ructant
verba omnis modi ac modestiæ negligen-
tes. Tantum malum est, quod assequi ne-
quis, ambitiosè concupiscere: quo perfrui
placidè & tutò possis, non omnis expers lau-
dis, fastidiosè contemnere: & potius in euri-
pum desiccare, vel in metam impingere,

quàm vt in hoc cursu aliquis nobis prior esse videatur.

C A P V T V.

In vnoquoque pro ætatis conditione stylum pubescere, ac deinde senescere.

NON ipsam solummodò eloquentiam; sed vnumquemque eloquentiæ studiosum suos habere ætatis flexus, & rationi & naturæ consentaneum est, & nemini non experientiâ exploratum esse debet. Vnde prætextâ digni & bullâ sunt, qui in vespertino ætatis, si fas dicere, crepusculo, verborum ac sententiarum luminibus pueriliter scintillare desiderant. Perinde, quasi ad nutricum vbera decrepiti senes laliare ac pappare rursus occiperent: in quibus non pueritia iam quidem, sed puerilitas dominetur. Quod turpe & infame dedecus si quâ possum ratione ex Quintiliani & Tullij præsertim sententiâ abolere conabor: & quid vnâquamque ætatem deceat, quid de deceat explicare. Atque vt tenetiores puerulos prætereamus (quibus satis est puram & ingenuam Latini sermonis verecundiam vel domi, vel in Grammaticorum scholis excoluisse) in iuuentute, velut in ætatis vere, amœnos lætosque flores requiro. Hæc enim generosæ fecundæque orationis
vberras

vbertas in spem frugis amplissimam matu-
 rescit. Talis enim Hortensius, talis ipse Cice-
 ro. Vtrumque suis coloribus spectandum da-
 bimus. Et iure quidem primum hîc lo-
 cum Cicero obtinebit: qui cùm in ipso elo-
 quentiæ suæ exordio nimis in dicendo fer-
 ueret, & paulò minùs æstualet; aliorum cul-
 turâ, suâ industriâ præfractum illum impe-
 tum refrenauit, & cum ætate paulatim, ora-
 tionem senili grauitate ac seueritate non spe-
 ctandam modò, sed venerandam esse voluit,
 Quam in rem eruditè Quintilianus lib. 12.
 cap. 6. *Fructum studiorum viridem, & adhuc dul-
 cem promi decet, dum & venia & spes est, & para-
 tus fauor, & audere non dedecet, & si quid desit
 operi, supplet ætas, & si qua sunt dicta iuueniliter,
 pro indole accipiuntur: vt totus ille Ciceronis pro
 Sexto Roscio locus: Quid enim tam commune quàm
 spiritus viuus, terra mortuis, mare fluctuantibus,
 litus ciecitis: Quæ cùm sex & viginti natus annos
 summis audientium clamoribus dixerit, deferbuisse
 tempore, & annis liquefacta iam senior fatetur.
 Non paulò explicatiùs de se ipso Cicero lo-
 quitur. Hunc audiamus: Nunc quoniam totum In Bru-
to.
 me non nauo aliquo, & crepundiis; sed corpore om-
 ni videris velle cognoscere, complectar nonnulla et-
 iam, qua fortasse videantur minùs necessaria. Erat Plutav-
chus in
 eo tempore in nobis summa gracilitas, & infirmi-
 tas corporis, procerum & tenui collum: qui habitus, Cicero-
ne eadè.
 & qua figura non procul abesse putatur à vite pe-
 riculo,*

viculo, si accedat labor, & laterum magna conten-
 tio. Eoq; magis hoc eos, quibus eram carus, commo-
 uebat, quod omnia sine remissione, sine varietate p̄
 summâ vocis, & totius corporis contentione dice-
 bam. Impulsus hic fuit ardui, & ad excelsa
 sublimiaque sese efferentis ingenij; sed iu-
 uenilis, & periculosus, quem non omnino
 tollere, sed compescere conatus est: eaque
 de caussa in Græciam profectus Rhodum ven-
 nit. Quibus non contentus (tot tantisque dicen-
 di magistris, quos enumerat) Rhodum, inquit,
 veni, meq; ad eundem, quem Romæ audiueram,
 Molonem applicavi, cum actorem in veris causis
 scriptoremq; præstantem, tum in notandis ani-
 maduertendisq; vitiis, & in instituendo docendoq;
 prudentissimum. Is operam dedit, si modò id conse-
 qui potuit, ut nimis redundantes nos, & superes-
 fluentes iuuenili quâdam dicendi impunitate & li-
 centiâ reprimeret, & quasi extra ripas disfluentes
 coerceret. Itaque recepi me triennio post non modò
 exercitator, sed propè mutatus. Nam & contentio
 nimia vocis reciderat, & quasi deserbuerat oratio;
 lateribusq; vires, & corporis mediocris habitus ac-
 cesserat. Virilem dictionem qualem Cicero v-
 surpauerit, qualem antea iuuenilem ex ijs,
 quæ dicta sunt facillè quilibet intelliget, qui
 non infestis natus Musis, & sinistro Apol-
 line. Superest, ut senilem eius in peroran-
 do sapientiam indagemus. Nec ad Clean-
 this lychnuchum peruigilandum est, ut voti

compotes efficiamur. De Legibus lib. 2.
 Tullio à forensi turbâ ad requiem anhelan-
 ti Atticus, id est ipse Tullius, sic occurrit:
*Atqui vereor, ne istam causam nemo noscat, tibiq;
 semper dicendum sit: & eò magis, quòd te ipse mu-
 tasti, & aliud dicendi genus instituisti. ut quem-
 admodum Roscius familiaris tuus in senectute nu-
 meros in canu ceciderat, ipsa sçq; cardiores fecerat
 tibi: sic tu à contentionibus, quibus summi: uti
 solebas, quot die relaxes aliquid. Vt iam oratio
 tua non multum à philosophorum lenitate absit.
 Quod sustinere cum vel summa senectus posse vi-
 deatur, nullam tibi à causis vacationem video da-
 ri.* Idem ipse eodem sensu Crasso adscribit, Lib. 1.
de Orat.
 quem sui imaginem, & eloquentiæ velut ef-
 figiem ad posteros transmittere voluit. Sed
 pluribus opus non est, præsertim cum ipsius
 Ciceronis orationes, ut vernarit primùm, vt
 sensim maturuerit, vt denique frondescere
 desierit, per se abunde testentur. Quòd au-
 tem hanc dictionis lenitatem summam et-
 iam senectutem sustinere posse arbitratur,
 hoc illi cælesti animo præter fatum, naturæ-
 que leges & consuetudine diuinitus concessum
 fateamur necesse est. Prudenter enim Quint.
 ilianus à causis dicendis ad scribendum,
 iumentem calamumque traducens ait: Neque
 enim scientiâ modo constat orator, que augetur
 annis; sed voce, laterum firmitate: quibus fra-
 ctis aut imminutis etate seu valetudine, cauendum

est, ne quid in oratore summo desideretur: ne intersistat fatigatus, ne qua dicet, parum audiri sentiat: ne se queratur priorem. Vidi ego longè omnium, rivos mihi cognoscere contigit, summum oratorem Domitium Afrum, valdè senem, quotidie aliquid ex eâ, quam meruerat auctoritate perdentem, cum agente illo, quem principem quondam fuisse non erat dubium, alij (quod indignum videbatur) viderent, alij erubescerent. Quæ occasio illis fuit dicendi, malle eum desicere, quam desinere. Non ipse quidem Consus fanius proferre consilium mihi posse videtur. Præclarum illud Flacci pronuntiatum:

Hovns.
Flacc.

*Solve senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & illa dicat.*

Quod cum omnibus propositum esse debeat, tum iis præsertim, quos Asiaticos dictos esse monuimus. Qui nisi in senectute stylum omnino inuertant, & à seipsis desciscant, atque in alios quodammodo migrēt homines (quod quàm difficile sit cuius examinandū relinquo) non minùs ludibrio, vel cōmiserationi certè vel execrationi futuri sunt, quàm si quis ad Charontis cymbā nauo perfoluto de vxore cogitet & liberis, & nuptias adornet & choreas. Nolo id mihi creari. Hortēsius flos quondam Romanæ eloquentiæ ætate senectâ sensim marcescens suo id exemplo comprobabit. Cicero in Bruto: *Hæc genera dicendi aptiora sunt adolescentibus, in senibus gravitatem*

Cic. in
Bruto.

non habent. Itaque Hortensius * viroque genere flo-
 rens clamores faciebat adolescens. Habebat enim &
 Menecium illud studium crebrarum venustarumq;
 sententiarum, in quibus, vt in illo Græco, sic in hoc
 erant quaedam magis venusta dulcesq; sententia,
 quam aut necessaria, aut interdum vtilis. Et erat
 oratio cum incitata & vibrans, tum etiam accura-
 ta & polita. Non probantur hæc senibus. Sæpe vide-
 bam, cum iridentem, tum etiam irascentem & sto-
 machantem Philippum. Sed mirabantur adolescen-
 tes: multitudo mouebatur. Erat excellens iudicio
 vulgi, & facile primas tenebat adolescens. Et si enim
 genus illud dicendi auctoritatis habebat parum, ta-
 men aptum esse ætati videbatur. Et certè, quod & in-
 genij quaedam forma lucebat, & exercitatione per-
 fecta erat, verborumq; adstricta comprehensio sum-
 mam hominum admirationem excitabat. Sed cum
 iam honores, & illa senior auctoritas grauius quid-
 dam requireret, remanebat idem, nec dicebat idem.
 Quodq; exercitationem studiumq; dimiserat, quod
 in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa crebritasq;
 sententiarum pristina manebat, sed ea vestitu illo
 orationis, quo consueuerat, ornata non erat. Hoc ti-
 bi ille, Brute, minus foras se placuit, quam placuis-
 set, si illum flagrantem studio, & florentem facultate
 audire potuisses. Vera hæc, vera sunt; nec verio-
 ra Pythia. Neque idcirco tamen adolescen-
 tes vberius & copiosius dicendi genus per-
 horrescere debent, dummodo nõ illud sordi-
 dum & lutulentum, sed cultum & urbanum.

Sicero. Ciceronis ea mens est, & præceptio. Volo se
 efferat in adolescente fecunditas. Nam facilius, sic-
 ut in vitibus, reuocantur ea, quæ sese nimium profun-
 derunt, quàm si nihil valet materies, noua sermen-
 ta cultura excitantur. Ita volo esse in adolescente,
 vnde aliquid amputem. Non enim potest in eo suc-
 cus esse diuturnus, quod nimis celeriter est maturita-
 tem assecutum. Neque eos quidem à scholis
 ablegandos censeo, quibus rigidum & aspe-
 rum, non lenè, non molle, sed horridius est
 ingenium, cui tamen aliquid acre inest & ve-
 hemens, licet interdum præter morem ac
 decorem minùs vrbantum & humanum. Ta-
 lis quondam Accius fuit, pro æuo tamen suo
 laudem meruit. Agellius lib. 13. cap. 2. Accius
 cum in Asiam proficiscens iuuenis adhuc Pacuui-
 iam seni tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, le-
 geret: Pacuuius dixisse fertur, sonora quidem esse,
 quæ scripisset, & grandia; sed videri tamen sibi du-
 riora paulùm & acerbiora. Ita est (inquit Accius)
 vti dicitur, neque id sanè me pœnitet. melic. cum fo-
 re spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis
 est, itidem, inquit, aiunt esse in ingenio. Quæ dura
 & acerba nascuntur, post sunt mitia & iucunda:
 sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque à
 principio sunt vuida, non matura mox fiunt, sed
 putria. Relinquitur igitur visum est in ingenio,
 quod dies atque ætas mitificet.

CAPVT VI.

Quis stylus præstantissimus.

NON peruicaciùs Pompeius olim & Cæsar de Romano imperio vel inuadendo vel vindicando ad internecionem decertarunt, quàm eodem tempore, quiq̃ue Attici, quiq̃ue Asiatici de prouinciarum suarum finibus, aut imperij limitibus linguâ calamoq̃ue incruentum quidem bellum non sine puluere tamen & sudore generosissimè instituerunt. Ad eò omnibus hominibus diuersa ingenia in hoc vno conueniunt, vt sui decreti vnumquodque tenacissimum sit. Quod hac nostrâ ætate innumeras doctissimorum hominum factiones in immensum distraxit, vt nemo propè vilius stylum probaret, nisi suum. Præclare Cicero: *In omni re difficillimum est formam, qui χαρρακτις Græcè dicitur, exponere optimi. quod aliis aliud videtur optimum. Ennio delector, ait quispiam: quòd non discedit à communi more verborum. Pacuuius inquit alius: omnes apud hunc ornati elaboratiq̃, sunt versus: multò apud alium negligentius. Fac alium Accio. Varia enim sunt iudicia, vt in Græcis: nec facilis explicatio, que forma maximè excellat. In picturis alios horrida, inculta, abdita & opaca, contrà alios nitida*

*Cicero
in Orat.*

*nitida, lata, collustrata delectant. Quid est quod
 præscriptum aliquod aut formulam exprimas, cum
 in suo genere quodque præstet, & genera sint plura?
 Hac ego religione non sum ab hoc conatu depulsus,
 existimauiq; in omnibus esse aliquid optimum, et-
 iam si lateret. Diuinè quidē Orator maximus;
 nec potest me hūs. Dabit tamen vniā si eo-
 dem campo decurram, sed alijs vestigijs: &
 ex ipsius eloquentiæ naturā atque officio,
 quod dicendi genus probatissimum sit, inda-
 gauero. Cū animi sui consulta ad aliorum
 cognitionem peruenire cuperent primi mor-
 talium, illud sagacissimè repererunt, vt rerum
 notas, & mentis velut simulacra, voces fabri-
 carent, quæ inter se coniugata quam cupe-
 rent notitiam in alijs alijsque mirā fecundi-
 tate propagarent. Cuius ea vtilitas fuit, vt
 quid vellent, inuicem intelligerent; sed in
 tantis voluntatum dissidijs, non quod vel-
 lent, inuicem facerent. Reliquum igitur fuit,
 illudque longè difficillimum ac præstantissi-
 mum, rationem aliquam reperire, quā vnus
 alterum in sententiam suam pertraheret.
 Hinc eloquentiæ incunabula. Quæ diu inter
 fascias & crepundia volutata tandem docen-
 do, delectando, mouēdo Herculeos iactauit
 lacertos, & per omnem terrarum orbem re-
 gnum suum extulit, vnica rerum domina, &
 animorum regina. Quorsum hæc tam longè
 repetita? vt intelligatis neminem sibi elo-
 quentem*

quentem esse debere, sed alijs, quos docere,
 quos delectare, quos cupit mouere. An est
 igitur quisquam, qui non videat, eum esse
 præstantissimum oratorem, cui contigit, vt
 cum auditum sit eum esse dicturum, locus in subse-
 liis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribe
 sint in dandò & cedendo loco, corona multiplex, in-
 dex erectus: cum surgit is, qui dicturus sit, significa-
 tur à coronâ silentium? Deinde crebre adfensiones,
 multe admirationes, risus, cum velit, cum velit, fl-
 tus: vt qui hæc procul videat, etiamsi quid agatur,
 nesciat, at placere tamen, & in scena esse Rosciam
 intelligat. Veniat ad sellam iratus reo iudex, sic
 tamen veniat, vt orationis suauitate dele-
 tur: tendantur insidiæ ferocienti animo: ca-
 dat in laqueos, quibus irretitus oratoris arte,
 quasi agrestis bellua cicuretur. Astuet Cæ-
 sardum Ciceronem audit pro Ligario pero-
 rantem, palleat, tremat, labatur animo, dum
 modo pacatus abeat, qui venerat iratus.
 Oratoris nomine indignum censeo, qui non
 ita velut in acie prælietur, vt aduersarium
 gradu moueat, & locum cogat deserere: qui
 iudicem non in triumpho captiuum ducat:
 qui non in omnium animis dominetur, &
 humanarum affectionum teneat principa-
 tum. Nam quisquis paterfamilias non bar-
 barus, sed ingenuus est, rem omnem expone-
 re vernaculè aut Latinè potest, & non om-
 ninò incòditè aut perturbatè digerere, dum-
 modo

modo mediocri prudentiâ instructus, quin etiam & asserere, & rationibus atque argumentis adstruere, si ingenium non desit & solertia, vsus docet quòtidianus, & minùs etiam accurata, minimeque molesta dicendi experientia: inuitum autem & reluctantem ad assentiendum cogere, id demum oratoris est. Sit itaque huius oratio fortis, contorta, lacertosa; interdum tamen occultè, & velut ex insidijs victoriam sibi polliceatur, nō tam ornata, quàm armata insignibus elocutionis. Quam quidem vim in iudicijs præsertim requiro: nec sine neruis tamen, sine succo, sine sanguine deliberationes esse volo; nec sine pompâ & festiuo cultu exornationes. Videat orator, quid vnaquæque causa postulat, quid ætas sua, quid dignitas, quid auditorum mores & indoles. quibus nisi genialiter instruxerit, nauseam sine vtilitate, infamiam pro gloria sibi conciliabit. Atqui adeò non inficior medicinam aliquando temperadã pro ægroti arbitrio, dummodo prosit: atque hanc maximam artem esse interdum superstiosè artis rationem non habere. Caput est, quod antè dixi, auditori placere, vt persuadeas. Quod cum ita sit, non immeritò Quintilianus lib. 12. diductiùs; contractiùs verò Dialogista illud constituit: *cum conditione temporum, ac diuersitate aurium formam quoque ac speciem orationis esse mutandam.* Et si quidem

cum

cum illius sæculo hoc nostrum conferre liceat: nec video cur non liceat, cum Senecam, cum Suetonium, cum Tacitum & Plinium, & tot scriptorum optimates ab inferis doctissimorum virorum operâ reuocatos habemus, cum quibus tanquam cum viuentibus suauissimè colloquimur, inter quos familiariter quotidie conuersamur. Si cum illo, inquam, sæculo hoc nostrum conferre liceat, eiusdem Dialogistæ verbis, ex multorum huius æui iudicio id quoque licet dicere: *Fabile per se rebat prior iste populus, vt imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spatia: atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret.* Ita verò longa principiorum preparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio, & mille argumentorum gradus, & quidquid aliud audacissimis Hermagore & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex eadem locum aliquem suæ orationi infereret, in calum laudibus ferebatur. Nec mirum. Erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoque paucissimi præcepta Rhetorum, aut Philosophorum placita cognouerant. At hercule per uulgatis iam omnibus; cum vix in cortinâ quisquam adsistat, qui elementis studiorum, etsi non instructus, at certè imbutus sit, noui & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est. per quæ orator fastidium aurium effugiat: vtrique apud eos iudices, qui aut vi aut potestate, aut iure & legibus cogno-

scunt, & nec accipiunt tempora, sed constituunt, nec expectandum habent oratorem; dum illi liceat, de ipso negotio dicere, sed sæpè vitrò admonent, atque alio transgredientem reuocant, & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis suæ præsentem? Qualia sunt sexè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetuetur illa immensa volumina, quæ pro M. Tulio, aut A. Cæcinnâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoque adfistentium, & affrensus & vagus auditor assuevit iam exigere lætitiâ & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudicijs tristem & impuram antiquitatem, quàm, si quis in scenâ Roscij, aut Turpionis Ambiuji exprimere gestus velit. Iam verò iuuenes, & in ipsâ studiorum incude positi, qui profectus sui causâ oratores sectantur, non solùm audire, sed etiam referre domum aliquid illustris, & dignum memoriâ volunt. Traduntq; inuicem, ac sæpè in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in sensibus aliquis argutâ & breui sententiâ effuisset, siue locus exquisito & pœtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam pœticus decor, non Artij aut Pacuuij veterano inquisitarius, sed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudicijs obtemperans nostrorum oratorum ætas pulchrior & ornatio-

tior existit. Si hæc à foro ad curiam transferrantur & rostra, aut nostrorum potiùs in templis & scholis exstructa subsellia, non Afrum ego Domitium, sed aliquem ex politissimis Belgarum, & totius Europæ ingenijs differentem me audiuisse iudicauero. Nisi fortè plusculum etiam hæc ætas postulet. Quis enim aliquo in pretio & honore inter nostros versatur hac tempestate, nisi & criticorum torqueumata, & industriè cælara historiarum emblemata, orationi suæ cum venustate ac dignitate inferere possit, & omnium penè scientiarum illustria quædam ornamenta adhibere non negligat: vt rerum & verborum variâ luce audientium mentes excitentur, & cum stupore quodam defigantur. Quod equidem tempori tribuendum non nego, dummodo cum Quintiliano caueant: *Ne crassa toga sit, non serica: ne intonsum caput, non in gradus atque anulos totum comptum. Cum in eo, qui se non ad luxuriam ac libidinem referat, eadem speciosiora quoque sint que honestiora.* Dummodo & hoc obseruent, vt, velut pictura quædam, quamuis ad omnium admirationem à summo artifice elaborata umbras suas & recessus habeat necessum est; sic oratio non eodem semper cultu incedat, non vbique sese ostendet & venditet; sed per interualla auditoris animum mitiùs feriat, & interdum etiam quiescere permittat. quò maiori deinde ro-

Quint.

*Tusc.
lib. 2.
In Bruto
10.*

bore ad audiendum & iudicandum acutiùs sese post quietem recolligat. Conticeant itaque Attici illi toties in* foro irrisi, pastortia illa Ciceronis digni fistula, * qui cum ad dicendum assurgunt, non modò à coronâ (quod est ipsum miserabile) sed etiam ab advocatis relinquuntur. E, quoniam soli oratores haberi desiderant, ubi solis in exedris & xystis commententur, & orationis suæ numen pallido squalentiq̃ue vultu luridam venerentur atque adorent. Oratoris ego dictionem attenuari nolo nimia parcimonia, & vt sic dicam, ieiunitate. Sit oratio teres, nusquam excisa, nusquam gibbera: Denique, ne bellum rursus moueamus, id vnum pronuncio: modestam & ingenuam vbertatem ac copiam ab oratione, quæ probari vel laudari desiderat, abesse non posse. Eximium illud considera Latinæ par eloquentiæ Antonium & Crassum, aut, si maus, Hortensium dum inuenis, Ciceronem tum maximè dum senesceret: adiunge his familiarissimos quondam, & artium consuetudine coniunctissimos Æschinẽ & Demosthenem, sanos omnes reperies & validos: & qui plus aliquid suscepisse se se fateantur, quàm vt non vitiosè dicerent. Atqui vt cum Atticis litem finiamus: *Ornatè, grauitè & copiosè dicere, aut Atticorum sit: aut ne sit Æschines, neq̃e Demosthenis, Atticus.* Quod verò Brutus, Callidus;

Cornificius, qui cum se oratores Atticos, id est absolutos, appellabant, Ciceronem Asiaticum esse crimentur, sibi ipsis conuicium dicunt. Quis enim aded ab antiquitate peregrinus, qui se non malit Ciceronem & Hortensium, quam Brutum, Callidum, Carinum, Cornificium, quorum oratio velut ex sanguine quâdam tabe, aut phthisi iam pridem emarcuit, imò iam olim emortua est? Itaque, ut finem faciam, illud optimum esse genus styli iudico, quod maximè dicentis mentem ac voluntatem illustret, & ad persuadendum summis pollet viribus: cui alium alintraque vestitum, pro gentium ac ætatum conditione indulgeri quandoque posse fateor; vitium autem nunquam. Illud enim oratori curandum semper fuit,

Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.

Neque illud ei fas est, quod Epicuro, qui cum vni ex confortibus studiorum suorum scriberet: Hæc, inquit, ego non multis, sed tibi. Satis enim magnum alter alteri theatrum sumus. Nimis illa paradoxa sunt in hac scholâ: vnus mihi pro populo, & populus pro vno. Satis mihi sunt pauci, satis est vnus, satis est nullus. Nec (ut Ciceronis vtar verbis) posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum Clarium poetam ferunt, qui cum conuocatis auditoribus, legeret eis magnam illud quod nouisset volumen suum, & cum legentem om-

*Seneca
epist. 7.*

Cicero.

nes præter Platonem reliquissent, Legam, inquit, nihilominus. Plato enim mihi vnus instar est multorum millium. & rectè. Poëma enim reconditum, paucorum approbationem, oratio popularis assensum vulgi debet mouere. At si eundem Platonem vnum auditorem haberet Demosthenes, cum esset relictus à cæteris, verbum facere non posset. Sed cur à me relinquatur, quod paulò antè Cicero, quodque prodesse potest ad hanc rem maximè? Id ipsum est summi oratoris summum oratorum rem populo videri. Quare tibicen Antigenidas dixerit discipulo sanè frigenti ad populum, Mihi cane, & Musis. Ego huic Bruto dicenti, vt solet, apud multitudinem, Mihi cane & populo, Brute, dixerim. Hæc Cicero, vbi docet, eundem oratorem doctis probari debere, qui populo probatur. Quod cum ad inuentionem spectet & dispositionem, præsertim tamen ad elocutionem, quæ prima in animum auditoris incurrit, & mentem occupat.

CAPVT VII.

De verbis, quæ prima styli pars, ac primum de antiquis.

HOciam igitur in causâ maneat, cum stylium principatum obtinere, qui maximè aptus instructusque, vt in omnium aut plurimorum

morum animos dominetur, ibi regnum suum
 exerceat, ibi obtineat imperium. Quod ta-
 men si quis sine arte fieri posse confidat, nã
 ille parum modestè & consultè naturæ no-
 stræ vires meritur, & tot iam antè sæculorum
 vnanimem consensum nimis temerè & ar-
 roganter profligare conatur. Nos interim eo-
 rû latus prememus, quia maioribus non de-
 generes veræ, germanæ legitimæq; eloquen-
 tiæ viam inuestigant; & præceptiones non-
 nullas proferemus, quibus stylus limatior ac
 politior ad multorum voluptatem, ad non-
 nullorum vsum atque vtilitatem resplende-
 scat. Nec motor amplius: ne porta viæ sit lon-
 gissimum, quã licet erumpo, vt in hoc campo
 decurram, & mitiori arbitrorum lege, non
 feruerrimã iudicum religione sententiam
 pronunciem. Illud igitur statuo: Cùm verbo-
 rum delectus optimorum origo sit eloquen-
 tiæ, non immeritò ex Cæsaris opinione tan-
 quam scopulum refugiendum esse insolens
 & infrequens verbum. Cauendum tamen,
 ne, dùm naufragium deuitamus, in inhospit-
 tas cautes, insulasque soli & cælo exosas eii-
 ciamur: vbi stylus fame contabescat, aut ex-
 succas quodammodo atque omnium pedi-
 bus tritas ac semineces herbas legat, aut exa-
 nimes quasi cortices rodar: ne obuiis, inquã,
 verbis squaleat oratio, nullasque leposi-
 tas, atque interioris notæ dictiones vsurpare

audeat. Id fiet, si prudenter cum alia, tum ea quæ antiqua dicuntur, expendimus. Labyrinthus hic est, non dissiteor: tot opinionum viæ atque amfractus vndique circulantes reperiuntur. Sunt, qui omnia, quæ Ciceronis ætate minus vsurpata fuere, de ponte deiiciant; sunt, qui eadem attollere conantur.

*Quint.
l. 8. c. 3.*

*Camp.
e. 3. de
Imita-
tione.*

Quintilianus lib. 8. cap. 3. rigidam atque asperam censuram exercet: ex cuius mente, nisi fallor, vitæ summæ vitæ integerrimè actæ, & constantissimè peractæ gloriâ illustris Edmundus Campianus omnes ante Ciceronem inter antiquos numerat. Quinque Latinæ eloquentiæ tempora his propè verbis describit. In prioribus certè quatuor nihil mutabimus; postremum breuitatis causâ nostro stylo dabimus. *Primum, inquit, antiquissimum eorum, qui ab V. C. vsque ad Titium Andronicum circiter quingentis annis floruerunt. Secundum tempus vetustum, annorum penè centum, qui inter Luium illum, & M. Tullium fluxerunt. Vixerunt hac ætate Plautus, Cato, Terentius, Lucælius, horridi illi: multi præterea, quorum opera perierunt, Ennius, Nænius, Cæcilius, Pacuvius, Aælius, & oratores plurimi. Sequitur tercio loco Ciceronis ætas florentissima. In eâ principes Cicero, & Cæsar habiti: laudati Varro & Salustius, T. Liuius in suo genere vsus excellere. His annumeratur Cornelius Celsus medicus: in poetis verò heroicis Virgilius, elegiacis Ouidius, lyricis Horatius. Ciceronis æqualium habentat*

bentur epistole Caciinna, Pollionis, Calij, Planci,
 Pompeij, M. Bruti, Lucij Luceij, Marcelli, Dolabella,
 Sulpitij: ex quibus conici potest, quàm illud seculum
 ferax oratorum fuerit. Quartum tempus ab Augu-
 sti Cesaris interitu, ad annos plus minus octuagin-
 ta. Quo seculorum decursu, vt poetæ taceam, ora-
 tores, historici, grammatici celebres, Columella,
 Valerius, Plinius, Suetonius, Quintilianus, Corne-
 lius Tacitus, Q. Curtius, Asconius Padiamus, Aulus
 Gellius, M. Valerius, Donatus, Seruius, Priscianus:
 ab illo nitore Ciceroniani seculi plurimum de gene-
 rauerunt: idq; Fabius ingenue confitetur: Di-
 cendi, inquit, mutauimus genus, & ultra no-
 bis, quàm oportebat indulgimus. Hæc virtute,
 doctrinâ, constantiâ inter primos sui sæculi
 viros Campianus de primis quatuor ætati-
 bus: quintam verò ad nos vsque producit,
 Doctoresque Ecclesiæ, cæterosque illustres,
 aut non obscuros enumerat. Ramus autem
 in Ciceroniano suo Liuium inter novos col-
 locat, quasi sine imaginibus ignobilem pro-
 pè homuncionem, terræ filium, aut, si ma-
 uis, nepotem: Terentium verò florentis aui
 esse vult, non vetusti aut effœti. Adrianus
 Cardinalis non multum à Campiano rece-
 dit: antiquissimorum æuum prorogat vs-
 que ad Liuium Andronicum per annos 514.
 antiquorum vsque ad Ciceronem per annos
 centum: perfectorum fuisse vult idem, quod
 Ciceronis: doctorum, quod post Cice-
 ro-
 nem.

Nota ple-
 rosque
 horum
 intra o-
 ctuagesi-
 mum an-
 num ab
 Augusto
 vixisse.
 nō omnes
 prosectus
 est calore
 nimio ul-
 tra metā.

Ramus,

Adria-
 nus
 Card.

nem. Sic aliter, quisque pro suo sensu. Ad ipsum me Tullium, si consulendi gratiâ conferam, de Catone eiusque coætaneis sic ait:

Cicero.

Antiquior est huius sermo, & quadam horridiora verba: ita enim tum loquebantur. De Galbâ verò paucis interiectis: Nescio quomodo huius, quem constat eloquentiâ præstitisse, exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, quàm aut Lælij, aut Scipionis, aut etiam ipsius Catonû. De Lælio ipso paulò post: sed multò tamen vetustior & horridior, quàm Scipio: & cum sint, in dicendo varia voluntates, delectari mihi magis antiquitate videtur, & libenter verbis uti paulò magis præcis Lælius. Ibidem: Spurius Mummius antiquus vocabatur; Scaurus in antiquis habitus; Cotta veterator: sed post Catonem. Non temporum illud vitium inuenio; sed hominum. Quid plura? Non magni ad instar momenti habet, an post Catonem præcis oratores vocari debeant; cum eorum nullum propè vestigium supersit, cui insistere possimus, vel ad laudem arduè, vel ad periculum abruptè. De Poëtis latior disceptandi palæstra; sed aliorum illi supercilium non expectarunt. Ipsi consecrantes suos naribus suspendunt; nonnulli etiam quasi de plaustro conuiciantur: nec aliorum laudes expectant; se ipsos laudant. Ennius primum se poëtarum gloriatur: priorum versus ut incultos & informes spernit planè atque contemnit.

Ennius.

Quos olim Fauni, vatesq; canebant,
 Cùm neque Musarũ scopulos quisquã superarat,
 Nec dicte studiosus erat.

Huic Cicero aurem vellicat: Et luculentè quidem scripserunt, etiamsi minùs, quàm tu, politè. Nec verò tibi aliter videri debet, qui à Nævio vel sumpsisti multa, si fateris: vel, si negas, furripuisti. De eodem Quintilianus: Ennium sicut sacros lucos adoremus, in quibus grãdia & antiqua robora iam non tantam habent speciem, quàm religionem. Quid multis opus? Laudet sanè seipsum Ennius, fati multi vituperant, nec alijs parcius sua vitia impingunt: Attilium scriptorem ferreum vocat Lucilius: Lucilium Horatius ait lutulentum fluere. Ego sic iudico ante Virgilium poëtas cautissimè legendos esse, atque illam prudentiam adhibendam, quam Quintilianus adfert lib. 10. cap. 1. ante Ciceronem verò oratores sic legi debere, vt non temerè vsurpemus, quæ ante nos nemo classicorum in vsum reuocauerit. Quod tamen ita intelligi cupio: nisi illustri aliqua dictionis maiestas loco eximio congrueret, aut temporis: nisi aut vtilitas manifesta aut necessitas. Præclare Seneca: Multi ex alieno seculo petant verba: duodecim tabulas loquuntur: Gracchus illis, aut Crassus nimis dulci & recentes sunt: ad Appium vsque & ad Coruncanum redeunt. Quidam contra, dum nihil nisi tritum & vsitatum volunt, in sordes incidunt. Vtrumque diuerso genere corruptum est.

Cicero.

Quint.
lib. 10.
cap. 1.Cic. l. 1.
de Fin.Horat.
satyra
ult. l. 1.Quint.
lib. 10.
cap. 1.

ep. 114.

Illud omnino seruandum, ne quid nimis: in omni re potissimum inueniatur.

tam

tam mehercules, quàm si vellent splendidis uti, ac sonantibus & poetis, necessaria, & in vsu posita vitare: tam hunc dicã peccare, quàm illum. Alter se iusto plus colit, alter se iusto plus negligit: ille & crura, hic nec alas quidem vellit. Ita inquam est, caput omnis rei modus & moderatio: quam qui negligit, frustra se iactat & venditat. Hanc in eâ, quam pertractamus, re Quintilianus nobis, & prudentius etiam Cicero describit. Quintilianus lib. 1. cap. 6. Verba à vetustate repetita non solùm magnos assertores habent, sed etiam afferunt orationi maiestatem aliquam, non sine delectatione: nam & auctoritatem antiquitatis habent, & quia intermissa sunt, gratiam nouitati similem parant. Sed opus est modo, vt neque crebra sint hæc, neque manifesta: quia nihil est odiosius affectatione, nec vtiq; ab vltimis & obliteratis repetita tēporibus: qualia sunt TOPPER, & ANTIGERIO, & EXANCLARE, & PROSAPIA, & Saliorum carmina, vix sacerdotibus suis satis intellecta. Pergat Quintil. & alio etiam loco hunc locum corroboret ac constabiliat. Cùm sint autē verba propria, ficta, translata: propriis dignitatē dat antiquitas. Namque & sacrosiorem, & magis admirabilem faciunt orationem, quibus non quilibet fuerat vsurus: eog, ornamento acerrimi iudicij P. Virgilius vnicè est vsus. Olliuentum, & Quatonam, & Mi, & Lone, pellucet, & adspargunt illum, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Sed vtendum modo, nec ex

vltimis

Quintil.
li. c. 6.

l. 8. c. 3.

ultimis tenebris repetenda. Satis est vetus, QUÆSO, quid necesse est dicere OPPIDO, quo sunt vsi paulum tempore nostro superiores? vereor ut iam non ferat quisquam. Certe ANTIGERIO, cuius eadem significatio est, nemo nisi ambitiosus utetur. AERUMNAS quid opus est? tanquam parum sit, si dicatur Labor. Horridum, AEROR; tolerabile, APTVMO; tragicum, PROLEB DVCENDAM; VNIVERSAM HIVE PROSAPIAM, insulsam. Quid multa? totus prope mutatus est sermo. Quaedam tamen adhuc vetera vetustate ipsa gratius nitent, quedam etiam necessarid interim sumuntur. EMANCIPARE, GRAARI, & multa alia etiam audientibus grata inseri possunt; sed ita demum, si non appareat affectatio. In quâ mirifice Virgilius.

Et Hormethiorum amator iste verborum,
Iste, iste rhetor, namque quatenus totus
Thucydides Britannus, Attica febres,
Tau Gallicam imminet: ipsemet malè illisit.
Ita omnia ista verba miscuit fratri.

Virgil.

Cimber hic fuit, à quo fratrem necatum hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Ingeniose quidem Rhetorum florentissimus: æquo tamen ferocior & atrocior ipsius stylus: nimidum seuit, & ipsum Cicerohem non vno loco fodicat aut lancinat.

Aerumnas, inquit, quid opus est? Opus sibi fuisse Cicero indicavit, & non tantum in oratione post reditum in Senatu dixit aernas aerumnas, verum etiam huius dictionis vim eximiam,

Cic. 1. 3.
de Fin.

miam, & vsum non illaudatum apud maiores probat lib. 3. de Finibus bonorum & malorum, ipso extremo limine: *An, cum de omnibus gentibus optimè mererere, cum opem indigentibus salutemq, ferres, vel Herculis perpeti erumnas. sic enim maiores nostri labores non fugiendos, tristissimo tamen verbo Aerumnas, etiam in Deo nominauerunt. Quin imò & vocis huius obseruator sedulus eam definire ac describere voluit Tusc. lib. 4. Aerumna, inquit, agritudo laboriosa est. Hinc & erumnosus deriuatum non semel apud eundem in honore est.*

Cicer.
Tusc.
lib. 4.

Nec satis animaduerto cur ad eò satyricè in alteram dictionem acerbus sis: *VNIUERSAM EIVS PROSAPIAM, insulsum, inquit. Idem nuper æmulatus est, nescio quis (nomen lubens taceo improbitissimorum hominum, quibus vnicum numen est, quod in cerebro suo dedicarunt: ita videtur.) recens homo, & quali sacrilegium quoddam incular Silustij facinus, quod veteris prosapie dixerit: & non antiquam tantum vocem, sed peregrinam esse omnibus viribus obtinere conatur, atque circa πρὸς πάντας, πρὸς πάντας & Græculorum in ore mirum quàm ineptit. Meliùs, meliùs, & modestiùs Cicero, cui tamen perpetuam dictaturam in Romanà eloquentia nemo abrogare audeat: proficam quidem agnoscit vocem, sed non arrogantè tamen eam fastidit: Deinceps Iouem at-*

Cic. de
Vni-
uerso.

que lunonem, reliquos fratres inter se agnatosq; v-
 surpare atque appellare solemus, & eorum, vt vta-
 mur veteri verbo, profapiam. Non hîc Plautum,
 Appuleium, Ammianum cito: numerus sunt: *Cicero.*
 Ciceronem iterum audire malo, & iam ag-
 minatim pro se contra Quintilianum præ-
 liantem contemplari. Neque enim illud fugerim
 dicere, vt Calius, Quâ tempestate Pœnus in Italiam
 venit: nec Prolem aut Sobolem aut Effari aut Nun-
 cupari, aut, vt tu soles, Catule, Non rebar, Non opi-
 nabar, & alia multa, quibus loco positis grandior
 atque antiquior oratio sæpè videri solet. Quorsum
 igitur hæc omnia? An eorum me aduocarum
 profiteor, quibus & vinum vetus, ita dictio
 quæ vetustissima, eadem sapientissima vide-
 tur? Quin imò citra modum stare potius ora-
 tionem desidero, quàm vltra modum proce-
 dere. Inculpatius enim vitium pudoris quàm
 impudentiæ, & interdum quibusdam gratius
 quàm ipsa virtus. Procul hinc mera pestis &
 pernicies omnis elegantia, antiquarij illi,
 quos, dum paulò magis cogitæ & scribit, me-
 ritò incilat Quintilianus lib. 1. cap. 6. Ergo vt *Quint.*
 nouorum optima sunt maximè vetera, ita veterum *l. 1. c. 6.*
 maximè noua. Similis circa auctoritatem ratio.
 Nam etiamsi potest videri nihil peccare, qui vtitur
 iis verbis, quæ summi auctores tradiderunt, multum
 tamen refert, non solum quid dixerint, sed etiam
 quid persuaferint. Neq; enim TVBVRCHINABVN-
 DYM, & LYRCHABVNDYM iam in nobis quis-
 quam

quam ferat, licet Cato sit auctor: nec hos LOCIDICES; quanquam id Pollioni placeat: nec GLADIOLA; atqui Messala dixit: nec PARRICIDATVM; quod in Calio vix tolerabile videtur: nec COLLOS mihi Calvus persuaserit: qua nec ipsi iam dicerent. Superest igitur consuetudo. Nam fuerit penè ridiculum, malle sermonem, quo locuti sunt homines, quàm quo loquantur. Et sanè, quid est aliud vetus sermo, quàm vetus loquendi ratio? Iam tandem

Quint. cum Quintiliano in gratiam redeo, dum putida illa & pudenda verba, aut genera procul iuber faceffere.

Querisne vnde hac sart ago loquendi

Venerit in linguas: vnde istud dedecus, in quo

Trossulus exultat tibi per subsellia laevis?

Ab antiquariis istis, quos postremis illis versibus proseripit accuratissimus Rhetor. Quos utinam non solum Deæ Farnæ ac Furinæ (furiarum notationem specto) deuouisset Augustus; sed Saturno & Orco, vbi cum Iano & Euandro sermouentur. Præclare meo iudicio

Agel. l. dicio Favorinus apud Agellium lib. 1. cap. 10.

1. c. 10. adolescenti veterum verborum cupidissimo, & plerasque voces nimis priscas, & ignotissimas, in quottilianis communibusq; sermonibus exponenti, Curius, inquit, & Fabricius, & Coruncanus antiquissimi viri nostri, & his antiquiores Horatij illi tergemini, planè ac dilucidè cum suis fabulari sunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi inucluisse Italiam dicuntur, sed etatis sua
verbis

verbis locuti sunt. Tu autem perinde, quasi cum ma-
 tre Euandri nunc loquare, sermone ab hinc multis
 annis iam disito vteris: quod scire atque intelli-
 gere neminem vis, quæ dicas. Nonne, homine inepte, ut
 quod vis abundè consequaris, taceres? & paulò
 post: Viue ergo moribus præteritis; loquere verbis
 presentibus. Nec minùs acutè & verè Demo-
 nax, ἐνὶ ἐρώτηθ. νηὶ ὑπ' αὐτῆς λόγον πηὰ, καὶ ἑωρ-
 αττικῶς ἀποκρίθ' ἐν π, ἐγὼ μὲν σε, ἔφη, ὡς ἐταίρε,
 νῦν ἠρώτησα, σὺ δέ μοι, ὡς ἐπ' Ἀγαμέμνονος ἀ-
 ποκρίνη. Cum aliquando quendam super oratione
 quadam interrogasset, ille plus quàm Atticè re-
 spondisset: Ego quidem, inquit, amice, nunc te rogavi;
 tu verò mihi, quasi Agamemnone regnante respon-
 disti. Vix vlli certè opportuniùs facerias suas
 & sarcasmos impendisse mihi videtur Lucia-
 nus, quàm hisce sepulcrorum effossoribus, Lucia-
nus.
 qui cum laruis & lemuribus contubernium
 merentur, dum demortua verba loquuntur,
 & quæ Numæ aut Seruij cineribus squale-
 scunt. Pauca iuuat excerpere, quibus ὑμῆτις
 scilicet ἄμεινισσιν insulsissimorum hominum non
 difficile fuerit agnoscere. Latinè dabo: ne
 quid addam quod fastidium augeat. Deinde
 vbi obsoleta & peregrina verba, raroq; ab antiquis
 vsitata collegeris, hac expeditè in eos, cum quibus
 conuersaris, eiacularare. Ita enim repopulus ille ma-
 gnus venerabitur, & admirandam suscipiet. Do-
 ctrinam itaque quæ ipsorum superat intellectum,
 expertam, tanquam expertitià habitam nomina-

bis BATTVEATA; *nugatoria*: pro valdè dices
 ANTICERIO: pro citò, I ODER: pro bestia similè;
 BELVTVM. Quid vltèriùs progrediar? satis
 ineptiarum & inficetiarum est. Finem facio,
 atque illud ex præcedentibus colligo: vitium
 esse quàm maximum cadauerosis verbis ac
 propè cariosis & putentibus aliorum aures;
 si fas sit dicere, funestare, quæ lætum quid &
 hilare requirunt, viuudum ac vegetum; non
 nullam tamen virtutem esse interdum à diuis
 illis manibus mutuum quid sumere, quo sa-
 crator habeatur oratio. Quemadmodum
 enim effusæ prodigalitatè vitium qui decli-
 nat, non satis sapienter in auaritiæ sordes se
 demergit: ita dum antiqui esse nolumus, id
 cauendum necessariò, ne tabernaria tantùm
 verba amplectamur, & quasi delicias nostras
 exosculemur. Serio protectò serio cauere &
 prospicere debent, quorum disciplinæ pueri
 concrediti, vt ad sacratissimum Suadæ tem-
 plum pueri paulatim ducantur, illud vt aspe-
 re rigideque seruetur, quod Quintilianus
 inculcat. Ne quis pueros antiquitatis ni-
 mius admirator, in Gracchorum Catonisque
 & aliorum similium lectione durefcere velit:
 fient enim horridi & ieiuni.

Quint.

CAPVT VIII.

De verbis nonis & recens formatis.

VT si quis Falerno vino delectatur, non ad eò nouum tamen probabit, vt e lacu feruidum illud hauriat: nec ita verus, vt vel Opimianum, vel Anitianum requirat (nec enim nimia vetustas, aut nouitas habet eam suauitatem, quam velit) sed quandam moderationem sequetur: sic in Latinã linguã rem se habere censeo: neque obsoletam vetustatem repetendam, neque recentiore loquedi formam arripiendam esse. Illud iam controuersum remanet, quãnam ea recentia appellari debeant. Quidam omnia, quæ post Ciceronis æuam nata sunt, ver sacrum esse volunt: alij nec ea quidem admittunt, quæ in ipsius Ciceronis sinu adoleuerunt: non pauci quidquid ad Constantinum, vel vltius etiam lucem vidit, nõ adspiciuntur. Mihi ea securissima semper habita sunt, & antiquioris quasi stemmatis, ac ingenuæ prosapiæ, quæ vsque ad obitum Augusti stirpem referre possunt. Ab eo enim tempore temeraria quædam Græculorum libido castum & intemeratum Latini sermonis pudorem paulatim corrumpere cœpit liberius, & Galli, Afri, tota denique barbaries non mores solùmmodo, sed multas etiã voces Vrbi intulerunt

nothas & spurias, donec omnis tandem Romani sermonis castimonia sub Gothis & *Fulgen.* Vandalis pessum abiit. Quod Fulgentij verbis deplorare iuuat: *Nostri, inquit, temporis ærumnosa miseria, non dicendi studium, sed viuendi flet ergastulum: nec famæ assistendum poëtica, sed fami consulendum domestica.* Hæc cum ita sese habeant, securissima quidē iudico, quæ aureo Octauiani principis sæculo floruerunt: tum verò ea, quæ proximè ad hoc sæculum natales suos referre possunt: Itaque, quamuis Messalla primus *Reatu* dixerit, *Munerarium* Augustus, quamuis Quintiliani præceptores dubitarint, *Piratica* ne diceretur, vt Musica & Fabrica; non dubitabo eadem vsurpare, vbi res postulauerit, neque ea, quæ Quintilianus deinceps refert: cuius verba dare malo, quàm mutare. *FAVOREM*, inquit, & *VRBANVM* Cicero *Cic. ad* noua credit. Nam & in epistola ad Brutum, Eum, *Brut.* inquit, amorē, & eum (vt hoc verbo vtar) fauorem *Cic. ad* in consilium aduocabo. Et ad Appium Pulcrum, Te *App.* hominem non solum sapientem, verum etiam (vt nunc loquuntur) urbanum. Idem putat à Terentio primum dictum esse *OBSEQUIVM*. *Cacilius ad Sissennam*, *ALBENTI CÆLO: CERVICEM* videtur Hortensius primus dixisse. nam veteres pluraliter appellabant. Audendum naque. Neque enim accedo Celso, qui ab oratore verba fingi vetat. Nam cum sint eorum alia, (vt dixit Cicero) natiua; id est, quæ significata sunt primo sensu: alia reperta, quæ ex his facta

facta sunt; ut iam nobis ponere alia, quàm quæ illi
rudes homines primi quæ fecerunt, fas non sit; ac deri-
uare, flectere, coniungere, quod natis postea conces-
sum est, quando desit licere? Eriam si, inquires, fin-
gere permittis? Quid enim ni?

Licuit, semper quæ licebit

Signatum presente notâ producere nomen.

At non cuiuis: non puero, non pubescenti
primùm, non tironi, non rudi; dum necdum
prudenter, quid liceat, quid deceat iudicare
possunt: sed docto & solerti, & cui mens la-
tinitate subacta, cui lingua non tincta leuiter,
sed Romano fonte largiùs imbuta. Huic cur
non liceat?

Ego cur acquirere pauca

*Si possum, inuideor; cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum
Nomina protulerit?*

Quidquid alij cauissentur, Ciceronem ha-
beo patronum. in verbis ille fingendis lib. 3.
de Oratore, & in Partitionibus quid obser-
uandum præceptis nos instruit; suo verò ex-
emplo præit lib. 3. de Orat. lib. 1. Academic. &
2. lib. 3. de Finibus, lib. 2. de Legibus, de Vni-
uersitate; Quintilianum lib. 8. cap. 3. Hora-
rium & alios. Quod cum ita sit, non tantum
qualitas & comprehensibilia, ex 2. Academ. vel
mulierositas, 4. Tusc. vel anticipatio, prænotio, 1.
de Natura deorum; vel beatitas & beatitudo, in
eodem lib. vel acrualis lib. 2. de Diuinatione

à Cicerone formata, in oratione usurpare deforme non arbitror, aut ea, quæ Quintilianus amplectitur, aut quæ apud Horatium legimus (qui vnus plura criticorum iudicio, quàm ceteri omnes innouauit;) sed suo etiam iure hanc siluam velut publicam ingredi, & non radices quidem nouas ferere, sed antiquis velut stirpibus oculos inserere, vnde noui sarculi efflorescant, cuilibet concessum autumo, dummodo sobriè & prudenter hoc in negotio versetur, nec improuidè nimis ac tumultuosè rem gerat. Cauendum enim, ne, cum ditiores atque opulentiores orationem esse cupimus, innocentiam suam perdat & verecundiam. Non igitur efformandæ voces fœdæ, immundæ, stridulæ, hiulcæ, barbæræ, quæque expurgaticres auditorum aures offendant, sed nitidæ, liberales, candidæ & virginæ; ex præsertim, quas necessitas excuset, vel vis quædam singularis ac pondus, & dignitas sua commendet aut grauitas. Nihil igitur leuiter hîc fiat, aut nimis petulantè: ne Varronis in nos incurrat oratio: *Tantum inter duos sensus interesse volumi, vt oculis semper aliquas figuras supellectilis nouas requirant; contra aures expertes esse velint? Quotusquisque iam seruos habet prisca nominibus? que mulier suum instrumentum vestis atque auri veteribus vocabulis appellat? Sed inductis non tam illis irascendum, quam huiusce prauitatis patronis.*

Varro.

Et si quid periculosum sinxisse videbimur, quibusdam remediis pramuniendum est: Vt ita dicam; Si licet dicere: Quodammodo: Permitte mihi sic. Quibus nec Ciceronem uti piguit. In Bruto: Commemtabar declamitans (sic enim nunc loquuntur.) De mūdo: Vt in singulis essent bina media; (vix enim audeo dicere Medietates: sed quasi ita dixerim, ita intelligatur) Li. 2. de Finibus bonorum & malorum: Num propterea idem voluptas est, quod (ut ita dicam) indolentia? Li. 1. Tusculanarum: Omne pronuntiatum (sic enim mihi in presentia occurrit, ut appellem & ἔγωγε: ut ar post alio, si inuenero melius.) In Topicis: Multa enim ex notatione sumuntur: ea est autem cum ex vi nominis argumentum elicitur, quam Graeci ἐτυμολογίαν vocant, id est verbum ex verbo, veriloquium. Fufius à me haec sunt explicata, ut retundatur eorum importuna calumnia, qui Ciceronem in verbis aut veteribus & propè emortuis, ad vitam quodammodo reuocandis, aut in nouis gignendis ac procreandis nimis liberum & ex legem fuisse blacterare solent. Quin imò auctore Agel. 10. c. 21. non nullis, quorum frequens vsus (ut sunt nouissimus & nouissime) abstinuisse videtur; quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat Aelius, illo ut nouo & improbo verbo uti verauerat. Quid verò illud, cuius iudicii fuit, dū Antonius ad grammaticam quasi ferulam reuocatur, tot armatarum legionum armis ad terrorem omnium incin-

Cicero
Philip.

Aus, quòd piissimus dixisset? Cicero Philipp.
*Tu verò ne pius quidem, sed piissimos quæris: & quod verbum omnino nullum in linguâ Latinâ est, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis? Sic igitur statuo effrænem eorum licentiam iure coërcendam, qui sibi quidlibet hac in re fas esse arbitrantur: non tollendum tamen ius illud, quod ratio, quod vsus, quod natura concessit. Age enim, quid sî, quòd non rarò fit, res aliqua noua, quam non omne Latium, non quotquot olim Latinæ linguæ scientissimi, non dicam oculis, sed vel cogitatione vsurpare potuit, si res inquam talis ex abditis emergat latebris, vel ex remotissimis tandem regionibus per ignotissimas huc vsque gentes proferatur, quo nomine illam afficies? Non recepto aliquo; nullum enim est: ergo nouum vt ingeniosè fingas necesse est. Placeat igitur Quintiliani decretum: *Vsitate tutius vtimur; noua non sine quodam periculo fingimus. Nam si recepta sunt, modicam laudem afferunt orationi: repudiata etiam in iocos exeunt.* Audendum tamen. Namque, vt Cicero ait, *etiam qua primò dura visa sunt, vsu molliuntur.* Audendum: sed maiori licentiâ poëtis quàm oratoribus: poëtis imprimis comicis, & satyricis. Quibus etiam laudi & gloriæ duci solet, aliquid audacter vel reperisse, vel accersisse: quo aut oblectent a nœniùs, aut vitia carpant acriùs. Quod Plautum inter comicos,*

Quint.

Cicero.

inter

inter satyricos Horatium ambos scriptis suis
superstites egregiè præstitisse viacimus.

CAPVT IX.

De verbis odiosis, & sordidis.

NON omnia nos quidem vetera ad Libiti-
nam condemnamus, vt perpetui silen-
tij busto sepeliantur; nec noua omnia, vt na-
scentia primùm è terrâ leueantur & educen-
tur, tanquam ingenua, vindicare conati su-
mus. Vtrumque enim, quæ requiritur in di-
cendo copia cum nitore coniuncta, suo iure,
procul iubet faceffere. Iam verò omnia, quæ
huius capituli titulo auctorata sunt, quæque
obscura, obsoleta, insolentia vulgò dicuntur,
ab Agellio sordentia, maculantia, à Luciano
καπιλικά, verè inepta & odiosa verba, è me-
dio tollenda prorsus omnia, vel in exilium
extrudenda iudicamus, vt apud Quados &
Marcomannos, & Sarmatas inter cætera &
horrentia & stridentia frigore verba domici-
lium figant. Quorum vt genus vniuersum
meliùs cognoscatis, Agellium producam lib. *Agell. l.*
16. cap. 7. De Laberio loquitur: Neque non ob- *16. c. 7.*
soleta quoque & maculantia ex sordidiorè vulgi v-
su ponit; quale est in *Staminariis*:

Tollet bonâ fide vos Orcus nudas in Catomium.

Et ELVTRIARE LINTEA, & LABANDRIA

dicit, *que ad lauandum sine data, & COICIOR,*
inquit, in fullonicam.

Ecquid properas, ecquid præcurris CALDONIA?
Item in Restione, CALABARRIVNCVLOS di-
cit, quos vulgus Calabarriones.

Item in Compitalibus, MALA, MALAKAVI.
Item in Cacamemnone:

Hic est, inquit, ille GYRDVS, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africâ
Venientem excepisse tibi narraui.

Item in Mimo, qui inscribitur Naca, CIPPVM
dicit & OBBAM, & CAMELLIAM, & PI-
CTACIVM, & CAPITIVM. Præterea in Anna
Perenna, GVBERNIVM pro gubernatore, &
PLANVM pro sycophanta, & NANVM pro pu-
milione dicit. Quanquam PLANVM, pro syc-
phantâ M. quoque Cicero in oratione scriptum re-
liquit, quam pro Cluentio dixit. Atque item in
Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, BOTVLVM
pro farcimine appellat, & HOMINEM LEVEN-
NAM, pro leui. Item in Necromantiâ COCIO-
NEM peruulgatè dicit, quem veteres ARVLATO-
REM dixere. Hæc vobis Agellius dedit, ex
quibus frustra nonnulla nimis acerbè casti-
gat, & planè eneçta cupit: non faciler tamen
obtinebit, vt planum profus interimat; Ci-
cero, vt fateatur, vsus est; aut obbam; Persius
sibi vindicias penes libertatè postulat. Nulli
tamen non satis hinc lucis, vt videre ne-
queat, quamnam verba lege nostrâ proscri-
bantur.

bantur. Eadem, quæ Cicero proscibit in *In Bruto*, dum vnum instar omnium exagitat. *to.*

Sisenna autem quasi vsitati sermonis emendator cum esse vellet, ne à Caio quidem Ruscio deterreri potuit, quo minùs inusitatis verbis vteretur. Quidnam istuc est, inquit Brutus, aut quis iste est C. Ruscus? Et ille, Fuit accusator, inquit, vetus, quo accusante Chirtilium, Sisenna defendens dixit, quadam eius SPYTATILICA esse crimina. Tum C. Ruscus, Circumuenior, inquit, iudices, nisi subuenitis. Sisenna, quid dicas nescio: metuo insidias. Sputatilica, quid hoc? sputa quid sit scio, Tilica nescio. Maximirifus. Sed ipse tamen meus familiaris rectè putabat esse inusitatè loqui. Displicuit hoc verbū; quia inusitatum: addo; quia & sordidum. Ita plerumque quod non illustrium virorum vsu nitescit, sordes contrahit vel inter olidas officinas, vel inter priscorum parietinas, & ruderata primorum illorum pastori- cæ gentis hominum mapalia. Risum hæc mouet. In simili caudico nō absurdè quid nar- rat Agellius: quem quoniam semel arripui, necdum dimittere visum est. Cōmodus enim huic loco occurrit; si quis alius: Roma nobis presentibus, vetus celebratusq; homo in causis; sed repentinā & quasi tumultuariā doctrinā præditus, sū apud præfectū vrbis verba faceret, & dicere vel- let, inopi quendā misereq; victu viuere, & fursureū panē esitare, vinūq; eructū & foetidū potare: Hic, in- quit, eques Romanus APLVDAM edit, & FLOCES bibit.

Agell. l.

ii. c. 7.

bibit. Adspexerunt omnes qui aderant, alius alium, primò tristiores turbato & requirente vultu, quidnam illud vtriusque verbi foret. Post deinde, quasi nescio quid Thuscè aut Gallicè dixisset, vniuersi riserunt. Legerat autem ille *APLYDAM* veteres rusticos frumenti fursurem dixisse: idq̃, à Plauto in Comœdia (si ea Plauti est) quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item *FLOCES* audierat prisca voce significare vini facem è vinaceis expressam: sicuti *FRACES* ex oleis. Idq̃, apud *Cecilium* è *πρωλαμείνοις* legerat, eaq̃, sibi duo verba ad orationum ornamenta seruauerat. Hæc auctoris verba sunt: addit deinde & alterum non minùs lepidum facinus, quo caufidicus nescio quis seriò in re seriâ bouinator ter quater magnâ voce cùm inclamasset, à coronâ circumstantium explosus, & rudenti sibilo vexatus, vt Ciceronis vtar voce, iactans se & gestiens (mores agnosce nostrorum trosculorum) Nô enim *Lucilium*, inquit, legistis, qui tergiuersatorem, Bouinatorem dicit. Addit *Agellius*: Est autem in *Lucilio* vndecimo versus hic:

Lucil.

Hic strigosus, bouinatorq̃, ore improbo durus.
 Quod olim cacoëthes, hoc & nuper & fanis & sarcasmis explodi meruit. An non prioris sæculi omnis illa secta ferruminatores vocati sunt, quòd *Hermolaus Barbarus* verbum illud frequentius vsurpasset? Mollius pro causâ & controuersiâ, pro re ac veritate satis clarè *Politianus* ad *Bartholomæum Scalam*:

Polit.

lam: Et tu mihi, inquit, superioribus diebus aperte dixisti, & abs te auditum mihi retulerunt, non placere genus scribendi meum: propterea, quod adscita nimium verba, & remota confecter: me quoque esse quendam (sic enim soletis dicere) ferruminatorem. Vox enim hac apud te significare iam diu coepit eum, qui verbis istis paulò minùs vulgaris videretur. Nam Hermolaum Barbarum, quasi per iocum, vocare Ferruminatorem soles, vt audio, quia verbum fortasse istud aliquoties ille vsurpauisset. Non impolitè quidem Politianus: atque vtinam tam ipse alios excusare verè potuisset, quàm remotus à grauiori noxâ & flagitio fuit! Demus sanè verbum illud Plinio notum, vel vnum aliquod minùs notum in aliorum societatem coire posse; cauendum tamen ne gregatim profana illa in sacra eloquentiæ adyta irrumpant: ne profana passim misceantur sacris, & omnis pessum earum orationis sanctimonia. Cui non tantùm exitium moliantur illi tetrici absurdarum vocum amatores; verùm & illi, qui non ista quidem sectantur obscuriora, sed vilia, proiecta, protrita vel admittunt venientia, vel etiam in verecundantia, si fas dicere, aut inuitant, aut inuita adesse cogunt. Iam omnino Politiani partibus faueo. Etenim si quæ cuique obuia sunt, ea tantùm noster sermo recipiat, nullâ magis, quàm tabellionum linguâ vtetur. Præclare pro meâ & Politiani sententiâ Quintilianus: Constituen-

Quint.

dum

dum imprimis quid sit, quod consuetudinem vocemus. Quæ si ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculosum dabit præceptum, non orationi modò, sed, quod maius est, vitæ. Vnde enim tantum boni, ut pluribus, quæ recta sunt, placeant? Igitur, ut velli, & comas in gradus frangere, & in balneis perpotare, quamlibet hæc inuaserint ciuitatem, non erit consuetudo: quia nihil horum caret reprehensione: at lauamus & tondemus & conuiuiamus ex consuetudine. Sic in loquendo, non si quid vitiosè multis insederit, pro regula sermonis accipiendum est. Nam, ut transeam, quemadmodum vulgò imperiti loquuntur, tota sæpè theatra, & omne in circi turbam exclamasse barbarè scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut viuendi, consensum bonorum. Quid iam illè, qui auctoritati suæ aliquid abrogatum arbitrantur, si quid studij in limandâ & perpoliendâ oratione positum ab ijs esse videatur? Deæcet nempe Theologos, Philosophosque sapientiæ grauiorisque scientiæ studiosos verba indagare, aucupari syllabas, & circa pigmenta ac fucum ceteraque aurium lenocinia tempus consumere: non inficior, sed rogatos velim, an augustissimam vtraminis scientiam, verba situlenta, de Cloacinae gremio, de sinu Stercutij (dabitis veniam: in tantis enim sordibus pudenter, sed integrè explicandis, quibus aliis vtrax dictionibus non reperio) olida & fœtida non de-

deceant? Nulla tanta rerum grauitas & dignitas est, quæ iurorem & pœdorem orationis commendare possit. Præclare Cicero: *Cic. l. 3. de Orac.*
Nam cum omnis ex re atque verbis constet oratio: neque verba sedem habere possunt, si res, subtraxeris: neque res lumen, si verba semoueris. Verùm nimis à viâ digressus sum, ad eos veniamus, qui quod in omnibus reprehendunt, ac creberimis verberant conuitijs, ne ipsi quidem euitare possunt, aut voluit. ad barbaros inquam veniamus.

CAPVT X.

De verbis peregrinis & barbaris.

REstat denique, vt de verbis barbaris dicam pauca: neque enim multis opus. Quis tam barbarus, vt barbaris patrocinari velit? Irrumpunt tamen interdum, quantacunque industriâ vias omnes obsederint scriptores, irrumpunt, inquam, aut aliorum inopiâ in subsidium aduocantur. Itaque quod in oratione facillimum esse videtur, barbaris carere verbis, id factum est omnium difficillimum. nec quidquam in hac commentatione tam reformido, quàm hunc actum agere. Agam tamen, non velut in scenâ Roscius, quo spectante gestum facere, eius

eius erat hominis, cui aut perfrictum os, aut nullum; sed ut unus aliquis, qui spectator esse mallet, & alios ad agendum inuitat. Primum istud considero, quædam barbara quidem esse naturâ, sed priuilegio, & maiorum beneficio togam induisse, quædam nefariè admodum & scelerosè in censorias tabulas irreperere conata. Quod quidem cum omni procul dubio certissimum sit, incertissimum tamen relinquitur, quænam ista sint, quibus Romæ fas degere, quibus nefas. Nec istud quidem satis manifestum in dubiis, quod ad tribunal diem illis dicamus, causam peroremus. Implexa omnia & intricata, in controuersiarum, si dicere liceat, senticetis delirescunt. Nec illa ipsa vox, quâ hoc vitium proditur, satis tuta est & secuta. Agellius illi periculum creat lib. 13. cap. 6. Itaque id vocabulum, quod dicitur vulgò barbarismus, qui ante D. Augusti ætatem purè atque integrè locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inueni. Mitior hîc est accusator, alibi atrocior, lib. 5. cap. 20. Neque Solæcismum, neque Barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut Βάρβαροι, ita σολοικισμὸν dixerunt. Nostri quoque antiquiores Solæcum faciliè, Solæcismum haud scio an unquam dixerint. Quòd si ita est, neque in Græco, neque in Latino Solæcismus probè dicitur. Agellium audio? obturbat Quintilianus, qui vocem illam liberè vsurpat. Quin imò

Agellio

Agel. l. 13. c. 6. riculum creat lib. 13. cap. 6. Itaque id vocabulum, quod dicitur vulgò barbarismus, qui ante D. Augusti ætatem purè atque integrè locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inueni.

Idem l. 5. c. 20. est accusator, alibi atrocior, lib. 5. cap. 20. Neque Solæcismum, neque Barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut Βάρβαροι, ita σολοικισμὸν dixerunt. Nostri quoque antiquiores Solæcum faciliè, Solæcismum haud scio an unquam dixerint. Quòd si ita est, neque in Græco, neque in Latino Solæcismus probè dicitur. Agellium audio? obturbat Quintilianus, qui vocem illam liberè vsurpat. Quin imò

Quint.

Agellio cura suffringit auctor ad Herennium *Ad He-*
 lib. 4. quem multi Ciceronem esse volue- *ren. l. 4.*
 runt. Quibus assentiri non possum. Neque
 enim tam ferrea fronte, & plumbeo corde
 Agellius, ut ea diceret; sicut auctor iste in
 doctorum manibus versatus esset, & non in
 diuorum genibus iacuisset, suo fato proditu-
 rus. Cui etiam muletam dicerem, quod in a-
 lienam se familiam intraserit, nisi ipsum mul-
 ctæ nomen perhorrescerem. Agellius lib. 11. *Agel. l.*
 c. 1. *Vocabulum autem ipsum MVLCTÆ, idem 11. c. 1.*
M. Varro in 9. rerum humanarum, non Latinum, sed
Sabinum esse dicit. Idque ad suam memoriam man-
fisse ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis
orti. Quid plura? Quintilianus tandem ad sit, Quint.
 & quali sub signis copias ducat: Vnum barba- *l. 1. c. 5.*
 rismi genus, inquit, gente. Quale sit si quis Afrum, vel
 Hispanum Latina orationi nomen inserat: ut fer-
 rum quo rota vincuntur, dici solet CANTHVS:
 quanquam eo, tanquam recepto vititur Persius: sicut
 Catullus PLOXENVM circa Padum inuenit: &
 in oratione Labieni, siue illa Cornelij Galli est, in
 Pollionem CASNAK affectator è Gallia ductam
 est. Nam MASTRVGAM, quod Sardinum est, illu-
 dens Cicero ex industria dixit. Hæc ille circa lib. *Pro*
 1. cap. 5. initium: circa finem verò idem ipse: *Scauro*
 Peregrina porro ex omnibus propè dixerim genti- *& de*
 bus, ut homines, ut instituta etiam multa venerunt. *provin-*
 Taceo de Tuscis, & Sabinis, & Pranestinis quoque: *ciis cō-*
 nam ut eorum sermone vrentem Vellium Lucilius *sulari-*
bus.

*infectatur: quemadmodum Pollio deprehendit in
 Liuiopatauinitatem: licet omnia Italica pro Ro-
 manis habeam. Plurima Gallica valuerunt, vt
 RHEDA, & PETORITVM: quorum altero Ci-
 cero tamen, altero Horatius vtitur. Et MAPPAM
 quoque vsitatum circo nomen Pœni sibi vendicant,
 & CVRDOS, quos pro stolidis accipit vulgus, ex
 Hispaniâ duxisse originem audiui. Sed hac diuisio
 mea ad Græcum sermonem præcipuè pertinet: nam
 & maximâ ex parte Romanus inde conuersus est, &
 confectis quoque Græcis vtimur verbis, vbi nostra
 defunt: sicut illi à nobis nonnunquam mutuantur.
 Mirentur iam tandem, & indignentur Cice-
 roniani nostri, multa nos verba apud doctio-
 res etiam atque adstrictiores reperire, quæ
 nec in Ciceronis indice apud Nizolium, nec
 in alijs huiusmodi Thesauris reperiri possunt.
 Verùm cum alibi de Ciceronis vocibus dis-
 ceptandum sit; id modò pro sententiâ di-
 ctum cupio: barbara illa, quæ antiqui iure
 Latij donarunt, sic demum eo frui posse; si
 lex ab ijs lata, penes quos auctoritas: si non
 antiquata & reuera fuerit. Atque id maximè
 expendendum: in vni alicui occasione op-
 portunè & congruè alienum vocabulum
 quasi proprium solers & subtilis auctor con-
 ceiserit: an necessitatis potius, quàm vrbani-
 tatis gratiâ publici iuris fecerit. Hoc enim
 casu publicum esse nihil vetat; alias verò aut
 eadem, aut consimili de causâ accersendū,*

aut nec admittendum quidem omnino. Quamnam autem in auctoritate illa haberi debent, quæ honorum gradus distinguere & adsignare solent vulgò, quæque priscam interea disciplinam ac facundiam de gradu non raro deiciunt, ambigere interdum soleo. Profanus quidam, quem honoris causâ taceo, multum illis honoris impertit: & has omnes dictiones inter legitimas numerari præcipit: *Ramus*
Papa, Cardinalis, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, in *Ciceronia-*
Monachus, Presbyter, Diaconus, & eiusmodi infinita, quæ religioni nostræ deseruire solent. *no.*
 Item *Connestabulus, Admirallus, Dux, Comes, Marchio, Baro, Cancellarius, Parlamentum, Præses, Confiliarius, Aduocatus, Procurator.* Quæ quidem omnia nec reuicere possumus, cum nonnulla, eadem olim significatione, quâ modò, purè putè Latinâ sunt: nec omnia tamen tutò admitti posse videntur: quæ parida faris & rancida & velut eructa suo se colore prodant. Hæc vna inter reliquas via est, quâ se barbaries inuadat, ambitiosa assentatio, & titulorum honorumque ac magistratuum noua appellatio. Quod in Ammiano Marcellino nemo non clarissimè intuetur. Illum itaque alioque, in has similesue seletias abiuptè præcipites subsequi non suaserim; neque tamen ita persistere velim in antiquorum velut cæcità, ut non aliquantulum, pro temporum locorumque ratione descedam: denique te-

ligionem semper probavi; non superstitionem. Id sanè crebrò vsu venire necessum est, v: à quibus res ipsas accipis, eorum vsurpes etiam voces: & paucis datum est, atque id in paucis, quod recens nouisse incipis, veteri explicare verbo. Nec satis statuere possum, an eâ occasione fingere vocabulum expediat nostrum, an alienum admittere. Fingere omnino malim, vbi id bellè & venustè fieri potest: id fieri si non possit, malo adoptare alienum, quàm monstrum gignere. Id omnibus in gentibus omni tempore probatum fuit. Vnde illa linguarum propè omnium permixta verba, interdum quidem non nihil deflexa, sed quæ originem suam eiurare non possint, & alienam mentiri. Cauendum tamen seridè, ne qui supra vulgus sapiunt, & posteritatis memoriæ se suæque consecrata desiderant, nimis discinctè hac in palæstrâ versentur. Quis credat, post quinquaginta circiter annos fœdus Carthaginienicè à Romanis romanè conscriptum, nec Romanos quidem intelligere potuisse: Vt Polybius non credas asserenti, credes certè, si ex historiâ Nitardi, alterius fœderis rudera contempleris, vbi Ludouicus Romanâ suâ linguâ sic pactum sacrosanctè confirmat: *Pro dō amur, & pro Christian poblo, & nostro comun saluament, dist di en auant, in quant Dios sauir, & prodir me dunat, si saluarai eo cist meon fra-*

Nitar-
dus.

dre Karlo & in diudha, & in cadhuna cosa, si cum om pãreit son fradq saluar dist ino quid il mi alire si fazet, & abluher nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol eiss meon fradre Karlo in damno sit.

CAPVT XI.

De verbis sententiisq; Græcis.

CUm barbaris ybi debellassem, nullam arbitrabar, sed opinio me mea fefellit: Græci mouent, & imperij partem aliquam inuadere conantur. Quem illis ducem opponemus? Quamuis Cicero Romanorum suorum plus æquo amantior, & doctrinæ atque industriæ suæ iactantior Græcorum interdum in verbis penuriam vel irrideat vel sigilletacerbius; sæpè tamen cogitur ad eorundem opes confugere, & inde mutuum sumere, quo commentationes suas adornet & instruat. Ille ille, qui libro secundo Cic. 2. de Oratore circa vocem *Ineptus* tam dicax de Orat. est, & vt quibusdam placet, tam inurbane ineptit his verbis: *Quem enim uos Ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quod non sit apus: idq; in sermonis nostri consuetudine perlatè patet.*

Nam qui aut tempus quid postulet, non videt: aut plura loquitur: aut se ostentat: aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet: aut denique in aliquo genere, aut inconcinuus aut multus est, is Ineptus esse dicitur. Hoc vitio cumulata est eruditissima illa Græcorum natio. Itaque, quod vim huius mali Græci non videns, ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. Vt enim quæras omnia; quomodo Græci Ineptum appellent, non reperies. Idem ille qui Tusculanarum secundæ, quod vnâ eademque voce laborem & dolorem efferant Græci, exclamat: O verbarum inops interdum, quibus abundare te semper putas, Græcia! Aliud est, inquam, dolere, aliud laborare. Ille omnis facundix atque eloquentix Apollo Pythius, non tantum omni doctrinâ à Græcis Romanos superari; ab iisdem ad Romanos humanitatem cum litteris aduenisse fateri cogitur; sed longè etiam Græcorum linguam Romanâ longè copiosorem esse inficiari non potest. Ex quo fonte illa profluunt, non admodum liberaliter concessa, sed necessariò: *Quanquam ea verba, quibus ex* instuato veterum vtimur pro Latinè, vt ipsa Philosophia, vt Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Geometria, Musica, quanquam Latine ea dici poterant, tamen quoniam vsu recepta sunt, nostra ducamus. Eodem quoque libro non magno interuallo: Equidem soleo etiam, quod vno Græci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exponere. Et tamen pu-

Cicero
Tusc. 1.

De finibus boni & mali.
lib. 3.

to concedi nobis oportere, vt Græco verbo vtamur, si
 quando minus occurreret Latinum, ne hoc ephippis,
 & acratophoris potius, quàm proëgmenis, & apo-
 proëgmenis concedatur. Quanquam hæc quidem
 Preposita rectè & Reiecta dicere licebit. Non ego
 hic quidem Ciceroni iniurius esse cupio,
 aut eum vlllo modo reprehendere vel con-
 temnere. Quin imò eius auctoritate id con-
 firmare desidero, omnibus concessum, si-
 quando minus concinnè euitari potest, vt
 Græcâ potius voce rem exprinant disertè,
 quàm explicite negligent. Procul absit à me,
 quod à ratione procul abesse reor, vt Tiberij
 factum probem, quod Suetonius enarrat, *Sueton.*
 cap. 7. *Sermone Græco, quâquam aliàs promptus* *cap. 71.*
& facilis, non tamen vsquequaque vsus est, absti-
nuitq; maxime in senatu, aded quidem, vt MONO-
POLIVM nominaturus, prius veniam postularit,
quod sibi verbo peregrino vtendum esset, atque et-
iam in quodam decreto patrum, cum ἐπιβλητὰ re-
citaretur, commutandam censuit vocem, & pro pe-
regrinâ nostratē requirendam: aut, si non reperi-
retur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem
enuntiandam. Prudentius & anterior Plautus,
& Plinius posterior tam scrupelâ viâ oratio-
nem suam ire noluerunt. Concedamus illa
mysteria Tiberio, cui maius nefas fuit vnam
vocem in ciuitatem admittere, quàm tot o-
ptimates, florem nobilitatis, lumen curiæ, uô-
tantum in exilium mittere, sed etiam trucu-

Dio.

lentissimè excarnificatos nullo iudicio, nullo iure, per summum scelus perimere. Illius hoc sit facinus: cuius & alia quàm plurima non minùs ridicularia. Dionem audite. Tiberius strenam à quibusdam oblatam non accepit, eademq; de re edictum proposuit, in quo voce non Latinâ vsus. Hoc ei cùm in mentem venisset noctu: vt erat elegantia in loquendo perquam diligens, omnes qui Latina lingua proprietatem studiosè obseruarant, ad se vocauit. Ibi Ateio Capitone dicente, tametsi nemo ante eum isto vocabulo vsus fuisset, nunc nihilominus in Tiberij gratiam inter antiqua referendum; Marcellus quidam subdidit, hominibus Casarem ciuitatem Romanam dare posse: verbis non posse. O supercilium! o cerebrum! Quid hoc est aliud quàm eueris naturæ legibus rem ipsam verbis in seruitutem dare, vt mancipia dominantur heris? Ego sanè eorum viam ingrediens, qui meliores & sapientiores haberi solent, & non infimâ in classe censerî, hanc omnibus concessam facultatem puto; vt in Græcis verbis adoptandis, non tantùm necessitati famulentur aut vtilitati; sed interdum etiam aliquid indulgeant venustati. Quinimò in familiari nostro sermone, quo sena proferimus domestica, quo epistolas conteximus, non seuerioris præsertim alicuius negotij interpretes, auisim etiam liberius apophthegmata, & gnomas, & facetias quasdam ac sales seu libera,

scia

seu astrictâ numeris oratione intexere, dum-
modo ad eum mihi sermo vel scriptio, qui
talibus delectetur. Nihil verò magis inful-
sum, & cachinnis dignum & fannis, quàm
iis Græca inculcare, seu verba, seu Poëtarum
ac Philosophorum monita, qui eius lingua
ignari penitus; præsertim si ad viros graues
eant epistolæ, quos dum conciliare nobis vo-
lumus, reuereri debemus. Hoc enim quid
aliud est quàm eorum incitiam accusare, &
ignauiam quasi publicè exprobrare? Lau-
danda Ciceronis prudentia, qui duobus præ-
sertim temporibus Græcis dictionibus fami-
liariter vsus est. Tum primùm cum Græco-
rum libris maiori necessitudine iungeretur:
deinde cum ad eos scribit, qui huiusce ser-
monis peramantes censerentur. Itaque post
Pharsalicam pugnam, vbi à foro secedens ad
Academiam, vel alia Philosophorum gym-
nasia sese subduxit, & cum mortuis, quæ æ-
ternùm victura essent scripturus, assiduè ver-
sabat, dum Græca die noctuque volueret,
(soli enim Græci inter Philosophos lectione
digni) quod delectabat, quod pascerebat,
quod sapiebat animo, id prodebat oratio.
Excusat se epistolâ ad Cæsarem; *Genere nouo*
sum litterarum et te vsus, vt intelligas non vulga-
rem esse commendationem. Vir quidam doctus
existimat id factum, quòd Græca infereret,
non satis pro veterum more. Non vehemen-

*Famil.
lib. 14.
epist. 15.*

ter repugno: ideo tamen factum arbitror, quod præter rem, exiguâ in schedulâ, tantum abiret in præteriti temporis recordationem, non sine philosophico imperu, & sacro quodam impulsu. Quod & illud præsertim metrum loquitur: *Itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera præcepta Euergetidis: Μισῶ σοφιστῶν, ἔστις ἐν ἑαυτῷ σοφός.* Nihil enim mirum, nec quicquam incongruum, si ad Cæsarem scribens ex Græcis scriberet Græca, cum eius linguæ ac studij nec ignarus esset Cæsar, nec haberi vellet. Quidquid tamen hac de epistolâ arbitrentur alij: arripe si placet Ciceronem, & per immensa illa litterarum volumina vagare liberiùs; id sanè reperies, quod à me dictum est, tum eum Græca intexuisse plurima, dum Græcorum scriptis plurimum insisteret, & Martis pertæsus ignavi, ad strenuam se Palladem transferret. Alterum verò tempus fuit, cum ad eos scriberet, qui vel Græci, vel cum Græcis studiorum fœdere coniunctissimi, & sapientiæ non in abdito ac cæco recessu, sed luce palam, & sole coram studium suum nauarent. Ad Atticum epistolæ in manibus sunt. Plura ad eum græcè scripta, quàm ad ceteros omnes. Quid mirum? Atticus erat. Cum tamen tam opportunè, tam scitè, cum Græcis commercium institueret, id obtinere non potuit, quin Græ-

*Plus. in
vita.*

*cali appellatio eâ tempestate infame probrū
ipſus*

ipsius nomini tenaciùs hæreret. Qui Cicero-
 nem deinde secuti, imprudentiùs & propè
 impudenter pergræcati sunt. Nam cum Græ-
 corum plena essent omnia, desiit esse pudori
 Græca nosse. Cumq; Græcorum more bibe-
 rent & vomerent, Græcorum more & sapere
 & loqui à se alienum esse non putauerunt.
 Augusti epistolas legite, familiarem eiusdem
 sermonem excutite; non diffitebitur. Verba
 quædam ipsius nuper satis putida produxi-
 mus: Græcum *ἰς* stemma est. Pro stulto *bateo-*
lum dicebat. *βάκην* & præter obscenam rem,
 stultum apud Græcos significat. Hesyckius; *Ἡεσυχ.*
βάκην & *ὁ μέγας ἔ ἀνόητος*. Si fortè *bateolus*
 legi malis; nec tunc quidem Græci suam vo-
 cem reperere desinent. Et mirum est, si Græ-
 cis verbis delectaretur, qui sacrum illud co-
 gitationum suarum arcanum, Græcâ voce, &
 eâ quidem nouâ dedicauit. Suetonius c. 72. *Sueton.*
Si quando quid secretò aut sine interpellatione a- *cap. 72.*
gere proposuisset, erat illi locus in edito singularis,
quem Syracusas & πυχόφουον vocabat. Hoc est
 quod Varro incusat, dum ait sui temporis ho-
 mines delicata villis nomina vsque inde è
 Græciâ petita imponere. Verùm longior hîc
 esse nolo. Ineptum est, quod non minori vir-
 tute ac voluptate tuis copiis instruere potes
 conuiuium, ex alieno penu adornare. Quam
 ramentam insaniam insanunt nunc etiam, qui
 vix Græcorum characteres efformare didi-
 cerunt,

cerunt, etiam qui nesciunt, etiam qui reprehendunt.

Si natura negat, facit indignatio versum.

*Iul. xv.
Satyr. 6.*

————— *Omnia Græcæ,*

Cùm sit turpe magis nostris nescire Latine;

Hoc sermone pauent, hoc iram, gaudia, curas,

Hoc cuncta effundūt animi secreta. Quid vltra?

Nihil vltra. Nolo thalami secreta reuelare.

An non & Belgicæ matronæ nostræ ita modò

gallicè lasciuunt, vt Romanæ quondam

græcè? Quid matronas commemoro sequi-

oris sexus? An non & viri? Si tamen viri sunt,

qui patrem aut matrem compellare nesciunt

nisi lac Gallicum suxerint post ætatis annum

vigesimum interdum, & quadragesimum.

Ohe iam satis est.

CAPVT XII.

Breuis quadam monita à verborum delectu non aliena.

*Seneca
ep. 114.*

AD modum succinctè duo percurram orationis vitia, quæ ad verborum vitia

reuocari possunt. Primum vt notarem Seneca

me admonuit epist. 114. *Arruntius vir rare*

frugalitatis, qui historias belli Punico scilicet ipse, fuit

Salustianus, & in illud genus nitens. Est apud Sal-

ustium: EXERCITVM ARGENTO FECIT: id

est, pecuniâ parauit. Hoc Arruntius amare cepit,

posuit

posuit illud omnibus paginis. dicit quodam loco: FUGAM NOSTRIS FECERE. Alio loco: HI ERG REX SYRACVSANORVM BELLVM FACIT. Et alio loco: QVÆ AVDITA PANORMITANOS DEDERE ROMANIS FECERE. Gustum tibi dare volui. Totus his contextitur liber. Quæ apud Sallustium rara fuerunt, apud hunc crebra sunt, & panè continua; nec sine causâ. ille enim in hæc incidebat: at hic illa quarebat. Vides autem quid sequatur, vbi alicui vitium pro exemplo est. Dixit Sallustius: A QVIS HIEMANTIBVS: Arruntius in primo libro belli Punici ait: REPENTE HIEMAVIT TEMPESTAS. Et alio loco, cum dicere vellet frigidum annum fuisse, ait: TOTVS HIEMAVIT ANNVS. Et alio loco: INDE SEXAGINTA ONERARIAS LEVÈS PRÆTER MILITEM, ET NECESSARIOS NAVTARVM, HIEMANTE AQVILONE MISIT. Non desinit omnibus locis hoc verbum infulcire. Quodam loco Sallustius dicit: INTER ARMA CIVILIA AQVI BONI FAMAS PETIT. Arruntius non temperavit, quo minùs primo statim libro poneret: INGENTES ESSÈ FAMAS DE REGVLO. Hoc est, quod Seneca nos docet prudens, & non minùs verborum quàm morum seuerus exactor: sine vitio ac reprehensione meritâ eadem crebrò dictiones redire non possit: vel enim ineptam in se continent affectationem, vel ignauam ac supinam arguunt scribentis recordiam: aut denique linguæ imperitiam,

sermonis inopiam. Itaque, ut virtiosis nullus locus sit; elatioribus minusque apud antiquos notis rarissimus esse debet. Feriunt enim legentis animum, & non attento licet, atque oscitanti molestius incurunt, ac sese quodammodo ingerunt, ut latere non possint, imò nec latere velle videantur, sed admirationem sui concitare stolido quodam & inani fastu. Reliqua quæ de plebe sunt, facilius sese occultant, aut certe non ita ambitiosè sese ingerunt, ut quamuis eant redeantque sæpius, minus tamen notentur. Neque ideo his impune erit, si singulis recurrant lineis, & quasi viam obsideant, & aditum reliquis præcludant: nisi ea fortè tam necessaria fuerint, ut sine molestà curâ reiici non possint. Tunc enim maius vitium esset orationem suam fatigare nimium, ea quæ se offerunt repellendo; alia, quæ non satis morigera sunt, inuitando. Cauendum sanè, omnino cauendum, ne quis cum Hermolao *ferruminator* audiat, aut huiusmodi nomine per infamiam innotescat, dum litterarum subsidio famæ suæ consulere molitur. Illud igitur primum sit, quod vitare necessum est. Alterum in controuersiam vocatur: an in orationis contextum, quod passim iam elegantiores facere assueuerunt, sine vanitatis aut leuitatis vitio versus sese inlinuare possint? Cicero quidem de Oratore lib. 3. & Quintilianus lib. 9. cap. vlt. versum aiunt

Cic. de
Orat.
lib. 3.
Quint.
lib. 9.

in

In oratione fieri multò fœdissimum esse. Sed hoc nil ad causam nostram pertinet, qui nullo modo orationis artus velut & membra, versus esse volumus, sed quasi monilia, aut qualia in aureo solent esse crateres, signa quædam & insecta. Verùm antequam totâ de re sententiam ferre possim, hoc primùm constituo: Oratoribus poëtarum lectionem maximè utilem esse; tum quòd eorum animos sublimiori & diuiniore quodam spiritu supra vulgus euehere soleant: tum etiam, quòd omni orationis apparatu magis instructi, etiam si non omnia eadem audaciâ efferre persuadeant; aliqua tamen æmulari docent, quæ oratorem magis venerandum plebi & reuerendum exhibeant. Hanc lectionem Cicero, Quintilianus, & alij Rhetorum principes, non tantùm probarunt, sed seuerè præscripserunt. Non tamen hac præsertim in re controuersie nostræ cardo versatur, an poëtarum oratori legendi sunt, cui & historia cognita esse debet, & omnis perspecta humanitas, & explorata antiquitas. Id enim imprimis examinandum suscepi, an antiquorum poëtarum versibus in oratione locus esse possit. Cùm verò scriptiois varia sint genera, pluribus opus est scitis ac decretis, vel vt austerâ conticescant nomina, nō nullis sanè opus est conclusiunculis. Nam, vt cætera omittamus, & epistolarum sua est venus, & philosophica-

tota libertate inuicem et inuicem ac amice
 eius etiam, quod orationis nomen, quasi
 propriam possessionem inuicem, in qua poetarum
 licentes ac seruos sua iura tam & le-
 ges: ut aliud atque aliud de unoquoque ge-
 nere iudicium esse debeat. Primum ergo e-
 pitolis, & familiaribus quoque domesticis, que
 consuetudini veritatem aliquem, aut eum
 diuidiarum nocere nemo prohibet; quin
 imo, nemo non laudat: tum præsertim, cum
 ad huiusmodi quempiam exultantemque Na-
 tionem, non ad terribiles illos morolosque
 frontones perferimus, aut *ausus* & ag-
 gresses de Timonis villula humanitatis omnis
 inimicos. Quod verò ad sacrationem, &
 magis intacta integritateque sapientia stu-
 dia spectat, maior difficultas videri poterit,
 nisi omnis olim penitior & angustior cog-
 nitio solis propè poetarum verbis commissa
 fuisset. Itaque Cicero nullibi magis huius di-
 sciplinæ se observantem ostendit, quàm in
 iis, quæ ad philosophiam spectant, libris.

Quod ipsum priscos factitasse confirmat lib.
 Tullianarum 2. Fuisi sæpè credo, cum Athenis
 esses, in scholis Philosophorum. Fui verò, ac libenter
 quidem. Animum uerò rebar igitur, eisi tum nemo erat
 admodum copiosus, verum tamen versus ab his ad-
 misceri orationi. Ac multos quidem à Dionysio
 Stoico. Probe dicis. Sed is quasi dictata nullo dele-
 ctu, nullâ elegantia. Philo & proprium numerum,

Cicero

Trise. 2.

Electa poemata, & loco adiungebat. Itaque postquam ad amicum hanc quasi senilem declamationem, studiosè equidem vtror nostris poetis. Sed sicubi illi defecerunt, verti ipse multa de Græcis, ne quo ornamento in hoc genere disputationis careret Latina oratio. Restat tertium illud genus, eloquentiæ quasi proprius auitusque fundus, quod in foro, in curiâ, in rostris dominari gaudet. Quod quidem genus, cum suavi illo suo agmine fluere debeat, sæpius ad poetarum virides licet amœnasque lauros allidi non debet. Neque tamen Cicero id vitauit ad eò, quin interdum ex florenti illâ siluâ furculos legit, quibus oratio magis efflorescat. Quod pro Cælio, pro Balbo, in Pisonem, in Antonium factitasse nemo inficiari potest. Id tamen obseruandum seridò, quod iam pridem in omni orationis parte obseruandum duxi: quid auditorum aures ferant, quid postulent. Afer nuper docuit suâ ætate id non modò vitio non datum, sed inter virtutes numerari solitum. Exigitur, inquit, ab oratore etiam poeticus decor, non ab Attij aut Pacuuij veterino inquinatù, sed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. An verò nos in nostrâ hac tempèstate nimis luxuriauerint, & inani ostentatione se ridiculos exhibuerint, nolo decernere: satis res omnibus manifesta, quibus non de peponè cerebrum.

CAPVT XIII.

*Quid de iis, qui sola Ciceronis verba ad-
mittunt, censendum.*

Quid enim aliud:

O imitatores seruum pecus!

Nulli enim magis Ciceroni repugnant, quàm
hi Ciceroniani: Quod quidem vt vel ipsis so-
lis radijs clarissimè depingam, nihil opus est,
vt cuiusquã alterius auctoritatem accersam;
accersam tamen Politiani: qui inter primos
Ciceronis mimum & laruã eruditorum scho-
lis exigere conatus est. *Sapè enim hoc vsu venit,*
& quidem cū magno meo interdum vel risu vel sto-
macho; vt illa ipsa in nostris scriptis potissimùm re-
prehenderent, qua in bonis emendatisq; Ciceronis
exemplaribus reperirentur; cū tamen ipsi voces
omnino barbaras pro Ciceronianis vsurparent.
Quis videlicet excusores isti nouorum librorum
Teutones peruersissimè aliquando effinxissent. Sunt
ea vera quidem, sed minimè tamen scripta
politioribus. Barbas aures quærunt, & nares
Bœotias. Illud scire velim imprimis, an ora-
tozem eum meritò vocemus Ciceronianum,
qui de quacunque re proposita grauiter & or-
natè disceptare possit? Quid ambigimus? Ta-
lem eum describit Cicero libris de Oratore,
& sexcenties propè idem ingeminat eruditil-

lissimo

Polit.

ſimo Rhetoricorum librorum commentario:
 Produe igitur hunc ex Ciceronis ſcholâ, vi-
 rum, ſi fas dicere, cœlitus delapſum, & in di-
 cendo Deum; non ex Coracis nido declama-
 tores moleſtos: quot ille verbis vti cogetur,
 quæ nunquam Ciceroni in mentem vene-
 runt; & veniſſent tamen, ſi de iſdem rebus
 differendum fuiſſet? Prohibe hunc militiæ
 verba de Vegetio ſumere: agriculturæ de Var-
 rone, & Catone: architecturæ de Vitruuio;
 medicinæ de Celſo: philoſophiæ de ſcholis
 non nulla: aliarum rerum ab aliis vocabula,
 an non Rhetoricam artem ſcripſeris, qualem
 Cleanthes olim; & Chryſippus, ſic (Ciceronis
 verba ſunt) *vt ſi quis obmutefcere concupierit, nihil
 aliud legat?* Quid, vt cæterarum artium inſtru-
 menta præteream; an ea nomina telorum,
 gladiatorum, iaculorum fruſtra ſunt, quæ Agel- *Agell. l.*
 lius lib. 10. cap. 21. conceſſit? aut eadem Lati- *10. 5. 25.*
 na non ſunt, quia pleraque Ciceronis non
 ſunt? Præclarè meo iudicio integerrimus ſa-
 pientiffimūſque Campianus: *Verbum recipio* *Cam.*
nullum, quod non ille recepiſſet; multa autem ad- *piannus.*
mitto, quæ ille non protulerit, prolaturus ſine dubio, ſi
uuliſſet occaſio. An ego dubitem, qui vir grauis & ſa-
piens, pertractans philoſophica, voces conuenientes
fecerit, idq; vt augetet linguam Latinam; ſicut ipſe
aſſeruat: idem ſi de agriculturâ ſuſius diſputaſſet,
plurima dixiſſet cùm Varrone, Catone, Columellâ:
præſertim cùm in vno libello de Senectute, & OC.

100 LIMÆ CICERONIANÆ
 CATVM, & OCCATIO, & ARISTÆ, & ACI-
 NVS VINACEVS, & REPASTINATIO, &
 CONSITIC, & POMARIA leguntur: alibi apud
 hunc nusquam? Quid? qui semel de Legibus, VIR-
 GETA nominauit: semel ad Q. fratrem, SILVAM
 VIRIDICATAM: semel de Fato, MVLIERO-
 SVM: semel in Tusculanis, MVLTIPLICABI-
 LEM: semel in Paradoxis, MVTILVM: semel in epi-
 stolis, SPORTELLAS, & ARTOLAGANOS: se-
 mel ad Atticum, DIÆTICVLAM: semel de Vni-
 uersitate, DIVIDVVM: semel in Verrem, DIVA-
 RICARI: semel de Naturâ deorum, VITICV-
 LAS: ille non eiusdem generis alia prodidisset, si vel
 sapius, vel copiosius talia differuisset? Quid si recu-
 perari possent ipsius volumina de Repub. quæ excide-
 runt, an non suppeditarent bona vocabula, quæ ta-
 men nullus adhuc Nizolius in reliquo Cicerone
 viderit? Cuius rei coniecturam ex eo capio, quod in
 Somnio Scipionis, & EXTIMVM GLOBVM, &
 STELLIFERVM CÆLVM, & IMMOBILEM
 TERRAM, & LYNAREM CURSUM reperio:
 quæ non reperissem, nisi hoc fragmentum ex illius
 sexto de Rep. superesset. Non igitur linguam Cicero-
 nic, quæ multa reticuit; non fortunam temporum,
 quæ multa perdidit: sed Ciceronem ipsum facio cen-
 sorem & iudicem aëctionum. Sic loquar, vt ipse lo-
 quebatur, & paratus erat loqui. Amplector ad-
 mirabile huius viri iudicium, quem iam cælo
 perfrui maturè quidem meritis suis; nimium
 præcipiti nobis fato boni fatentur omnes:

Itaque,

Itane, ô Anglia, aureum hoc eloquentiæ flumen tibi inuidisti: & virum innocētissimum, hoc vno scelere teum, quod sceleratus esse nollet. in crucem egisti? Plorabat religio, cum vindicem suum triplici velut morte, laqueo, ferro, flammâ per immanissimam barbariem excarnificari videret: meminerat nunquam eum pietatis immemorem vixisse: nihil scripsisse vnquam, quod non illam spiraret viuacius. Audite, si lubet, etiam in hanc oratorum athenam sub pietatis titulo prodeuntem: Nempe (eius hæc sunt) apud Ciceronem *PER-* *Camp-*
pianus.
*P*ESSIO, non *P*ASSIO inuenitur: num propterea Christiani non audebimus *CHRISTIPASSIONEM* totidem literis & syllabis enuntiare? Per me quidem potius in Tiberim omnia Ciceronis opera proiciantur, quàm huius vnius dictiuncula iactura fiat. Quare? Sic enim increbuit iam significatio rei sanctissima & maxima, vt non sit tutum abolere. Idem existimo de *POENITENTIA*, qua fortius & valentius Ecclesiæ Catholica sensum loquitur, quàm *Resipiscencia*: qua mihi videtur non solum re infirmior, sed sono etiam durior. Iam verò, quis nesciat *SACRAMENTVM* apud illos Ethnicos non idem significasse, quod hodie apud Christianos? Aut *VETVS NOVVMQVE TESTAMENTVM*, ex talium auctorum sententiâ, pro Bibliis accipi non posse. Quid ergo? Nomen antiquabimus? Consensus fidelium, & verbi religio vetat. Hæc magno Campiano data sunt. Atque vt eò, vnde digressi

sumus, redeamus, nemo magis dilucidè scribit non solius Ciceronis verba in oratione locum sibi arrogare fas esse, cæteraque proteruius extrudere, & suis quasi laribus ac focis spoliare, quàm ipsemet Cicero. Qui non vnius alicuius orationes proponit, ex quibus latinitatem hauriamus, sed nec omnium quidem oratorum vni satis putat omnes: Poëtas aduocat, & Grammaticos, & quidquid vt bene scripsit, sic benè etiam dicere docuit.

Lib. 3.

deOrat.

tereamus, inquit, igitur præcepta latinè loquendi, quæ puerilis doctrina tradit, & subtilior cognitio ac ratio litterarum alit, aut consuetudo sermonis quotidiani ac domestici libri confirmât, & lectio veterum oratorum & poetarum. Tanti mihi Cicero est, vt eadem de re dicentem sapius audire libeat: Sed omnis loquendi elegantia, quam expolitur scientiâ litterarum, tamen augetur legendis oratoribus & poetis: sunt enim illi veteres, qui ornare nondum poterant ea, quæ dicebant, omnes propè præclarè locuti. Quorum sermone assuesciti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui, nisi latinè. Iterum vides poëtas ad oratorios ludos adduci; idque à Cicerone factum vides & hoc consideratius attendis: Quorum sermone assuesciti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui, nisi latinè? Vt & his historicos adiungere? An non fatetur Antonius, id est Cicero, orationem suam ex historiâ colorari?

Lib. 3.

Ipsam dabo. Quid ergo est? Fateor aliquid tamen, Vt.

Cic. 2.

deOrat.

Ipsam dabo. Quid ergo est? Fateor aliquid tamen, Vt.

Vt.

*vt cùm in sgle ambulem, etiamsi aliam ob caussam ambulem, fieri naturâ tamen, vt colorer: sic cùm istos libros ad Misenum (nam Roma vix licet) studiosius legerim, sentio orationem meam illorum cantu quasi colorari. Quid Quintilianum proferam, cuius longissimè diducta de poëtis, historicis, oratoribus studiosè & operosè legendis commentatio? Quis non animaduertit, si ab vno Cicerone verba petamus, aut alienè multa nobis enuntianda fore, aut ne in eadem sapiùs relabamur, ad elumbem quandam atque exsanguem, siue omni propè vitâ siue animâ inanem ac pudendam gracilitatem redigendos esse? Plerumque enim nobis, non vnâ vice, aliis aliisque in caussis effe-
 rendum, quod ipse aut semel dixit, aut nunquam. Quorsum verò idem ille in Bruto eos, In Bru-
10. qui latinè locuti fuerunt vel inculpatè plurimum, vel laudatè toties designat, nisi vt ab iis latinè loqui discamus? Ab hac re L. Furij Phililais: ab eadem Titi Flaminii, Lucii Scipionis, Q. Catuli, Scauri, Auli Gabinii, L. Crassi, M. Herennii, Sisennæ, Domitii, Cæsaris: quos laudare noluiſſet, si vitandos arbitratus esset. Quæ tamen omnia sic dicta sint, vt primum Cicero locum obtineat. Placet enim illud viri eruditi pariter ac sapientis, in epistolâ ad filium scriptâ, *Legendos Demosthenem & Ciceronem: tum ita, vt quisque esset Demostheni ac Ciceroni simillimus.* An iam amplius a-*

liquid requiris? Etiam illud placet, Ciceronis potius verba, quàm alterius adsciscenda: nisi aut non infamis vtilitas, aut generosa quædam dignitas alibi te delectum instituire consuluerit. Satis superque demonstrasse mihi videor, non vnus Cicero nis peculio incumbendum esse: illud iam in quæstionem vocari posset; an omnia Ciceronis probanda sint: nihilque suspectum esse debeat; quod ex illius thesauro prolaurum agnoscimus. Quasi verò tantus ille deus, & dijs maior omnibus (nam & ipso auctore dijs peccare possunt, & pœnitere) vt nulli errori obuius nubes ac cælos vltra attollatur, ac Iouis capiti imponatur superior. Non ita Asinius Gallus, & Lærgus Licinius (cuius liber etiam circumfertur arroganti titulo Ciceromastix) non ita iudicarunt, quin & scribere ausi fuerunt M. Ciceronem parvum integrè, atque improprie, atque inconsideratè locutum. Inter cætera & illud reprehendunt quod pro M. Calio scripsit: Nam quod obiectum est de pudicitia: quodq; omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisq; celebratum est, id nunquam tam acerbè feret M. Calius, vt eum pœniteat non deformem esse natum. Non existimant enim verbo proprio vsus esse Tullium, quod ait, PŒNITEAT: atque id propè ineptum esse dicunt. Nam pœnitere, inquit, tum dicere solemus, cum qua ipsi fecimus, aut qua de nostrâ voluntate, nostroq; consilio facta sunt, ea no-

As. l. l.
17. c. 1.

Cic. pro
M. Ca-
lio.

bis post incipiunt displicere, sententiamq; in iis no-
 stram demutamus. Neminem autem recte ita loqui,
 pœnitere sese quod natus sit; aut pœnitere quod
 m. alis sit, aut quod ex offenso fortè vulneratoq;
 corpore dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum
 nec consilium sit nostrum, nec arbitrium; sed ea in-
 gyatis in corporibus nostris, vi ac necessitate natura
 nobis accidant. Sicut herclè, inquit, non volunta-
 riū fuit M. Calio, quali formā nasceretur, cuius eum
 dixit non pœnitere: tanquam in eā causā res esset, vt
 rationem caperet pœnitendi. Hæc Agellius Ci-
 ceronis acerrimus vigilantissimusque patro-
 nus accusatorum, aut præuaricatorum po-
 tius, in illius eloquentiam languido brachio
 coniecta tela, nullā formidine excipere co-
 natur & contemnere. Quid verò si for-
 tissimus ille & acutissimus Philosophorum Seneca
 imperum faciat? quò se recipiet? aut quod scutum opponet? Negat hîc Ci-
 ceronem purioris vbiq; monetæ voces v-
 surpasse: negat satis castè ab eo dictum lib.
 de Republica: *Menelao Laconi fuit suauilo-
 quens incunditas*: negat dictum alibi satis in-
 tegrè, *Breuiloquentiam in dicendo*. Negat ita-
 que Gallus, & Largus, negat Seneca Cice-
 ronem sine prouocatione magistratum ge-
 rere: noluit quidquid ipse dixerit, de tri-
 pode oraculum esse: vt nemo non inter-
 dum dormitet, ita & Ciceronem aut dor-
 mitare, aut etiam dormire frequentius;

Seneca
 l. 2. c. 27.
 apud Agell.
 lib. 1.
 13. c. 2

nec minùs cultum solummodo esse, sed etiam sordidum, & vitiosis dictionibus contaminatum stylum. Ego verò Ciceroni hanc calumniam impingere nolim. Illud itaque fateor, cur eius verbis omnibus tutò fruisi non possimus, reperire omnino nihil; saltem quod alicuius momenti aut ponderis censi possit. Erat enim Agellio teste verborum diligentissimus: is erat, quem frustra obluctante inuidiâ, eò prouexit dicendi virtus, ut Fa-

Fabius.

bio teste, iam non hominis hoc nomen, sed eloquentiæ videatur. At enim, inquires, ipsemet se reum agnoscit. Ad Atticum scribens faretur se errasse lib. 1. de Orat. dum ait: *Vt enim incitato nauigio cum remiges inhibuerunt, retinet tamen ipsa nauis motum & cursum suum, intermisso impetu cursuq; remorum.* Faretur, inquam se errasse hæc Attico mandans. **INHIBERE** illud tuum, quod valde mihi arriserat, vehementer displicet. est enim verbum totum nauticum.

Cic. ad Attic.

quoniam id quidem sciebam: sed arbitrabar sustineri remos, cum inhibere essent remiges iussi. Id non esse eiusmodi didici heri; cum ad villam nostram nauis appelleretur. Non enim sustinent, sed alio modo remigant. Id ab *ἐπιχῆς* remotissimum est. Quare facies, ut ita sit in libro, quemadmodum fuit. Dices hoc idem Varroni, nisi fortè mutauit. Labet cum Cicerone iocari: nouum crimen, atque ante hunc diem inauditum! Quasi verò ob vnâ voculam minùs propriè vsurpam

Lib. 13. epist. 21.

iatet

inter ærarios Cicero referendus. Quin potius ob diligentiam eiusdem corrigendæ, maiori in pretio habendus. Id sanè affirmare quis dubitauerit? Si vir ille post tantum studium non scripserit quæ tutò legi possint, desperandum omnino de orationis puritate consequendâ, ad quam tamen tot, tam variæ grauissimorum virorum lucubrationes tam grauius, tam improbè, si liceat dicere, omni animi corporisque contentione adspirant atque anhelant. Illud nihilominus prudentes facîle animaduertunt non vnius alicuius dictiunculæ nequitiam insignia magnorum virorum volumina aut proseriptionem mereri, aut capitis accersi debere: cum nec Cicero quidem omnino xâ carere potuerit. Multò verò & illud magis, non temerè indictâ præsertim causâ alicuius in scribendo flagitij condemnandos esse, qui reip. litterariæ suo studio & labore gloriam amplificare conituntur, si quid in ijs occurrat, quod aliter proferendum esse iudicamus. Magna interdum controuersia etiam de rebus non magnis. Quis credat illos omnis eloquentiæ ac sapientiæ principes iudicare vix potuisse, an Tertium scribi posset, an Tertium cōsul. Quod de Pompeio, inquit Agellius, Varro breuiter & subobscurè dixit, Tyro Tullius Ciceronis libertus in epistolâ quadam enarratiuè scripsit ad hunc ferè modum. Cùm Pompeius, inquit, ad eam Victoriâ dedicaturus foret, cuius

Agell.
Tyro
Tullius.

gradus

gradus vice theatri essent, nomenq; eius & honores
 inscriberentur, quari ceptum est, vtrum CONSUL
 TERTIO inscribendum esset, an TERTIVM. Eam
 rem Pompeius exquisitissimè retulit ad doctissimos
 ciuitatis. Cumq; dissentiretur, & pars TERTIO; a-
 lij TERTIVM scribendum contenderent, rogauit,
 inquit, Ciceronem Pompeius, vt quod ei rectius vi-
 deretur, scribi iuberet. Tum Ciceronem iudicare de
 viris doctis veritum esse, ne quorum opinionem im-
 probasset, ipsos videretur improbasse. Persuasit igitur
 Pompeio, vt neque TERTIO, neque TERTIVM
 scriberetur, sed ad secundum vsque T fierent litteræ,
 TERT. vt verbo non perscripto res quidem demon-
 straretur, sed dictio tamen ambigua verbi lateret. Id
 autem quod & Varro & Tyro dixerunt, in eodem
 nunc theatro non est ita scriptum. Nam cum multis
 annis postea scena, qua prociderat, refecta esset, nu-
 merus tertij consulatus, non vt initio prioribus lit-
 teris TERT. sed tribus tantum lineolis III. incisus si-
 gnificatus est. Tantum est orbem terrarum sube-
 gisse, & famam sui nominis omnem æternita-
 tem complexum esse, vt demum magno la-
 bore, nullo operæ pretio anxie requiras, tertio-
 ne an tertium consul & saxo inscribaris & cau-
 dici. Plus mehercule sudoris Pompeium in-
 sumpsisse arbitror, dum quaerit hac an illâ vo-
 culâ consulatus ipsius consignetur, quam dū
 tribus consulatibus tres iungit triumphos. Ve-
 rum iam satis omnino verborum est, & qui-
 dem propriorum, aliò me transferā, vbi prius
 Cice-

Ciceroni me purgauero, aut Ciceronianis, non ab iis alienus; sed fortè suspectior. Itaque ex animi mei sententia hæc me Quintiliani recitare confirmo, vel Ioue lapide coram, aut meliøre potiùs, quod colimus, numine. M. Tullium non illum habemus Euphranorem circa plurium artium species præstantem, sed in omnibus, quæ in vnoquoque laudantur, eminentissimum. Quem tamen & suorum homines temporum incesserè audebât, vt tumidiorem & Asiaticum & redūdantem, & in repetitionibus nimium, & in salibus aliquando frigidum, & in compositione fractum, exultatem, ac pænè, quod procul absit, viro molliorè. Postea verò, quàm triumvirali proscriptione cõsumptus est, passim, qui oderât, qui inuidebant, qui æmulabantur, adulatores etiam præsentis potentia, non responsum inuaserunt. Ille tamè, qui ieiunus à quibusdam & aridus habetur, non aliter ab ipsis inimicis inale audire, quàm nimis floribus, & ingenij affluentiâ potuit. Falsum vtrumque, sed tamen illa mentiendi propior occasio: Præcipuè autem presserūt eum, qui videri Atticorum imitatores concupierant. Hæc manus quasi quibusdam sacris initiata, vt alienigenam, & virum superstitiosum; deinctumque illis legibus insequeretur. Vnde nunc quoque aridi & xucci, & exsanguis (hi sunt enim, qui sue imbecillitati sanitatis appellatione, quæ est maxime

110 LIMÆ CICERONIANÆ
ximè contraria, obtēdant) quia clariorē vim
eloquentiæ, velut solē ferre non possunt, um-
brâ magni nominis delitescunt. Quibus quia
multa, & pluribus locis Cicero ipse respōdit,
tūtior mihi de hoc differendi breuitas erit.

C A P V T X I V .

De verbis translatis.

MUltum quidem est, & eximia cuiusdam
industriæ ac felicitatis, omnem in ver-
bis culpam euitasse; neque illud tamen ora-
torem perficit. *Sed (vt cum Cicerone loquar)*
Cicero. cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum, quæ
etiam si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Roma-
nus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria or-
namenta dicendi; tum videtur, tanquam tabulas
beneficentias collocare in bono lumine. Viderunt id
primi Cato, Galba, & quæ eadem ætate flouere-
runt dicendo: accuratius deinde arctiusque
complexi sunt, qui priores non tantum elo-
quentiæ diuinâ quadam præstantiâ assecuti
sunt; sed multo post se interuallo reliquerunt:
donec, non, vt stellas in cælo artificiosè suis
spatijs, & certis quasi locorum diffidijs hæc
troporum figurarumque sidera dirimere, ac
digesta componere cœperunt; sed denso ag-
mine in vnum velut chaos cōpingere. Quod
certè futurum aliquando Ciceronem iam
olim

blim præfagiſſe reor, cùm tertio de Oratore Cic. 3.
 dicit: *Quare Bene & præclare quamuis nobis sæpè de Orat.*
dicatur, Bellè & feſtiuè nimum sæpè nolo: quan-
quam illa ipſa exclamatio, Non poteſt melius, ſit ve-
lim crebra: ſed habeat tamen illa in dicendo admi-
ratio, & ſumma laus umbram aliquam & reſeſ-
ſum, quò magis id, quod erit illuminatum, exſtare
atque eminere videatur. Hæc Ciceronem præfa-
 giſſe reor, quod ſuo tempore expertus fuit
 oratorum Seneca Ariſtarchus: *Modò, inquit,*
quod nuper increbuit, pro cultu habetur: audax
translatio & frequens. Quid opus ad Senecam
 recurrere? An non apud multos nouitatis au-
 cupes ſolemne eſt translationis iure vti inue-
 recundè? An non illud Diomedis noſtri sæ-
 culi: *Quid quoddam nihil iam priorum placet, dum pa-*
rum creditur diſertum, quod alius dixerit; à corru-
ptiſſimo quoque poëtarum figuræ, ſeu translationes
mutuamur: tum demum ingenioli, ſi ad intelligen-
dum nos, opus ſit ingenio? Hinc ille ſine venuſtate
 cultus: dum galea interdum tibijs, ocrea ca-
 piti aptatur: dum riſum mouet flens ipſe, dum
 fletum ridens. Quis enim aut non cõtemnat,
 aut non miſereatur, ſi oratorem videat con-
 temptâ sæpè re ipſâ miſerrimè frondibus inſi-
 dere verborum, & folia captare, fructus negli-
 gere, ſudare, pallere, exſangui vultu, luridâ
 facie, vt ſtylius gladiatorie opimus, & athleti-
 cè, fas ſit dicere, ſaginarum vnctos quaſi lacer-
 tos iactare poſſit, ad pompâ, non ad victoriâ?

*Fur es, ait Pedio. Pedius quid? Crimina rasis
Librat in antithetis: docēas posuisse figuras
Laudatur. Bellum hoc!*

*Men' moneat quippe, & cantet si naufragus assem
Protulerim? Cantas, cum fracta te in trabe pictū
Ex humeris portes.*

Hoc est petegrinum esse à re interdum, à ser-
monis integritate plerunque, à decore sem-
per. Scitè Fabius: *Sunt, qui neglecto rerum pon-
dere, & viribus sententiarum, si vel inania verba
in hos modos deprauauerint, summos se iudicent
artifices; ideoq; non desinunt eas neētere: quas sine
sententiā sectari tam est ridiculum, quàm quærere
habitum vestumq; sine corpore. Sed ne hæ quidem,
quæ rectè fiunt, densanda sunt: nimis. Nam & vul-
tus mutatio, oculorumq; coniectus multum in actu
valet: sed si quis ducere os exquisitis modis, & frontis
& luminum inconstantia trepidare non desinat,
rideatur. Et oratio habet rectam quandam velut fa-
ciem: quæ vt stupere immobili rigore non debet; ita
sapius in eâ, quam natura dedit, specie continenda
est. Scitè ille quidem; magis tamen eloquen-
ter rationem adfert Tullius lib. 3. de Orato-
re: Difficile dictu est, quanam causa sit, cur ea, quæ
maximè sensus nostros impellunt voluptate, & spe-
cie primâ acerrimè commouent, ab iis facillimè fa-
stidio quodam & satietate abalienemur. Quantâ
colorum pulchritudine & varietate floridiora sunt
in picturis nouis pleraque, quàm in veteribus, quæ
tamen etiam si primo adpectu nos ceperunt, diutiùs*

Fab. l.

9. c. 3.

in fine.

*Defi-
guris lo-
quitur: eâ
tamen di-
cit, quæ
tropis, &
omni mi-
nis pro-
prio le-
quendi
formæ
dicta o-
portet.*

Cic. 3.

de Orat.

non delectant: eam idem nos in antiquis tabulis illa
 ipso herrido obsoletoq; teneamur. Quanto molliores
 sunt & deliciaiores in cantu flexiones, & falsa vo-
 cala, quam certa & sepeera: quibus tamen non mo-
 do resisti, sed, si sepius sunt, multitudo ipsa re-
 clamat: Licet hoc videre in reliquis sensibus: vu-
 guentis minus diu nos delectari summâ & acerr-
 imâ suavitate conditis, quam hi, moderatis: & ma-
 gis laudari, qua terram, quam qua crucum olere vi-
 deantur. In ipso tactu esse modum mollitudinis &
 lenitatis. Quin etiam gustatus, qui est sensus in
 omnibus maximè voluptarius, quiq; dulcedine
 præter ceteros sensus commouetur: quam cum id
 quod valde dulce est, aspernatur: respicit? Qui
 patione vni, aut cibo dulci durius patitur? Cetero vtro-
 que in genere ea, quæ leuiter sensum voluptate mo-
 ueant, facillimè fugient satietatem. Sic omnibus
 in rebus voluptatibus maximè fastidium finitimum
 est. Quo hoc minus in oratione miremur: in quâ
 vel ex poetis, vel ex oratoribus possumus iudicare,
 concinnam, distinctam, ornatam, festiuam, sine
 intermissione, sine respiratione, sine varietate,
 quamuis claris sit coloribus picta vel poësis, vel o-
 ratio, non posse in delectatione esse diuturnâ. At-
 que eo citius in oratoris, aut in poeta cincinnis
 et fucis offenditur, quod sensus in nimia volu-
 ptate naturâ, non mente, satiantur: in scriptis,
 & in dictis non aurium solum, sed animi iudicio
 etiam magis infucata vitia nascuntur. O Tulli,
 si nostro hoc tuo scriberes, quomodo eos

describerēs, quorum oratio flumen, torrens,
 mare est: vbi magis ferociunt venti, quā
 in ipso Oceano: vt magis etiā aures nostrā
 obsurdescant, quā ad Nili catadupa. Quo-
 tus enim quisque est, qui non aliquam alle-
 goriam ab aquis deriuet? Hīc naues, cymbræ,
 gubernacula: hīc portus, littora: hīc Syrtes,
 & Scyllæ, & Charybdes: hīc aduersi secundi-
 que venti: hīc cum totā sua familia Æolus: vt
 nautam credas, non oratorem te audire.
 Quid referam arcem, siue acropolim causæ,
 & castra, & acies? Quid septa, circos, nauma-
 chias, theatra, amphitheatra? Quid agricultu-
 ram, mercaturam, agros, emporia? Quid de-
 nique quidquid vbiq; est, & nullibi est?
 Memini audiuisse me quandoque, qui nul-
 lam vellent perīdum, nullum verum otiose
 fluere, quin spectabile aliquod & illustre cō-
 tineret, quo auditorum animos arrigerent
 ac detinerent. Eisdem, cū ad dicendum
 venissent, animaduerti, quasi in tabernā, vel
 mechanicā quāpiam officinā versarentur, &
 lancem, & bilancem, & trutinam, & asciam,
 & dolabrum, & circinum, & amussim, & fa-
 brilia omnia, & sutorum, & sartorum, & quæ
 de foricis essent vsurpare vocabula: quin &
 aliquem de triuo circulatorum arbitratus
 fuissem, nisi toga & focale me admonuissent
 oratorem esse, qui diceret. Inter hæc, quanto,
 Deus immortalis! fastidio languebam, dum
 eadem

eadem semper, aut p̄nè eadem recurrerent:
dum nauis mox in currum desineret, & cur-
rus vicissim in nauem: dum hic per aërem ve-
lificatur, ille per cælum aurigatur. Necessa-
rium enim est in his translatis & peregrinis,
dum ea splendida esse volumus, & sensum
ferientia, aut sapiens idem dici, aut prodigio-
se variari. Horatius nobis auctor est:

Horat.

*Qui variare cupit rem prodigialiter vnam,
Delphinum siluis appingit, fluctibus aprum.*

Sed causam fortè aperriùs requiris huiusce
dedecoris. Quæ alia, quàm affectata & ambi-
tiosa ostentandi sese lasciuia, & magistrorum,
qui inuentuti frænum laxent, aut stringant,
nec insolenter vndare patiantur, ærumnosa
penuria? Dum enim non nulli ipsam oratio-
nis vim & maiestatem, atque argumentorum
solertiam ac cœconomiam, & frugalem pom-
pam non intuentur, ad eaque, quæ illustrissi-
ma in oratione sunt, cæcuriunt, quasi conchas
& vmbilicos in litore legunt; vt cum Cali-
gulâ de Neptuno triumphent. Discipulis, in-
quam, suis tropos ac figuras in libellos dige-
renda ac coaceruanda p̄tius, inculcant: sine
quibus nullam velint commentationem, et-
iamsi cauda vituli aptanda foret leonis ca-
piri.

Spectatum admisi risum teneatis amici.

Non progredior vterius: satis in eos vehe-
menter mihi incurrisse videor, qui per abru-

pta nimium luctantur animosè: ad eos reuertor, qui aliam in partem eunt præcipientes. Præclare idem Satyricus:

- Horat.* *Serpit humi tutus nimium timidusq; procellæ.*
 Nolunt illi quidquam esse nisi domesticum, familiare, tabernarium, de foro olitorio, boario, de macello, & interdum de fornice: & prostituta.* nō dedignantur verba, id est omnibus communia, dum propriè se loqui gloriantur. Cum his ego quidē congreddi vereor: sunt enim plerumque crudi homines & incocti; conuicijs metuendi, non rationibus. Itaque pro me breuiter, pauca Quintilianus, pauca Cicero. Quid ais vir Centorie? Inter ærarios referendos indicas, quotquot è natio quasi solo verba migrate iubent, aut alibi, quàm in suo fundo consistere patiuntur. Vel ipso Catone seueriores. De eo enim Cicero noster, nec sine grauiissimi sanctissimiq; viri singulari præconio hæc scribit: *Ornari orationem Græci putant, si verborum immutationibus variantur, quos appellant tropos; & sententiarum orationisq; formis, quæ vocant ἁµακτα. Non verosimile est quàm sit in vtroque genere & creber & distinctus Cato. Sed horridior ille fortè & incomptior, quàm vt culturæ tanquam ac perpolitæ orationis simulacrum hoc tam venusto sæculo iuuenibus proponi possit. Non inficior. Verùm si ille tam horridus, tam incomptus hæc ornamenta non fugerit, quin imò sollicitè expetierit,*

rit, cur nos hac præsertim græte fugiamus, quæ
 nec circinnos fugit, nec calamistros? Quin
 potius quæ à maioribus nobis tradita sunt or-
 ationis decora æmulemur; ne in eorum locū
 sese ingerant illa vulgo dominantia verba, lu-
 rida, fœtida, quæque hircum oleant, & poly-
 pū sapiant; aut nescio quæ de Carmentis busto
 tabe ac sanie macerata? Ut enim tritā tantūm
 viā incedat orator, id certè nunquam obtine-
 bis incolumi Cicerone. Qui, ut vixit, viuet
 gratā omnium posterorū memoriā aternitati
 consecratus, postquam Criticorum illorum
 leuissimos vanissimosque cineres ventus per
 immemores auras sparserit, nunquam in tan-
 tum facinus coituros, ut amœnissimam illam
 suadam iucūdissimis suis cimelijs exuere pos-
 sint. Longiūs opinione meā à Ciceronis di-
 gressus præceptionibus ad eadē reuertor. Ille
 oratorum omnium rex & deus, ne quidem à
 sobrio, & minimè opulento dicendi genere
 hūc verborum ornatum abesse patitur. Libro
 enim de Oratore, quem suum maximè scētum
 exosculatur, hæc ait: Ergo ille tenuis orator, modò *Cicero.*
 sit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, & in
 transferēdis verecūdus & parcus; in prisca reliquisq;
 ornamentis & verborum & sententiarum demis-
 sior; translatione forte crebrior: quā frequentissi-
 mē sermo omnis vtitur, non modò vrbanoꝝ, sed etiā
 rusticorum. Siquidem & eorum: Gēmāre vites: sitire
 agros: latas esse segetes: luxuriosa frumēta. Nihil horū

parum audacter; sed aut simile est illi, unde transferas: aut si res suum nullum habet nomen, docendi causâ sumptum; non ludendi videtur. Hoc ornamento liberius pauld, quam ceteris, vtetur hic submissus. Hoc ergo submissio conceditur, vt tropos adhibeat minùs anxie; quid illi erectiori? quid alteri, qui summam tenet locum? Non conceditur tantummodo; sed imperatur. Nisi longior esse vererer, largiùs etiam ex lib. 3. de Oratore, desumerem, vnde hæc scena instructior prodiret. pauca dabo, quæ pro metaphora Cicero præcipue dixit: non ita tamen proprie, quin & aliis non nulla tropis pereleganter affingi posse videantur. Hoc in genere per sepe mihi admirandum videtur, quid sit, quoddam omnes translatis & alienis magis delectentur verbis, quam propriis & suis. Nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, vt pes in nauis; vt nexum, quod per libram agitur: vt in vxore diuortium: necessitas cogit, quod non habes aliunde sumere. Sed in suorum verborum maximâ copiâ tamen homines aliena multò magis, si sunt ratione translata, delectant. Id accidere credo, vel quoddam ingenij specimen est quoddam, transiire ante pedes posita, & alia longè repetita sumere: vel quoddam is, quæ audit, aliud ducitur cogitatione, neque tamen aberrat, quæ maxima est delectatio: vel quoddam singulis verbis res, ac totum simile, conficitur: vel quoddam omnis translatio, quæ quidem sumpta ratione est, ad sensus ipsos admonetur, maximè oculorum, qui est sensus

Cicero.

acerrimus. Satis superque quis Ciceronis hac
 de re sensus, exposuisse videor, ad Quintilia-
 num me transfero. Huius tantæ vel solius *Quint.*
 metaphoraë laudes, vt sine fronte sit, qui non *l. 8. c. 6.*
 erubescat, eas vbi legitur, tropis conuicium
 facere. E multis pauca: *Qua quidem cum ita est*
ab ipsa nobis concessa natura, vt indocti quoque
non sentientes eâ frequenter vtantur: tum ita iu-
cunda atque nitida, vt in oratione, quamlibet clara,
proprio tamen lumine cluceat. Quàm hinc etiam
 veneranda synecdoche: quàm cætera tropo-
 rum schola! Quin imò & figurarum, & earum
 quoque, quæ Grammaticis debentur, digni-
 tatem tuetur, quòd & copiam augeant, &
 minimè protritam vulgo dictionem subli-
 miùs erigant. *Ideoq; cum sit à simplici rectoq; lo-* *Lib. 9.*
quendi genere deflexa, virtus est, si habeat probabile *cap. 3.*
aliquid, quod sequatur. Vna tamen in re maximè
utilis, vt quotidiani, & semper eodem modo for-
mati sermonis fastidium leuet, & nos à vulgari di-
scendi genere defendat. Finem huic imponam dis-
 fertationi, vbi & oratori & rhetori philoso-
 phum adiunxerò. Seneca epist. 59. Lucilij sui *Seneca*
 stylym laudat; & in eo tropos. *ep. 59.*
Inuenio tamen translationes verborum, vt non temerarias, ita qua
periculum sui fecerint. Inuenio imagines: quibus si
quis non vti vetat, & poëtis illas solis iudicat esse
concessas, neminem mihi videtur ex antiquis legisse.
 Protogenem imitari nolo: manum de tabu-
 là. Nihil de tropis ampliùs, nihil de figuris,

quæ tropis tam arctâ iunguntur affinitate, ut nomen interdum idem gerere non vereantur. Non dissimilis in utroqu. genere vsus aut abusus. Id cauendum ne desint, ne supersint. Ut quàm maximè finire velim, non sicut Agellius, qui lib. 18. cap. 8. vnum figurarum genus suave illud quidem & elegans vitandum monet: quod occultis quibusdam illecebris blandiatur, sed rarò citra modum, & plerumque vsque ad fastidium vsurpetur, nisi cautic. Vtrinâ illud Theodosiana illa tempora vitassent, tot florentia ingenijs! Tacere cogit reuerentia, quâ sibi suo iure reposcit sacrosancta maiorû nostrorû, & verè fidei patrum canicies merito veneranda. Agellium proferam, non ut viros

Agell. l.
18. c. 8.

* col-
locan-
dis for-
tè.

Lucil.
5. Saty.

tantos reprehendat, sed nos doceat. Ομοιοτέ-
λευτα, & ἰσοκατάληκτα, & πρὸς ἴσιν, & ὁμοιοπτω-
τα, ceteraq; huiusmodi scitamenta quæ isti ἀπειρά-
καλοι, qui se Isocraticos videri volû, in* collaudâdis
verbis immodicè faciunt & rare, quæ sint insipida
& inertia & puerilia, facetissimè, hercle, significat
in 5. Satyrarû Lucilius. Nâ vbi est cû amico cōquestus,
quò ad se agrotû nõ viseret, hæc ibidè addit festiuiter:

Quo me habeam pacto, tamen si nõ queris, docebo.
Quâdo in eo numero m'asti, quo in maxima nûc est
Pars hominû, ut perisse velis, quem nolueris, cûm
Visere debueris: hoc Nolueris, & Debueris, te
Si minùs delectat, quod ἀπεχρον Isocraticò est: ὁ-
χληρῶδες, simul totum, & συμμεγεθικῶδες
Non operam perdo. Si tu hic. ττ

CAPVT XV.

De sententiis ab oratore vsurpandis.

Verborum iam satis esse duxi, ne verba dare videar. Quæ inane tantum murmur sunt; nisi animi nostri conceptus in lucem edant, & sensa nostra per sententias enuntient. De sententijs ergo dicendum superest. Verum, cum nihil ad rerum cognitionem plus in se momenti contineat, plus adferate molumenti, quam solers partitio, quæ indigestas inconditasque disceptationes, scientijs cum primis inimicas, amoliri solet; antequam in hanc commentationem me perirentem, Quintilianum iuuat consulere lib. 8. Institutionum oratoriarum, de genere sententiarum pereruditè differentem: *Sententiam, inquit, veteres, quod animo sensissent, uocabant. Id cum est apud oratores frequentissimum, tum etiam in usu quotidiano quasdam reliquias habet. Nam & iuraturi Ex animi sententiâ, & gratulantes Ex sententiâ dicimus. Non raro tamen & sic locuti sunt, ut sensa sua dicerent: nam sensus corporis* * *vocabantur. Sed consuetudo iam tenuit, ut mente* * *concepta, sensus vocaremus: lumina autè, præcipueq;* *in clausulis posita, sententias. Quæ minus crebra apud antiquos, nostris temporibus modo carent. Hoc itaque memoriâ teneamus, ex Quintiliano, sententias oratoribus vocari, lumina, præcipue in*

*Quint.
l. 8. c. 5.
Inst.
orat.*

** vide-
bantur.*

- 3. de O-*
rat. *3. de O-*
rat. *ibid.* *ibid.* *Seneca*
ep. 114. *Prisc.*
de pra-
ec. libet.
- clausulis posita: de quibus & Cicero, dum ait,*
sententias verbis finiendas, 3. de Oratore. At-
que, ut ipsius tamen verbis utar, in Oratore
ipso: Nihil enim est aliud, Brute, (quod quidem
tu minimè omnium ignoras) pulchre & ornatè di-
cere, nisi optimis sententiis verbisq; lectissimis dice-
re. Et eadem mente eodem in opere: Quamuis
enim suaves grauesq; sententia, tamen si inconditè
positis verbis efferuntur, offendunt aures, quarum est
iudicium subtilissimum. Et ne in immelsum eam,
ab eo opere non abibo, & desinam. Res autem
se sic habet (ut breuissimè dicam, quod sentio) com-
positè & aptè sine sententiis dicere, insania est; sen-
tentiosè autem sine verborum & ordine & modo,
infantia. Clariùs etiàm quàm Cicero, hanc
significationem exposuisse videtur Seneca
epist. 114. dum ait: Aliàs sensus audaces, & fidem
egressos placuisse, aliàs abruptas sententias & suspi-
ciosas, in quibus plus intelligendum est, quàm au-
diendum. Nec minùs expressè; fortè & magis
clare: Sunt qui sensus presidant, & hanc gratiam
pererent, si sententia pependit, & audienti suspicio-
nem sui fecerit: sunt, qui illos detineant & porrigat.
Quæ quidem otania ut mihi quàm certissima
sint, & obseruatione dignissima, ut huius
tamen æui scabiem detergam; præcipuè de
eo sententiarum genere hoc capite agam,
*quod Græci *γνώμας* vocant: cuius est apud*
Priscianum perbreuis definitio: Sententia est ora-
tio generalis pronuntiationem habens, hortans ad
aliquam

aliquam rem, vel dehortans, vel demonstrans, quale sit aliquid. Hæc Grammatico non pudenda descriptio: magis Rhetorem loquitur, quam auctor ad Herennium adfert. Sententia est oratio sumpta de vitâ, quæ aut quid sit, aut quid esse oporteat in vitâ, breuiter ostendit, hoc modo: Difficile est primùm virtutem reuereri, qui semper secundâ fortunâ sit vsus. Item: Liber is est existimandus, qui nulli turpitudini seruit. Item: Egens aquæ est is, qui non satis habet; & is, cui nihil satis potest esse. Item: Optima viuendi ratio est eligenda: eam iucundam consuetudo reddet. Huiusmodi sententiæ simplices non sunt improbandæ: propterea quod habet breuis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subiectione rationis; hoc modo: Omnes bonæ viuendi rationes in virtute sunt collocandæ. propterea quod sola virtus in suâ potestate est; omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Item: Qui fortunæ alicuius inducti amicitiam eius secuti sunt, hi simul ac fortuna delapsa est, deuolant omnes. Cum enim recessit ea res, quæ fuit consuetudinis causa, nihil superest quare possint in amicitia retineri. Sunt item sententiæ, quæ dupliciter efferuntur; hoc modo sine ratione: Errant, qui in prosperis rebus omnes impetus fortunæ se putant fugisse: sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersos reformidant. Cum ratione; hoc pacto: Qui adolescentium peccatis ignosci putant oportere, jalluntur: propterea quod illa ætas illa

Cicero
ad Her.

non est impedimento bonis studiis : at hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant: ut quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate maturissimâ velint comparare. Multa hæc, & plura, quàm styli cognitio postulat; aliquid tamen calamo concedendum libertatis, & euagandi facultatis, ut sententiarum natura cognosci possit, & varietas discerni. Quæ plurima verò Fabius adfert libr. 8. cap. 5. præteruehentibus illa in hoc casu respicere non erit importunum, quæ Cicero in Bruto, & in Oratore. Atqui in Bruto quidem de Hortensio loquens, Genera, inquit, Asiatica dictionis duo sunt. vnum sententiosum & argutum; sententiis non tam grauibus & seueris, quàm concinnis & venustis. Ex quo intelligere est sententias alias graues magis, alias venustas magis fuisse. In Oratore etiam obscuras obseruamus. De Thucydide enim hoc illius est iudicium: Ipsæ illa conciones ita multas habent obscuras abditasq; sententias, ut rix intelligantur. quod est in oratione ciuili vitium vel maximum. Maximum illud sanè, non solum tamen: quin imò nescio, an maximum; si cum iis conferatur, quorum minutæ languentesq; sententiæ. Sunt & aliæ nec pauca, nec obuia sententiarum improbitates, quarum Seneca castigator acerrimus: Non tantum in genere sententiarum vitium est, si aut pusillæ sunt & pueriles, aut improba, & plus aulse quàm pudore saluo licet: sed si floride sunt & nimis dulces, si in

rauum

Cic. de
Horten.
in Bru-
to.

Cic. in
Orat.

Seneca
ep. 74.

Vanum exeunt, & sine effectu, nihil amplius quam
 sonant. Hic tamen ipse, aliorum non inficetus
 Aristarchus, apud Agellium vapulat, nec vni-
 cā plagā. Lib. 10. cap. 2. De Annæo Senecā partim *Agell.*
 existimant, vt de scriptore minimè vtili: cuius libros *10. c. 2.*
 attingere nullum pretium opera sit, quòd oratio eius
 vulgaris videatur & protrita: res atque sententiæ
 aut inepto inaniq; impetu sunt, aut vt leui, & quasi
 dicaci argutiâ; eruditio autem vernacula & ple-
 beia, nihilq; ex veterum scriptis habens neque gra-
 tiæ, neque dignitatis. Vultisne & Quintilianii
 ferulam? Lib. 1. cap. 1. Multa in eo claraq; senten- *Quint.*
 tiæ, multa etiam morum gratiâ legenda: sed in elo- *l. 1. c. 1.*
 quendo corrupta pleraque, atque eò perniciosissima,
 quòd abundant dulcibus vitiis. Velles eum suo inge-
 nio dixisse, alieno iudicio. Nam si aliqua contempsis-
 set, si parum concupisset, si non omnia sua amasset, si
 verum pondera minutissimis sententiis non fregis-
 set, consensus potius eruditorum, quàm puerorum a-
 more comprobaretur. Adferrem C. Caligulam,
 nisi instabilis iure merito censeretur: qui
 Senecam commissiones meras componere, & arenam *Susc.*
 esse sine calce dicebat. Quorsum hæc tam multa *cap. 57.*
 de optimo viro fortissimoque philosopho?
 Vt intelligatis sententiarum dignitatem fu-
 giendam non esse; sed id vnicè prouiden-
 dum, ne quis ambitiosè nimium eas sectari
 videatur. Quidquid enim benignè pro An-
 næo suo Lipsius, verè tamen Quintilianus c. 1. *Quint.*
 l. 10. & illud verissimè lib. 8. c. 5. Sed nunc illud
 volunt

volunt ut omnis locus, omnis sensus in fine sermonis feriat autem. Turpe autem, & prope nefas ducunt, respirare vlllo loco, qui acclamationem non petierit. Inde miruti corruptiq, sensiculi, & extra rem petiti. Neque enim possunt tam multa bona sententiæ esse, quam necesse est multa sint clausula. Vtinam acerrimus ille luxuriæ hostis paullùm in hac refrugaliior fuisset! Aut vtinam saltem illi, quorum familiam duxit, familiares non inuerecundissimè & impudentissimè in sententiarum copiâ & affluentia nepotiarum (ut ipsius vtar verbo) petrexissent insolentius! Ut enim ipse sibi ne labeculam quidem vllam contraxisset: aedecorantur sanè sanctissimi viri auctoritatem stolidissimi mimi. Foret, inquit

Quins.

h. 10. c. 1.

ille, optandu in pares, aut saltem proximos illi viro feri. Sed placebat propter sola vitia, & ad se quisque dirigebat effingenda, quæ poterat. Deinde cum se ia-

l. 3. c. 5.

habat eodem modo dicere; Senecam infamabat. Hinc factum, ut quæ minùs crebra apud antiquos iis temporibus modo carerent. Quid multis opus? Cum Quintiliano finio. Neque enim hac de re aut facundiùs aut prudentiùs quidquam dici possit, quam ab eo iam olim dictum fuit. Densitas earum [sententiarum] ob-

Quins.

stat inimicem. Ut in satis omnibus fructibusq, arborum nihil ad iustam magnitudinem adulescere potest, quod loco, in quem crescat, caret: nec pictura, in quâ nihil circumlitum est, eminet: ideoq, artifices, etiam cum plura in vnâ tabulam opera contule-

rūt. *fiatilis distinguunt; ne umbra in corpora cadant.*
*Facit res eadem concisam quoque orationem. Subsistit enim omnis sententia: ideoq; post eam utique aliud est initium. Vnde soluta oratio, & è singulis non membris, sed frustis collata structura caret; cum illa rotunda, & vndique circumcisa insistere inuicem nequeant. Præter hoc, etiam color ipse dicendi quamlibet clarus, multis tamen ac variis velut maculis conspergitur. Porro vt adfert lumen clauis purpura, loco insertus, ita certè neminem deceat in-texta pluribus notis vestis. Quare licet hæc enitere, & aliquatenus extare videantur; tamen lumina illa non flamma; sed scintillis inter sumum emicantibus similia dixeris: quæ ne apparent quidem, vbi tota lu-
 cet oratio: vt in sole sidera ipsa desinunt cerni. & quæ crebris paruisq; conatibus se attollunt, inæqualia tantùm, & velut confragosa, nec admirationem consequuntur eminentium, & planorum gratiam perdunt. Hoc quoque accidit, quod solas captant sententias, multas necesse est dicere leues, frigidæ, ineptas. Non enim potest esse delectus, vbi numero laboratur. Præclarè hæc, & velut ab oraculo in sententiarum nimis prodigam profusamque licentiam, quibus nepotuli iam nostri per subsellia exultant: qui viuendi nec gnari nec solliciti tum sibi omnem sapientiam domum duxisse videntur, si quid sententiosè dixerint; etiam si insulsè & insipidè. Est tamen & alius non paucorum morbus, cui ex eodem alexipharmacum dabo. Huius quibusdam con-* Quint.
 trarium.

erarium studium, qui fugiunt ac reformidant omnem hanc in dicendo voluptatem, nihil probantes, nisi planum & humile, & sine conatu. Ita dum timent, ne aliquando cadant, semper iacent. Quod enim tantum in sententiâ bonâ crimen est? Non causa prodest? non iudicem mouet? non dicentem commendat? At est quoddam genus, quo veteres non utebantur. Ad quam vsque nos vocatis vetustatem? Nam si ad illam extremam: multa Demosthenes, que ante eum nemo. Quomodo potest Ciceronem probare, qui nihil putat ex Catone Gracchi sq; mutuandum? Sed ante hos simplicior adhuc loquendi ratio fuit. Extrema duo designauit Rhetor optimus; iam tandem quod mediū est, id est, que virtutis sedes ac regia, ad quam anhelant omnes, solis velut radiis, ingeniosè depingit. Ego verò hæc lumina orationis, velut oculos quosdam esse eloquentiæ credo. Sed neque oculos esse toto corpore velim; ne cetera membra officium suum perdant: & si necesse sit, veterem illum horrorem dicendi malim, quam istam nouam licentiam. Sed patet mediâ quadam via: sicut in cultu victuq; accedit aliquis citra reprehensionem nitor: quem, sicut possumus, adiciamus virtutibus. Prius tamen sit vitii carere: ne dum volumus esse meliores veteribus, simus tantum dissimiles.

CAPVT XVI.

De incis, membris, periodis.

REm aggredior, in quâ non nulli vnicam styli orationisq̃ue vim constitutam esse putauerint, quam Cicero lib. de Oratore omnium se accuratissimè amplissimeq̃ue persecutum esse gloriatur: de quâ dum loquuntur omnes, tam inconstitè non nulli decernunt, vt neque ipsas quidem voces, id est, rerum notas, & commentationum nostrarum interpretes intelligere videantur. De his igitur primùm non multa quidem Græculorum more; non nulla tamen, vt præcipientibus mos est, dicenda iudicauit. *Incisum*, inquit Fabius, *erit sensus, non expleto numero conclusus, plevisque pars membri.* Auctor ad Herennium alio id nomine describit lib. 4. *Articulus dicitur, cùm singula verba interuallis distinguuntur casâ oratione.* Atque hæc quidem minima pars orationis: huic proxima, *membrum.* *Membrum autem* (eiusdem Fabij sunt) *est sensus numeris conclusus; sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens.* Auctor ad Herennium: *Membrum orationis appellatur res breuiter absoluta, sine totius sententia demonstratione, quæ denuò alio membro orationis excipitur.* Ad periodam venio, quam (vt Cicero ait) *sum ambitum; sum circuitum, tum*

*Fabius.**Cic. ad Heren.**Fabius.**Cic. ad Heren.**In O.**com. ras.*

Cicero.

comprehensionem, aut continuationem, aut circum-
 scriptionem appellamus. Huius ex Tullio illa de-
 scriptio: Periodus est, *cum* tanquam in orbe in-
 clusa currit oratio, quoad insistat in singulis perfe-
 ctis absolutisq; sententiis. Atque hic vnus om-
 nium instar. Cuius etiam ex Oratore verba
 latius describere visum, vt exemplis res fiat

Cic in
Orat.

illustrior. Constat enim ille ambitus, & plena com-
 prehensio, è quatuor ferè partibus, quæ membra dici-
 mus, vt & aures impleat, & ne breuior sit, quàm sa-
 tis sit, neque longior. Quanquam vtrumque non nū-
 quam, vel potius sæpè accidit, vt aut citius insisten-
 dum sit, aut longius procedendum, ne breuitas de-
 fraudasse aures videatur, neue longitudo obtudisse.
 Sed habeo mediocritatis rationem. Nec enim loquor
 de versu, & est liberior aliquanto oratio. E quatuor
 igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod
 sit, constat ferè plena comprehensio. His in singulis
 versibus, quasi nodi apparent continuationis, quos in
 ambitu coniungimus. Sin membratim nolumus di-
 scere, insistimus. Idq; cum opus est, ab isto cursu inui-
 dioso facile nos & sæpè disjungimus. Sed nihil tam
 debet esse numerosum, quàm hoc quod minimè ap-
 paret, & valet plurimum. Ex hoc genere illud est
 Crassi: Misso faciant patronos: ipsi prodeant. Nisi in-
 teruallo dixisset, ipsi prodeant, sensisset profectò es-
 fluxisse senarium. omnino melius caderet: Prodeant
 ipsi. Sed de genere nunc disputo. Cur clandestinis con-
 silijs nos oppugnant? cur de perfugis nostris copias
 comparant contra nos? Prima sunt illa duo, quæ

κόμματα Græci vocant, nos *Incisa* dicimus: demum tertium, μέλον illi, nos *Membrum*. Sequitur non longa (ex duobus enim versibus, id est membris, perfecta est) comprehensio: & in spondeos cadit. Et Crassus quidem sic plerumque dicebat: id quod ipse genus dicendi maximè probo. Sed quæ incisim, aut membratim efferuntur, ea vel aptissimè cadere debent. ut est apud me: Domus tibi aërat? at habebas: pecunia superabat? at egebas. Hæc incisâ dicta sunt quatuor. At membratim, quæ sequuntur duo: Incurristi amens in columnas: in alienos insanus insanisti. Deinde omnis tanquam crepidine quadam comprehensio longior sustinetur: Depressam, cacam, iacentem domum pluris, quàm te, quàm fortunas tuas aestimasti. Hæc ubi legeris, in mentem mox veniat, & incisâ & membra ad periodum constituendam conspirare; & aliud tamen esse per ambitus ambitiosè, si fas dicere, orationem voluere, aliud incisim & membratim carpere. Fabius porrò duplicem comprehensionem inuenit lib. 9. cap. vlt. Genera eius sunt duo: alterum simplex, cum sensus vnus longiore ambitu circumducitur: alterum, quod constat membris & incisâ, quæ plures sensus habent. Præclare id quidem; nec aliud tamen incolumi veritate docere conatur, quàm eas orationis partes, quas incisâ vel membra vocamus, quandoque velut in corpus aliquod, sic in periodum conuenire, ut cæcis iuncturis coalescant: quâdoque verò subsistere quasi & sese colligere,

Fab l.
9.6. vlt.

Cicero.

Cic in
Orat.

comprehensionem, aut continuationem, aut circum-
 scriptionem appellamus. Huius ex Tullio illa de-
 scriptio: Periodus est, *cum* tanquam in orbe in-
 ciusa currit oratio, quoad insistat in singulis perfe-
 ctis absolutisq; sententiis. Atque hic vnus om-
 nium instar. Cuius etiam ex Oratore verba
 latius describere visum, vt exemplis res fiat
 illustrior. Constat enim ille ambitus, & plena com-
 prehensio, è quatuor ferè partibus, quæ membra dici-
 mus, vt & aures impleat, & ne breuior sit, quàm sa-
 tis sit, neque longior. Quanquam vtrumque non nū-
 quam, vel potius sæpè accidit, vt aut citius insisten-
 dum sit, aut longius procedendum, ne breuitas de-
 fraudasse aures videatur, necne longitudo obtudisse.
 Sed hebeo mediocritatis rationem. Nec enim loquor
 de versu, & est liberior aliquanto oratio. Et quatuor
 igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod
 sit, constat ferè plena comprehensio. His in singulis
 versibus, quasi nodi apparent continuationis, quos in
 ambitu coniungimus. Sin membratim nolumus di-
 cere, insistimus. Idq; cum opus est, ab isto cursu inui-
 dioso facile nos & sæpè disiungimus. Sed nihil tam
 debet esse numerosum, quàm hoc quod minimè ap-
 paret, & valet plurimum. Ex hoc genere illud est
 Crassi: *Missos faciant patronos: ipsi prodeant. Nisi in-
 teruallo dixisset, Ipsi prodeant, sensisset profectò ef-
 fluxisse senarium. omnino melius caderet: Prodeant
 ipsi. Sed de genere nunc disputo. Cur clandestinus con-
 silij nos oppugnant? cur de perfugis nostris copias
 comparant contra nos? Prima sunt illa duo, quæ*

ἰσχυροῦς *Græci vocant, nos Incisa dicimus: demum*
tertium, κῶλον illi, nos Membrum. Sequitur non
longa (ex duobus enim versibus, id est membris, per-
fecta est) comprehensio: & in spondaos cadit. Et Cras-
sus quidem sic plerumque dicebat: idq; ipse genus di-
cendi maximè probo. Sed quæ incisim, aut mem-
bratim efferuntur, ea vel aptissimè cadere debent. vt
est apud me: Domus tibi dcerat? at habebas: pecunia
superabat: at egebas. Hæc incisâ dicta sunt qua-
tuor. At membratim, quæ sequuntur duo: Incurristi
amens in columnas: in alienos insanus insanisti. De-
inde omnis tanquam crepidine quadam compre-
hensio longior sustinetur: Depressam, cacam, iacen-
tem domum pluris, quàm te, quàm fortunas tuas
æstimasti. Hæc vbi legeris, in mentem mox ve-
niat, & incisâ & membra ad periodum con-
stituendam conspirare; & aliud tamen esse
per ambitus ambitiosè, si fas dicere, oratio-
nem voluere, aliud incisim & membratim
carpere. Fabius porrò duplicem comprehen-
sionem inuenit lib. 9. cap. vlt. Genera eius sunt
duo: alterum simplex, cum sensus vnus longiore am-
bitu circumducitur: alterum, quod constat membris
& incisim, quæ plures sensus habent. Præclare id
quidem; nec aliud tamen incolumi veritate
docere conatur, quàm eas orationis partes,
quas incisâ vel membra vocamus, quando-
que velut in corpus aliquod, sic in periodum
conuenire, vt cæcis iuncturis coalescant: quæ-
doque verò subsistere quasi & sese colligere,

Fab. l.
9. c. vlt

& suâ breuitate spectari velle; non iam quasi in corpore cum reliquis artibus, sed per se viendas: ac tum id esse, quod dicimus incisim vel membratim orationem contexere. Nec pluribus opus arbitror, vt rei natura intelligatur: de vsu adiciam pauca. Tullius lib. 3. de Oratore: *Clausulas enim atque interpuncta verborum animæ interclusio atque angustia spiritus attulerunt. Id inuentum est ita suaue, vt, si cui sit infinitus spiritus datus, tamen eum perpetuare verba nolumus. Id enim nostris auribus gratum est inuentum, quod hominum lateribus non tolerabile solum, sed etiam facile esse possit. Sed hic natura modus est: artis alius. Quis ille artis modus? Numeros requirit: de quibus cum ibi, tum alibi Orator admodum numerosus. Sed eos ad sequentem palæstram relicto. Huic verò loco id etiam congruit, quod eodem in libro est cum de anti-*

*Cic. l. 3.
de Orat.*

quas loquitur & priscis oratoribus. Hanc diligentiam subsequitur modus etiam & forma verborum, quod iam vereor ne huic Catulo videatur esse puerile. Versus enim veteres illi propemodum in hac soluta oratione, id est numeros quosdam nobis esse adhibendos putauerant. Inter spirationis enim, non desinuntionis nostre: neque e librariorum notis, sed verborum & sententiarum modo interpunctas clausulas in oratione esse voluerunt. Nimiùm iam sanè à re digressus sum, & propè importunè in disceptationem de numeris irui. Opportuniùs pro hac dissertatiunculâ in Oratore
Cicero

Cicero docet exornationibus, & principijs
causarum, & narrationibus interdum & e-
pilogis sinuosas illas comprehensiones con-
uenire; *in contentionibus autem incisim & mem-*
bratim tractam orationem plurimum valere: ma-
ximeq; his locis, cum aut arguas, aut refellas. Cui &
illa adnectit: Nec vllum genus est dicendi aut me-
lius aut fortius, quam binis aut ternis ferire verbis,
non numquam singulis, paulò aliàs pluribus: inter
que varijs clausulis interponit se rard numerosa cõ-
prehensio. Iam, vt arbitror, procliuè est, inter-
punctionum & vsum & naturam cognoscere.
Illud verò hîc omnium est difficillimû, quod
in rebus cæteris, modum seruare. Quidam e-
nim omnia in comprehensiones glomerant
fastidiosas sæpè, & languidas; alij autem vel-
lunt, carpunt, incidunt omnia. Cicero de O-
rat *Flumen alius verborum volubilitasq; cordi est:*
qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam: di-
stincta alios & interpuncta intervalla, mora respi-
rationisq; delectant. An non talem olim fuisse
prudenter auguremur, de quo Philosophus
epist. 40. ad Lucilium? Audisse, inquit, te scribis
Serapionem philosophum, cum istuc applicuisset, so-
lere magno cursu verba contolacere, que non effudit
vnà, sed premit & vrget. Plura enim veniunt, quàm
quibus vox vna sufficiat. Et post non multa: Q.
Haterij cursum, suis temporibus oratoris celeberr-
mi, longè abesse ab homine sano volo. Nunquam du-
bitauit, nunquam intermisit: semel incipiebat, semel

Cic. in
Orat.

In Orat

desinebat. *Quadam tamen & nationibus puto magis vel minus conuenire. In Grecis hanc licentiam tuleris: nos etiam cum scribimus, interpungere consueuimus. Cicero quoque noster, à quo Romana eloquentia exiit, gradarius fuit. Romanus sermo magis se circumspicit, & aestimat. Gradarius certè fuit Cicero. Nam & pedes consultò figit, nec properat vnquam inconcinnè, quamuis interdù, cum res postulat, accelerare videatur. Ne quæso temerè quis obganniat, & me incuset amariùs, quòd orationis præcipientem cursum cum eâ scribendi ratione coniungam, quæ in numerosas circumscriptiones nimis effusè prolabitur. Scio eadem non esse vitia, sed confinia. Eadem iudicare quæ possim, cum idem philosophus Ciceronem illum gradarium, illum eloquentiæ parentem non vno verberet conuicio, quòd in verbis componendis distinctior fuerit, quàm virum fortem deceat?*

Ep. 114. Quid de illâ loquar (compositione) in quâ verba differantur, & diu expectata vix ad clausulas redduntur? Quid de illâ in exitu lentâ, qualis Ciceronis est, deuexa & molliter desinens, nec aliter quàm sollet, ad morem suum pedemq; respondens: Non ego quidem Ciceronem traducere velim: fateri tamen cogor, non omnino in periodis immane producendis meritam suorum reprehensionem declinasse. Longè tamen insolentiùs nouelli non nulli ornatissimi huius viri libertatem emulati sunt: ideoque incautis quibusdam

dam anſam dederunt in Charybdim incur-
rendi, dum Scyllam euitare conantur. Que-
rum, vt Thraſymachi quondam, *satis arguta
multa, ſed minuta, verſicolorumq; ſimilia, nimirūq;
depicta.* Ne dicam Hegeliæ adinſtar ſalutare
eos incidentes particulas. Sunt enim, qui illo vi-
tio, quod ab Hegeliâ maximè fluxit, infringendis
concidendiſq; numeris in quoddam genus abiectum
incidant, Siculorum ſimillimum. Horum etiam è
ſcholis prodeunt, quibus, vt ille quondam P.
Vinicio, inclames non immeritò: *Dic vel nun-
quam dicas.* Ciceronem ſi quis minùs probe-
t, Crallum non improbet Ciceroni laudatum.
ſed imitetur citra culpam. De eius dictione
Cicero in Bruto: eius, inquam, quem maximè
ſuſpicit, quem vnum in dicendo deum cele-
brat: *Quin etiam comprehenſio & ambitus illi ver-
borum ſi ſic periodum appellare placet) erat apud il-
lum contractus & breuis, & in membra quadam,
quæ κῶλα Græci vocant, diſpertiebat orationem li-
bentiùs.* Denique, vt cōcludam breuiter: com-
prehenſiones, membra, & incifa rariò multa
conſpirent, & gregatim velut & agminatim
incedant; ſpargantur potiùs, & inter ſe miſce-
antur venullè amico confortio; magiſtamen
minùsve hæc aut illa dominantur pro rerum
perſonarumque genio, cui orator ſeruire de-
bet, quem colere & venerari, ſi pro dignitate
oratoris manus ſuſtinere deſideret. Vnum in-
ſuper eſt, quod licet ſeſe obuiam non ingerat,

Cic. in
Bruto.

Seneca.

circa viam tamen oberrans insinuare conatur, quod iam antè velut in transitu salutauimus, quod nec modò contemnendum arbitror: quia nec olim Seneca contempsit: *aque, inquit, stillare (orationem) nolo, quam currere: ne extendat aures, nec obruat: perennis sit vnda, non torrens.* Aliquando tamen & fluctuet & æstuet; dummodo is sit orator, qui norit

Et premere imperio, & laxas dare iussus habenas.

CAPVT XVII.

De litterarum syllabarumq; concursu, siue iuncturâ.

*In O-
rat.**Ibid.**Li. 3. de
Orat.*

NOuus hîc campus, noua septa: in quibus nunc etiam Ciceronis præcipuum regnum erit. Et primùm quidem de Thucydide suffragia sunt, quem Oratoris nostri premit accusatio, quòd vocalium conflictu nimis hiulcam asperamq; orationē posteris transmiserit. Non huic tamen magnopere pertimescendum; sed illius potiùs insultis admiratoribus: qui dum mutila quadam & hiantia locuti sunt, que vel sine magistro facere potuerunt, germanos se putant esse Thucydidas. Hos ille Vatiniano plusquam odio prosequitur. Quid mirum? Nemo tam rusticus est, qui vocales nolit coniungere. Ipsum, ipsum audiamus Tullium: ipsius arbitrio nos committamus. *Collocatio,* inquit,

inquit, seruanda verborum, quæ iunctam orationẽ efficit, quæ coherentem, quæ lenem, quæ æquabiliter fluentem. Id assequemini, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungetis, ne uerba asperè concurrant, ne uerba vastius diducantur. Hac industriã cogmentatam desiderat verborum artificiosè constructorum seriem: ne aures offendant, quarum iudicium est superbissimum. Quod quidem ut in Græcis non nimis morosè efflagitemus interdum; in Latinis sanè negligere non possumus. Quis enim nõ assentiatur Ciceroni, dum horridulas antiquorum orationes, & poetarum hiantia metra reprehendit? quòd Latinis, ne si cupiant quidem, distrahere voces conceditur. Quis non assentiatur cui aures sunt? Itaque proscribantur illi apud Senecam descripti: qui præfractam & asperam Seneca. (compositionem) probant: disturbant de industria, si quid placidius effluxerit: nolunt sine salebrâ esse iuncturam: virilem putant & fortem, quæ aures inæqualitate percutiat. Non exiguas præceptionum copias, quæ in Rhetorum castris hoc in bello militant, sub signis producerem, nisi recorderer, non Rhetoricam profitendi munus me suscepisse, sed de stylo ferendi iudicium. Itaque prætereò illa, quæ laboriosè Cicero de veterum studio in litteris blandè leniendis, verbisquæ, ut sic dicam, sub ascia deformandis in Oratore conscripsit: ea verò, quæ Fabius lib. 9. cap. 4. nitidè & diductè commemorat, facis

habuero delibasse, illudque monuisse: ut longarum imprimis vocalium, earumque præsertim, quæ cavo & parulo proferuntur ore, frequens occurritatio declinetur: ne uel consonantes asperiores seu ueroresque in commissurâ verborum rixentur proteruius: neu præcedentis vocabuli finales syllabæ in principio sequentis resumatur putidius. His ita præteritis, aut delibatis, iuvat Tullij proferre sententiam: qui nõ tantum uerba iracundè quodammodo & procaciter congregi vetat, uerum unumquodque perquam mansuetè pronunciari iubet. *Nolo exprimi litteras putidius; nolo*

Cicero. *obscurari negligentius: nolo uerba exuliter animata exire; nolo inflata, & quasi anhelantia grauius. Et paucis interiectis: Rustica uox & agrestis quosdam delectat, quò magis antiquitatem, si ita sonet eorum sermo, retinere uideantur: ut tuus, Cattle, sodalis L. Cotta gaudere mihi uidetur grauitate lingue, sonoque uocis agresti: & illud quod loquitur, priscum uisum iri putat, si plane pierit rusticanum. Vereor iam tandem ne illud Per. in me fiat:*

*Quis populi sermo est? quis enim? nisi carmina molli
Nunc demum numero fluere, ut per laue sacros
Effundat iunctura unguis? scit tendere uersum,
Non secus ac si oculo rubricam dirigit uis.*

Vereor, inquam, ne effeminare stylum, & quasi mulierare iudicer. Non ea mens est. Non mi Cicero nem & Demosthenem modicè curiosos circa hanc rem fuisse; & modum cu-

pio. Humanum arbitror, & laude non indig-
 num, vocalium confluuium inter se non in-
 gratam negligentiam indicari hominis de re
 magis quam de verbis laborantis. Pro-
 tamen non possum antiquiorum quorundam;
 non oratorum, sed caprimulgorum po-
 tius aut fossorum contemptum infamé, quo
 auditores spernere videntur: dura hispida &
 scabrâ dictione aures radunt. Hoc denique
 scisco ac Tullio cōscisco conicioque. *Solutum in O-*
quiddam sit; nec vagum tam: n: vt ingredi liberè, nō rar.
 vt licentia videatur errare: verba etiam verbis quasi
 coagulantare negligat. Habet enim ille tanquam
 biatus concursu vocalium molle quiddam, & quod
 indicet non ingratam negligentiam de re hominis
 magis quam de verbis laborantis. Sed erit videndum
 de reliquis, cum hac duo ei liberiora fuerint, circū-
 ctas conglutinatioq; verborum. Illa enim ipsa contra-
 cta & minuta non negligentiaq; tractanda sunt;
 sed quedam etiam negligentia est diligens. Nam vt
 mulieres esse dicuntur nō nulla inornata, quas id ip-
 sum deceat: sic hac subtilis oratio etiā incompta de-
 lectat. Fit enim quiddā in utroque, quo sit venustius;
 sed non vt appareat. Ea mens est: vt nec submis-
 sus ille quidē & humilis, & cōsuetudinē imi-
 tans orator ab indifertis re plus quā opinione
 differēs, quē solum vocabat Atticū, qui Cice-
 ronē Asiaticū esse volēbāt, omnino huius artis
 ignarus sit, aut ignauus. Quid igitur ille sub-
 limis? Ipsum colute eo in genere florētissimū.

CAPVT XVIII.

De numeris.

SI quâ in re oratorum varia fuit discorsque
 sententia, in hac profectò vel maximè fuit,
 dum alij numeros nimis sollicitè venerantur,
 alij nimis abiectè & perditè negligunt, & que
 contempnunt. De prioribus illis cap. 4. *Uobis*
Sententia. dicta non pauca: *quorum, vt Seneca ait, non est*
compositio, modulatorio est: aded blanditur, & molli-
ter labitur. At verò Domitius Afer traicere in
clausulas verba, tantùm aspirationis gratiâ solebat.
Aded refugit teneram delicatamq; modulandi vo-
luptatem: vt currentibus per se numeris, quò eos in-
hiberet, obiceret. Vtrique meo iudicio vitiosi,
 dum vitium effugiunt. Quis honestam volu-
 pratem recuset nullo incommode? Numero-
 rum dum castè adamantur, quod' damnû est?
 Quantum eorundem, nisi ad nauseam & fa-
 stidium deliciosi sint, quàm sitaue orationis
 condimentum, & oblectamentum animo-
 rum? Hoc qui non sentiunt quas aures habent, aut
 quid in his hominis similitudine sit, nescio. Meæ quidem
 perfectò completoq; verborum arbitrio gaudent, &
 curta sentiunt, nec amant reâ cadantia. Quid dico
 meas? Conciones sæpè exclamare vidi, sicut apud ver-
 ba cecidissent. Quid plura: multis sanè argu-
 mentis numerorum splendorem, eumque nô
 sine

sine nervis & lacertis ornatum ac cultum Cice-
 ro & Quintilianus deprædicant. *Unum etsi* *Quint.*
 fortè non esset robustum, per se tamen iucundum &
 memoriâ dignum proferre iuvat. Pythagoreis certè
 moris fuit, cum euigilassent, animos ad lyram exci-
 tare, quòd essent ad agendum erectiores: & cum som-
 num peterent, ad eandem prius lenire mentes, ut, si
 quid fuisset turbidiorum cogitationum, compone-
 rent. Quòd si numeris & modis inest quadam tacita
 vis, in oratione est vehementissima. Quantumq; in-
 terest sensus idem quibus verbis efferatur, tantum
 verba eadem quâ compositione vel in exitu iungan-
 tur, vel sine claudantur. Verissima hæc sunt, non
 inficior; sed neque nimis verum, quòd Cice-
 ro magis prudenter animaduertit, quàm vita-
 uit: id curandum imprimis, nihil ut circa nu-
 meros nimis elaboratè, id est affectatè, tu-
 multuetur orator: neque in eisdem sapiùs
 coniiciatur oratio. Animaduertit id qui-
 dem Cicero, non vitauit. Hinc ea, quam
 ex * Tacito & Senecâ produximus in floren- * *si ta-*
 tissimum oratorem non omnis rationis ex- *mè Ta-*
 pers insectatio ac criminatio. Dum ille ex- *citus.*
 emplis productis, hic generali velut probie-
 mate oratorum principem irridet, & naso sus-
 pendit adunco. Quare licet turpe sit, insci-
 tum & agreste, ἀναριθμὸν esse compositionè;
 eam tamen excusari faciliùs posse autumo,
 quàm ἐρηθμὸν. Minus enim offendit vernaculus
 quidam candor, & dominata simplici-
 tas,

tas, quàm laboriosa, & suda: a nimiū peregrinarum atque exoticarum artium morumque ostentatio. Itaque numerorum ingenuam quandam modulationem non improbo; sed laudo potiùs, si quis utatur industriè. Malo tamen rusticarum stragulū, quàm meretricis pallium: dum viro apud viros differendum est. Apage Thrasymachum, Gorgiam, Theodorum, multosq; alios, quos λογοδαιδάλως appellat in Phædro Socrates: quos nec Isocrates quidem probavit. Herodotum malo vel Thucydidem, qui longissimè à talibus deliciis, vel potiùs ineptiis absuerunt. Hos, inquam, malo: eosque vel Isocrati præposuero: à quo tamen mansuefacere orationem si quis didicerit, non improbo. dummodo id caueat, ne velut in orchestra mimicè fluant pedes. Sit colorata, sed robusta; non siluestris, sed virilis. Quid multis? Ciceronem legite, qui plenius planiusque hac de re dissertavit: qui que sagacius numerorum præcepta exposuit, quàm ex iisdem præceptis orationem suam instituit. Exsurge, Perii, & de plautio aliquid, imò de philosophorum scholâ in citarelos illos declamita:

Sed numeris decor est, & iunctura addita crudis.

Claudere sic, versum didicit Bercynithius Alys:

Et qui ceruleam dirimebat Nerea delphin:

Sic costam longo subduximus Abennino.

Arma virū. nōne hoc spamosū, & corricepingui,

Vt ramale vetus vegrandi jube e coct. m?

Quid-

Quidquã igitur tenerũ, & laxã ceruice legẽdũ?
 Torua Mimalloncis implerunt cornua bombis,
 Et raptum vitulo caput ablatura superbo
 Bassaris, & lyncem Manas flexura corymbis,
 Euiou ingeminat: reparabilis Tonat Echo.

CAPVT XIX.

Quod ex dictis stylus fingendus. Quid in
 stylo præcipuum. Quomodo natura et
 eiusque ratio habenda.

QVem tandem fugit, non vnã aliquã in re
 styli vim & naturam (quam explicare
 difficillimum est) sed in multis simul magnifi-
 que consistere; cum videat id a nobis capiti-
 bus ea sola designari, quibus tanquam articu-
 lis & membris hoc corpus componitur? Cor-
 pus, inquam, superest enim illius animus ac
 spiritus indagandus. quam partem quidem
 principem esse nemo inficias ierit, quam ta-
 men ipsam, velut hominis mentem magis
 agnoscimus, quam cognoscimus. Hoc tamen
 in hisce tenebris, tantaque rerum caligine ad-
 monendo exclamare fas sit: Ne his, quibus ad *Quint.*
 evitanda vitia iudicij satis est, iussitiam imaginem *lib. 10.*
 virtutis effingere, & solam, vt sic dicerem, cutem: *cap. 2.*
 vel potius illas Epicuri figuras, quas a summis cor-
 poribus dicit effluere. Hec autem is accidit, qui non
 introspectit penitus virtutibus, ad primum se velut
 ad spe-

*ad spectum orationis aptarunt: & cum ijs felicissime cessit imitatio, qui verbis atque numeris sunt non multum differentes, vim dicendi atque inuentionis non assequuntur, sed plerumque declinant in peius, & proxima virtutibus vitia comprehendunt, fiuntque pro grandibus tumidi, pressis exiles, horribus temerarij, latis corrupti, compositis exultantes, simplicibus negligentes. Ideoque qui horridè atque in compositè quidlibet frigidum illud & inane extulerunt, antiquis se pares credunt: qui carent vultu atque sententijs, Atticis scilicet: qui præcis conclusionibus obscuro, Sallustium atque Thucydidem superant: tristes ac ieiuni Pollionem emulantur: otiosi & supini, si quid modo longius circumdixerunt, iurant ita Ciceronem locutum fuisse. Noueram quosdam, qui sepulchrè expressisse genus illud celestis huius in dicendo viri sibi viderentur, si in etrusulâ posuissent, Esse videatur. Hæc utinam legerent, & frequentius in memoriam reuocarent vel nouorum nuper hominum, vel antiquorum & multis olim imaginibus insignium virorum ridiculi, si fas dicere, parasiti? At forte contra nos contendet eorum aliquis, & opponet illud vulgatum: *Ea quæ in oratore maxima sunt, imitabilia non sunt, ingenium, inuentionis, facultas, & quidquid arte non traditur.* Sit ita: in alterius corpus per Pythagoreorum metempsychosin commigrare non datur; attamen à sobrio sobrietatem, ab excitato & vegeto & erecto est aliquid, quod ad nos deri-*

uemus; non idem, sed simile: quod quæ illius iam non sit, sed nostrum. Fuit, quod à Socrate Diogenes disceret: fuisse, quod à Diogene Socrates; si tempus indulgisset. Et tamen Diogenes non idem Socrates; sed Socrates iurens apud antiquos appellatur. Quid plura? & plantas, & fruges, fructusque quoslibet, & omne propemodum animalium genus ad cibum, totque liquorum genera ad potum usurpamus, nec tamen in illa abimus, & à naturâ nostrâ desciscimus; sed illa ipsa in nos desertâ indole suâ conuertuntur vniuersa. Itaque Rhetoricæ magistrum cupio; ex Quintiliani decreto, in oratoribus enarrandis hæc obseruare: Quodq; in inuentione, quodq; in elocutione notandum erit: quæ in proœmio conciliandi iudicis ratio; quæ narrandi lux, breuitas, fides: quod aliquando consilium, & quàm occulta calliditas. Namque ea sola in hoc ars est, quæ intelligi, nisi ab artifice, non possit. Quanta deinceps in diuidendo prudentia: quàm subtilis & crebra argumentatio: quibus viribus inspiret: quàm iucunditate permulceat: quanta in maledictis asperitas, in iocis urbanitas: ut denique dominetur in affectibus, atque in pectora irrumpat, animumque iudicum similem iis, quæ dicit, efficiat: tum in ratione eloquendi quod verbum proprium, ornatum, sublime: vbi amplificatio laudanda; quæ virtus ei contraria: quid speciosè translatur: quæ figura verborum: quæ lenis & quadrata, sed virilis tamen compositio. Hæc vbi fecerit, vniuscuiusque

iūque discipuli naturam accuratè circum-
 spiciet. Hoc enim doctoris intelligentis est, videre,
 quò ferat natura sua querique, & eà duce vtentem
 sic instruere, vt Isocratem acerrimo ingenio Theo-
 pompi, & lenissimo Ephori dixisse traditum est; alte-
 ri se calcaria adhibere, alter. frenos. *O*ne quidem
 omnibus magutris constituta velim & ob-
 seruata perenniter; etiam tibi, quicumque es,
 si tibi magister es. An & illud, quod Fabius
 præscribit lib. 2. cap. 8. Ita præceptorem eloquen-
 tiæ cum sagaciter fuerit intuitus, cuius ingenium
 presso limitatoq; genere dicēdi; cuius acri, graui, dul-
 ci, aspero, nitido, vrbano maximè gaudeat, ita se
 commodaturum singulis, vt in eo, quo quisque emi-
 net, prouehatur. Quòd & adiuta curâ natura magis
 eualescat: & qui in diuersa ducatur, nec in iis, quibus
 minus aptus est, satis possit efficere: & ea, in que na-
 tus videretur, deserendo, faciat infirmiora? Et illud
 oianino immotum esse velim; quamuis Fa-
 bius non nullibi leuiter vacillet. Quis Cice-
 roni acertimè pro hac re contendenti refragari
 audeat? Lib. 3. de Orat. nihil illo studio-
 sius inculcat, atque ingenti exemplorum ag-
 gere propugnat. Pauca è multis pro more no-
 stro dabimus: *Adspicite nunc eos homines atque*
intuemini, quorum de facultate querimus: quid in-
terfit inter oratorum studia atque naturas. Suauis-
tatem Isocrates, subtilitatem Lysias, acumen Hype-
rides, sententiam Aeschines, vim Demosthenes habuit.
Quis eorum non egregius? tamen quis cuiusquam,
nisi

Fab. l.
2. c. 8.

Cic. 3.
de Orat.

nisi sui simili: *Gravitate Africanus, lenitatem
 Lalius, asperitatem Galba, profluens quiddam ha-
 buit Carbo, & canorum. Quis horum non princeps
 temporibus illis fuit? Sed suo tamen quisque in ge-
 nere princeps. Hæc Tullius. Atqui ut Catulum,
 ut Cæsarem, ut Cottam, ut Sulpitium, ut
 Crassum, ut Antonium dissimillimos inter se
 præteream, quorum tamen nullum, nisi sui
 similem velis, sic concludo: *Natura nulla est
 (ut mihi videtur) quæ non habeat in suo genere res
 complures dissimiles inter se, quæ tamen consimili
 laude dignentur. Ne det igitur in compedes sese
 & catastas orator, cum liber, cum ingenuus
 sit, sequatur naturam, sed perficiat. At existi-
 man, inquires cum Cicerone in Oratore, in
 omnibus rebus esse aliquid optimum. Sic ita: quam-
 uis sæpius id ipsum neget ille ipse Cicero: sic
 tamen ita; dummodo talis sit orator, quem
 nunquam vidit Antonius: aut qui omnino nullus
 unquam fuit: quemque imitari atque exprimere non
 possumus: quod idem ille vir: Deo concessum esse dice-
 bat. Dummodo talis sit orator ille Ciceronis,
 qualis respublica Platonis, Zenonis sapiens.
 At prima sequentem honestum erit in secundis ter-
 tijsque consistere. Id ipsum volo, atque ut confi-
 stas, sequere naturam ducem: ita tamen ut
 caueas ne in abrupta recedas aut præcipitia:
 ad summa erigere non alienæ possessionis fa-
 stigia, sed propriæ. Quod igitur ad Dei Dei-
 paræque Virginis gloriam lit: oratorem ho-**

Cic. in
 Orat.

148 LIMÆ CICERONIANÆ CAP. XIX.
die manu mitto: nolo eum seruire, sed imita-
ri: det se in clientelam Ciceroni, non man-
cupio tradat. Distorta sunt omnia quæ vio-
lenta. *

DIS-

DISCEPTATIO
 QUODLIBETICA

DE

PULCHRITUDINE

B. VIRGINIS MARIE.

NOVVM fabricata pomum discordia, non iam quidem inter profanas deorum comessationes, sed sobrias inter Philosophorum scholas opinionum diuortia serere, & nouam Tragedis scenam adornare molitur. Sed ventos arat, & in aëre sementem facit, nec de spinis, quam solet, messem colliget, in perniciose veritatis exitium. Non præluditur hîc Troiano incendio, nullas Paris Helenam deperit: Maria in pulchritudinis certamen descendit, & apud vos causam dicit, de quâ iam pridem omnium Patrum, omnium Theologorum, omnium, quotquot hac in re iudices confederunt, historicorum calculis, in illius fauorem pronuntiata sententia. Itaque magis verendum est, ne in campo Martio contra palam crate solùm & fuste luctari videar; quam, ne quid aggrediar dignum amore in Mariam nostro,

K 3

dignum

150 DISCEITATIO QVODFIBETICA
dignum vestro. Quia tamen hoc lilium inter
spinas, inter tot, inquam, hæreticorum ca-
lumnias, & probra, & maledicta, & de ga-
neis ac lustris tabernaria (vt ait ille) conuicia,
sine vulnere, sine plagâ, sine vllâ cicatrice a-
nimosè caput exerens; nescio quid auræ mi-
nùs fauentis afflare, & venustatem illius he-
betare, & amœnitatem abradere, & candidis-
simam integerrimamque pulcritudinem de-
tergere conatur, antequam sæuiat asperius,
inconsultæ licentiæ obuiam indum esse in-
dicauit. Dabitis autem veniam, si quid in rem
dixero contentè, si quod lacertosius pugna-
uerit argumentum, si neruis omnibus incu-
buerit oratio; dummodo neminem perat, nisi
vltrò sese ingerentem. Non hîc, vt in Lesbo
quondam, aut apud Elidem & Alpheum lu-
dicra concertatio: non bellatur hîc pro Hip-
podamiâ à Pelope; pro Deianirâ ab Hercule,
pro Lauinia à Turno aut Æneâ, pro Aspasiâ à
Pericle; sed pro augustissimâ cælorum terra-
rumque Imperatrice à Christiano, qui que à
primâ ætate Sodalitio Virginis nomen adscri-
ptum solam nouit nobilitatis imaginem, qui-
que hanc sperat vnicam sibi fore patronam,
dum mortalium patronorum frustra sudabit
industria. Atque vt tandem aliquando ad
causam veniamus, sic primùm statuo, nullum
fuisse corporis animique decus, nullum orna-
mentum, quo non sponsam suam Deus opt.

max.

DE PVLCRITVDINE B. M. VIRG. ISI
 max. condecorarit præstantius longè magis-
 que eximiè, quàm vllum condecorarit homi-
 num, vllum diuorum. Quod cùm grauissimo-
 rum Patrum testimoniis, vallis velut & fossis
 munitum sit, illorum auctoritate in subsidijs
 quodammodo relictâ vltèriùs proficiam, il-
 ludq; e contendo, pulcritudinem inter na-
 turæ bona, & nobilissima cimelia numeran-
 dam esse: longèque optandam magis, & omni
 laude ac prædicatione digniorem membrorù
 suauissimam harmoniam, & colorum gratissi-
 mum honestissimumque concentum, quàm si
 corpus, si facies, si vultus minùs perfectæ ex-
 actæque fuerint. Ex quibus illud colligo falcea-
 tim, bona quidem omnia, & inter omnia, pul-
 critudinem præ reliquis Deo carissimis ma-
 gnæ Matri singulari priuilegio, illustri digni-
 tatis prærogatiuâ concessam esse. Quis infi-
 cias ierit, pulcritudinem inter bona nume-
 randam? Aut quibus instructus disciplinis,
 quibus litteris, quibus fretus monumentis
 inficias ierit? Mearum partium sunt Theolo-
 gi, Iurisconsulti, Medici, Philosophi, & qui-
 cunque scientijs humanioribus expoliti. Nul-
 lum in se adinstar momenti habet pulcrite-
 do? nihil articulorum omnium concinna mo-
 dulatione? Hoc est Vulcanum cælis afferere: iam
 in illo diuorum palatio locum obtinebunt
 iterum de Ætnæ camino fuligine obfiti

Brontesq; Steropesq; & nudus membra Pyracmon,

152 DISCEPTATIO QVODLIBETICA
& omne Cyclopus genus, Iunonem inter & Palladem, Venerem inter & Heben adcum-
bent, & nectaris ducent succos venusta fami-
lia. Nullum in se adinstar momenti habet pul-
critudo? Itane verò? Frustra Christianorum
optimates in Apostoli sententiam discessio-
nem faciunt, & omnes in mensuram ætatis
plenitudinis Christi, corporibus integrè at-
que ad vnguem bellissimè deformatis, postli-
minio vitæ restituendos arbitrantur? Malit
credo de Therfitis familiâ quispiam omnes
in cælo silicernios, cadauerosos, capulares,
obstipos, cernuos, desiquulos, simones, filo-
nes, gutturosos, ventricosos, sedigitos, scæ-
uas, luxatos, varos, valgos, plautos, scauros,
pumiliones, longuriones, aut de gigantum
theomachorum stirpe anguipedes homines.
Nullum in se adinstar momenti habet pul-
critudo? nihil insigne totius faciei lumen ac
decor? nihil colorum venustas? Non exigua
hîc res agitur, Auditores: naturæ vis infer-
tur, & cælo, & Deo:

Lucidus vmbrosa miscebitur axis Averno.

Iam in magni illius Imperatoris contubernio
teterrimi degent Æthiopes, quibus, si per me-
diam occurras noctem, centenis non satis
crucibus larvas velut & lemures, auerrunca-
tos arbitreus: & in cælis Tremori ac Terrori
templum erit dedicandum, potiori quàm a-
pud Romanos iure; & Deo Ridiculo sua ibi-
dem

DE PVLCRITVDINE B. M. VIRG. 153
dem inaugurentur altaria. Si enim nihil dignitatis, nihil laudis, nihil optabile habeat, nihil quod probes, quod eligas, ille vultus ac totius corporis nitor, natiuâ cerussâ verecundè purpurascens, quid opus Æthiopem lauare? bonis aibus ad Beatorem sedes euolet cornice tetrior & coruo. Quin imò & Indorum numina inter astra collocentur, nec solus Orion deos terreat. Indorum, inquam, numina, piceo obscura vultu, quibus hirtum cornibus caput siluescit, & cornuum virgultis saltuosum est mentum, nemorosa pubes. Nil enim pulcritudo boni continet. Legisse me memini mortem, quæ nigra pingebatur omnibus, à solis Lacedæmonijs albedine insignem pingi solitâ, vt nihil in eâ malum esse commonefacerent, & optandam potiùs, quàm fugiendam. Hi verò nostri de carbonaria Philolophi cælestes illos genios, quos candidissimis illustrant pigmentis, furuo inumbrant colore; ex equo benè: ac nullo labore, sumptu nullo, nullo adhibito penicillo, ne vno quidem filo totius imaginis immutato, ex Angelis cacodæmones, ex cacodæmonibus verò Angelos prodigiôsâ metamorphosi, an metempsychosi? procreare norunt. Quid est in Pyrrhonis se scholam penetrare, si hoc non sit? Quid est omnem scientiam atque experientiam obterere ac proculcare? Quid est incaudicem demigrare & fungum? Præclare

quorundam ille Philosophus interrogantem, Quid pulcri deformibus præstarent, ab oculis quæstionem istam sciscitari iussit, eisdemque magistros adhiberi solos, in re, quam explorare possent accuratissimè. Ita est, cuicumque oculorum acies non hebescit, quisquis non omnino bubonem induit & noctuam solis velut radijs depictum videt & formæ gratiam suam inesse, & gloriam deberi. Audeat negare quispiam, ad iudicè, ad quæstionem, ad catastas, ad fidiculas, ad candètes laminas prouoco. Id more maiorum comparatum est, si duo in sceleris aut flagitij alicuius suspicionem vocentur iisdem argumentis cōstricti, iisdem illigari testimonijs, eū in equuleum priorem compingendum esse, qui formâ deterior. Sic enim semper iudicarunt viri sapientissimi, animi quandam imaginem in corpore depingi, & in vultu voluntatem velut in prosenio sese spectandam exhibere, ibi se prodere, & suo quodam modo præsentem alloqui. Quod præclarè vidit, quem nihil tamen vidisse volunt, Homerus, qui Therstien à capite ad pedes ita graphicè ob oculos ponit, & corporis vitia, & animi morbos, ut dicas pessimum ingenium in domicilio se digno habitasse. At demus cæcum fuisse Homèrum. Nihilne vidit Martialis ille, omnium iudicio oculus totus, & oculus, qui Zoili deformitatem effigians,

Crine (inquit) ruber, niger ore, breuis pede, lumine iuseus,

Rem magnam prestas, Zoile, si bonus es.

Sunt hæc, dices, poëtarum propria, quibus & fingere & facere licet, quod lubet. Quid ille princeps Oratorum? Non solùm in Partit. à formâ argumenta desumenda docet, eamque inter corporis bona principatum obtinere vult, & quòd virtutem maximè significet laudari facillimè, verùm etiam in hoc loco strenuè versatur, & immoratur non languidè, nec solutè oratione pro Roscio Comædo. Fannium enim exagitans & pro meritis vexans, ridendumque, ropinans, C. inquit, Fannium Roscius fraudauit. Oro atque obsecro vos, qui nostis, vitam inter se vtriusque conferte; qui non nostis, faciem vtriusque considerate. Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? Nonne ab incis vnguibus usque ad vèrticem summum (si quam coniecturam adfert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus videtur? Quid circo, capite & supercilijs semper est ralis, ne vllum pilum viri boni habere dicatur. Multa possem è physiognomonum libris adferre decreta, multa ex omni scientiâ, omniumque priscorum monumentis, congerere: verùm nihil aduersariorum machinæ, nihil tela roboris habent, nihil vitium,

rium, & bellum trahere nolo, & huic diutiùs
 prouinciæ immorari: in ipso tamen velut di-
 gressu aliquot argumenta, leuiora fortè, sed
 non importuna, in aduersarios immittenda
 sunt. Quorsum, Auditores, tam acerbè nos
 vellicat, tam acriter lancinat, cùm minimùm
 quid in formam nostram dicitur contume-
 liosius, si nihil ea sit, si nullo in pretio habenda?
 Scitis, quæ passim apud Poëtas Græcos
 & Latinos: scitis, quæ apud Historicos nar-
 rentur: qui laquei nectantur, qui cudantur
 enses, qui accendantur ignes in sui ipsius exi-
 tium, quot ciuitatum excidia ob iocos intem-
 pestiuè in Principes eiaculatos describantur.
 Sed ne quis fortè auctores hos tãquam sexa-
 genarios de ponte deiiciat, Senecam ad suf-
 fragium euocabo. In senatu, inquit, flentem
 ,, vidimus Fidium Cornelium Nasonis gene-
 ,, rura, cùm illū Corbulo struthiocamelum de-
 ,, pilatum dixisset. Aduersus alia maledicta mo-
 ,, res & vitam conuulnerantia frontis illi firmi-
 ,, tas constitit, aduersus hoc tam absurdum la-
 ,, crymæ procciderunt. Vidésne, inquit Cicero
 5. de Finibus (dum ex Peripateticorum sen-
 ,, tentia pulcritudinem per se bonam esse sta-
 ,, bilire conatur) vt si qua in membris praua, aut
 ,, debilitata, aut imminuta sunt, occultent ho-
 ,, mines? Vt etiam contendant & elaborent, si
 ,, efficere possint, vt aut non appareat corporis
 ,, vitium, aut quàm minimum appareat: mul-
 tosque

tosque etiam dolores curationis causſa perfe-
 rant: vt ſi ipſe vſus membrorum non modò
 non maior, verùm etiam minor futurus ſit,
 eorum tamen ſpecies ad naturam reuertatur.
 Nec multo pòſt interuallo ſic concludit. Nam
 ſi prauitatem imminutionemque corporis
 propter ſe fugiendam putamus: cur non etiã
 ac ſi taſſe magis propter ſe formæ dignitatẽ
 ſequamur? Non ibo per ſingula; nobiliſſimas
 gentes, fortiſſimas nationes, omnium terra-
 rum populos vno velut agmine mecum ra-
 piam. Huius boni (inquit vir non indoctus) &
 barbararũ etiam nationum animos contem-
 platio cepit, vt earũ plerifq; tantæ ſit maieſtati
 corporis dignitas, vti magnorũ operum non
 alios capaciores putet quàm quos eximiã ſpe-
 cie donare ampliùs naturæ potẽtia inenarra-
 bilis dignata ſit. Quin & formoſiori occu-
 rriſſe cuiquam, omentuſque cenſebatur præſtantiſſimũ, at
 deformi inauſpicatiſſimũ. Quid verò admi-
 ratione dignũ? Nihil hĩc eſt cur ſupercilium
 mutet, cur femur quiſquam percutiat. Non
 enim fruſtra illud Philoſophis crebrò vſurpa-
 tum ſermone, quod ab Euripide dictum pri-
 mò, Forma imperio digna. Lacedæmonij, viri
 ſanctimoniã ſpectatiſſimi, Archidamum mul-
 ctarunt, vt Athenæus arbitratuſque, quòd pul-
 cram coniugem diuiti ac puſillæ poſtpoſuiſ-
 ſet, & pro Regibus Regulos daturus eſſet.
 Faſceatim neſtam plurimos: Strabo in Ca-
 theã;

158 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
theâ; Diodorus apud Æthiopes Macrobios;
apud Indos Sophistas Diodorus idem, apud
alios alij pulcritudinis prærogatiuâ sceptrâ
conferri & diademata, suis ad posteros mo-
numentis transmiserunt. Profer regum ma-
ximos, heroum fortissimos, eisdem &
pulcerimos solenni quasi privilegio fuisse
reperies. Horum e numero Hector, Achil-
les, Alexander, Scipio, Augustus, Caro-
lus Magnus; atque vt ceteros præteream,
Xerxes, si Herodoto quandoque fides, in-
ter sexaginta & octo myriades formæ præ-
stantiâ, non regiâ solum maiestate primas te-
nuit. Non illud iam depromam ex Medico-
rum apothecis, eos, qui corporis temperie
antecellunt aliis, eosdem & venustate ante-
nertere reliquis. neque illud Ciceronis reci-
tabo, *Venustas & pulcritudo corporis secerni
non potest à valetudine.* non commemora-
bo Socratem maximè eos ad philosophiam
idoneos iudicasse, qui pulcritudine emine-
rent. Vere etenim ne hæc argumenta per se
præstantissima eorum hominû moribus ob-
soleuisse videri possent. Illud certè non tace-
bo, Iudeis Saulem & specie & corporis digni-
tate omnibus præstantiorem Deo arbitro,
Deo per Samuelem & speciem illam & cor-
poris dignitatem extollente, in ducem & re-
gem esse consecratum. Huic deinde David,
Dauidi Salomô subrogatus; quâ vterque spe-
cie

cie neminem vestrum latere potest. Verum ne orationis meae septa perfriagam, aut metas diruam: quid tandem cum caetera omnia quae apta, quae bella, quibus gratia, quibus lepor inest, in delicijs habeamus, nihilne in hominibus valere dicemus quod in alijs valet plurimum? Hinc viola placet, hinc rosa, hinc lili-um. Opportunè quidem lilij meminimus, & iam aurem vellicat Maria, atque vltius pro- perantem iniectâ velut manu retrahit. Hoc ergo maneat in causâ, quod nemo negare potest, quod Augustinus confirmat, Pulcritu- do donum Dei. Quod si concesseritis, quis adeò extra omnem rationis solem peregrina- tur, vt inficiari audeat illam Dei sponsam, cæ- lestem illam nympham, & si qua sit, inter di- nos deam, cum caeteris Dei donis mortales cunctas magno interuallo antecesserit, in pul- critudine quoq; antecessisse reliquos? Quod si quis adeò cæcis ignorantiae tenebris obief- sus est, vt hoc ei in dubium venire possit, ad maiorum auctoritatem clarissimas velut fa- culas intendat oculos. Non in solem eum de- ducam primum, & fragrantissimos illos san- ctorum Patrum radios, ne fortè retundatur a- cies. Illa illa inter profanos Sibylla Cumana tot iam antè sæculis prospexit, quod Christia- norum aliqui videre se negant aut dissimu- larunt. cuius hæc sunt:

*In cunctis humilis castam pro matre puellam
Deliget,*

Deliget, hac alias formâ præcesserit omnes.

Nectamen extra chorum diu, nec extra oleam: ad nostros veniamus. Nazianzenus ante annos 1200. & eò ampliùs:

Καὶρ' ὠκίονη πᾶν γὰρ εἶ, μῆτερ παρθένη,

Καὶ δὲ ἰσοπεσῶν παρθέτων ὑπερτίτη.

Aue parens, virgoq; plena gratia,

Tu virginum longè omnium pulcherrima.

Tu verò, Epiphani, aude aliquid dignum amore tuo in Virginem. Solo Deo extepto cunctis superior existit, naturâ formosior est ipsi Cherubim, Seraphim, & omni exercitu Angelico. Videor iam mihi bellum confecisse, atque illud euicisse, caelestem hanc Heroïnam diuinâ quâdam corporis venustate omnibus præminere mortalibus. Quare depositis tandem armis, sine periculo, de re iucundissimâ gratiosissimâque differere concessum arbitror; & clausis Iani portis ab acie & prælio, ad palæstram & oleum orationem traducere. Fallor, Auditores, hucusque prælusimus; iam seriò, & sine missione pugnandû est. Quò ætatis deuenimus? aut quò vecorditæ processimus? Contradicere libet, vt contradicamus tantùm, & tantò contradicere religionis periculo, calces obtrudere priscis omnibus Theologis, omnes in sententiâ suam obtorro velut collo rapere, Patrum sanctissimos innocentissimosque in opinionum suarum catasta compingere, & leuiter dicere, quod perti-

DE PVLCRITVDINE B. M. VIRG. 161
pertinaciter defendamus. Nolumus, aiunt
non nulli, quos honoris causâ taceo, D. Vir-
gini quidquam eripere, plus etiam adiicere
malumus: non ex naturæ legibus; sed supra
naturæ leges pulcritudinem damus. Agnosco,
agnosco multas infames, contra Virginis ho-
norem, palmas, hanc primam tamen lemni-
scatam. Quid? supra naturæ leges pulcritudi-
nem Virgini datis? quis eam neget? Quæ se-
cundùm naturam est eripitis. quis probat, nisi
in Virginem parum religiosus? O noxiam
prodigalitem! quod nemo negat, concedi-
tis; quod omnes concedunt, negatis. Livetne
per vos, Auditores, & cothurnum exuere &
soccum, & nudipedè incedere per hanc orche-
stram? Ita volunt non nulli, qui nihil putant
philosophicè dici, quod disertè dicitur. Illud
itaque primum affirmo, iniuriam facere Vir-
gini, qui supernaturali ei pulcritudinē cō-
cedunt, naturalem negant. Nam, si quidē al-
tera eligenda foret, illa potior est; cum verò v-
traque concedi possit & debeat, nō video cur
Dei matrem omnis pulcritudinis ex assè here-
dem nolint, & suâ possessione expellât, & ca-
pite propè minuant. Atque, vt ipsorum sen-
tentiâ exploremus enucleatiùs: quæro cur ne-
gent eam, quæ secundùm naturam est formâ
prestantissimâ? An quia iubiliori illi vim in-
fert? & quasi stuprû ac incestû cōmitti nolût?

Belle! herculè, belle!

L

Hac

Hac enim ratione necessum est, eo pulc-
 rem Virginem fore, sublimiori illâ specie in-
 auditâ & inusitatâ, quo fœdior & immanior
 hac nostrae fuerit. Artifice velut in tabellâ
 vitæ nuper doctissimus meique amantissimus
 viuos quasi vultus magnæ Matris ponere co-
 natus, & spiranti non ære, sed chartâ simula-
 50 crum cudere non ex sanguine. Pulcris, inquit,
 50 adesse solet formæ comes arrogantia; non in
 50 Mariâ. si quæ pulcritudini comitatem admi-
 50 scere, audaciam accendunt improborum.
 50 Maria corpore formosa, sed humilis; animo
 50 pulcror, sed morum suavi comitate, nulli
 50 contemptibilis. inter illicium formæ, & affa-
 50 bilem morum facilitatem, ab omni tumore
 50 ac fastu remotam, nulla impudentiæ vel im-
 50 pudiciæ cuiusquam simulacra patebat. Hic cõ-
 50 stans formæ & pudiciæ, humilitatis & maie-
 50 statis concordia raro miraculo fuit. Zeuxim
 50 Helenæ illius famosæ famosam ferunt imagi-
 50 nem ad quinque puellarum spectandæ pul-
 50 critudinis exemplar depinxisse; sed æternus
 50 pictor & fictor totius vniuersitatis, non quin-
 50 que formosarum dotes; sed quidquid in cun-
 50 ctis vnquam supernæ Sionis habitatoribus
 50 pulcritudinis & gratiæ fuit, totum illud in
 50 Genitrice suâ sacratissimâ congeffit. Ita pul-
 50 cerrimam, suauissimam, maximè decoram,
 50 terribilem quoque simul contra hostiles im-
 50 petus reddidit. Animaduertitis, Auditores,
 quàm

quàm argumētose nuperus Damascenus pro
 Virginis labore imagine. Quid hi nostri?
 quid agunt? quid moliantur? Ex eorum opi-
 nione depictam vobis effigiem in his velut
 nundinis propono Matris Dei & vestræ (sic
 enim appellare licet, dum eam amatis, vt ve-
 stram; colitis, vt Dei.) Vos auribus & oculis
 adeste. Quam ad amūssim fuerit architectarū
 hoc corpus, quam ad regulam exploratum
 nihil refert. Hæc enim artuum articulorum-
 que proportio à naturâ est, adeoque nihil in
 se habet optandum, nihil efferendum præco-
 niis. Fuerit ergo luscitiosa, lippa, cæca, de Co-
 clitum aut Strabonum gente, de Buccorum,
 Labeonum, Dentonum, Frontonum, Naso-
 num, Mentonum præsapiâ; manca, mutila,
 clauda, luxata, gibbera, ventricosa, vermino-
 sa: os famelici ad instar furni pateat: nares bi-
 cubitali hient specu: fuerit denique quales
 nec apud pueros lamias decantant nutrices,
 dum eos terrere ad officium retuocare conan-
 tur aberrantes:

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

De colore verò etiam minùs solliciti sunt: siue
 albus ille fuerit, siue niger, siue cæruleus, aut
 viridis, qualis marinorum fingitur esse mon-
 strorum: quin imò Auctores eorumque verba
 deprauât, eorūque scripta fœdis contraminant
 glossematis, vt *εἰσόχρως* non ex mète eorū in-
 terpretentur triticeura, sed ex suâ sicut fuscum,

rum aut sententiarum portenta) ad exascianda, aut expolienda corporis membra, ad pigmenta venustatis appingenda. Quod nec ipsi quidem negant, nec negare possunt, qui contra Theologorum omnium sententiam hanc cælesti Reginæ pulcritudinem negant. Atque hinc, vt arbitror, generosum illud emicuit pronunciatum. viri alioquin grauis, centenas aliquot D. Virgine pulciores dari posse: addamus licet millenas, & myriades, trismyriadesque vel sagarum vel laruarum vel Gorgonum & Harpyiarum. Verùm non longo post interuallo, quale in monstrum augustissimam hanc cælorum terrarumque Imperatricem demigrare cogant imprudentes, palam omninò faciemus. Nunc verò rationem proferam, quâ hæc sua consulta stabilire nituntur, & cerussam ac minium diluam, vt suâ fœditate omnium pateant ludibrio atque execrationi. Nulla est habenda pulcritudinis ratio, nulla lineamentorum omnium, nulla decoris cuiusque alterius, cum per se nihil pulcrum, nihil turpe sit. Nam Perse simos probarunt olim, quos Romani improbarunt: apud Æthiopes, quæ nigerima, eadem est pulcherrima. Bellè! optimè! non potest melius! Adde etiam apud Indos gentes non nullas arte, & nutricum industriâ puerorum nasum in ingentem producere magnitudinem, & Genuenses galearum instar capita infantium re-

166 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
centia deformare. Quid tum? Ergo per se ni-
hil pulcrum, nihil turpe est. Agnoscitis, Au-
ditores vobis omnibus nullo crimine, nullo
scelere reis oculos erui. Pulcrum ne an fœ-
dum nemo vestrum iudicare potest. Tunc il-
lam margaritam venustam dicis? erras: tetra
est. Tu illud aurum, illud argentum, illam
byssum, illud sericum amœna iudicas? horri-
da sunt. Tu illud sidus, illud cœlum iucundum
arbitraris? falleris, longè iucundior est puti-
dus fungus, & quæ in cloacis sunt porcorum
cimelia. Quò deuenimus? An non est hoc ni-
uem albam dicere, vt quondam ille apud Ci-
ceronem? Quia Barbari forsàn aliqui ad Cyri-
zulationem simis naribus Reges proba-
rent, ideò simiarum facies non minùs laudar-
da, quàm virginis cuiusquã integerimæ? Au-
quia Æthiopes sibi similes quærunt, & quod
in suo genere excellentissimum, ideò nihil
Æthiope formâ præcellentius reperiri po-
test? Quid vos ô saccæ Litteræ? Iã tandem sa-
certimæ, & infelicibus vstulandæ lignis. Ean-
dem vultis in Iudith pulcritudinem, non
tantum apud Iudæos, sed & Assyrios. Rebec-
cam, Estheram, Susannam, aliasque non pau-
cas vnâ voce pulcras appellatis, cum nullam
tamen vniuocè pulcram dicere fas sit. Quò
extra cretam? quò rapior extra orbitam? Au-
dire iam mihi videor dicentes D. Virginem
non omnino de possessione pulcritudinis hu-
ius

ius deturbare; sed in aliam se mittere locupletio-
 rem longè & amœniorem. Tandem,
 tandem cum naturali formæ decore in gra-
 tiam redire coguntur, & bonum agnoscere, &
 D. Virgini eam arrogare. Bona ea fuit, in Vir-
 gine fuit: sed fuit aliqua de vulgo, de plebe, &
 quasi nobilioris illius pedissequa. Ad acropo-
 lim deuentum est. Si mediocris bona est, cur
 non optima, ea quæ excellentissima? si opti-
 ma, quid eam Mariæ inuidemus? Quid pro-
 meruit tam præclarè de genere humano me-
 rita? An existimamus non satis multos esse, &
 feras & belluas, quæ hanc rosam Ierico extir-
 pare auctur, nisi eius populemur decus le-
 uiori morsu? Quid eam D. Virgini inuidemus,
 quam Theologi concedunt omnes? Proferre
 vnum, si potestis, cui cæsus est in classe: profer-
 te inquam, classicum, non classiarium: pro-
 ferte non capite censum, ne dicam proleta-
 rium. Interim pro nobis stat Albertus Ma-
 gnus. Habuit, inquit, summam & perfectis-
 simam in pulcritudine, quod potuit esse in mortali
 corpore secundum statum viæ operante naturâ. Sic-
 ut enim Dominus noster IESVS Christus fuit spe-
 ciosus formâ præ filiis hominum, ita beatissima Vir-
 go pulcerrima & speciosissima inter filias hominū.
 Pulcritudo autem exterior hominis in debitâ corpo-
 rali quantitate, deinde in eleganti membrorum dis-
 positione & proportione, postremò in coloris veni-
 state subsistit. Hæc Albertus, hæc Canisius vir

*Andr.
 Hiero-
 solymit.
 de As-
 sump-
 serm.*

*Albert.
 magnus
 tract. de
 Virgin.*

religione & doctrinâ florentissimus. Qui si viueret, nullo negotio catellis illis petulcis contra Lunam larrantibus crura suffringeret. Alberto Antoninus succedat part. 4. tit. 15. c. 10. §. 2. *Sicut, inquit, corpus Dei, quod Deus per se ipsum formauit, est perfectissimum & pulcherrimum in naturâ, quod Deus potuit facere, secundum statum via: ita & corpus B. Virginis ad hoc immediatè ordinatum erit pulcherrimum secundum statum via, quod natura potuit facere se operante, quia ipsa à nullo scilicet illustrium virorum aut feminarum superatur in aliquo.* Vnde nec in pulcritudine. Quid tandem? an non potuit natura pulcherrimè membra modulari, & succum spargere iucundissimum? Aut quorsum in Mariâ coloris venustas displicet: qui solus panè pretium dat gemmarum præstantissimis, quem vnicum maximè cæteris in rebus aut veneramus præsentem, aut requirimus absentè. Vbi, vbi illi sunt, qui Estheram præponunt & Iudith, vt cætera taceam? Scio me anguillas caudâ complexum; elabentur scilicet, & de suâ supernaturali vel æquiuocâ pulcritudine hæc dici posse contendent. Verùm nemo credet, qui Antoninum legerit. Atqui admodum hercle miror, quo helleboro caput expurgarit nouus Carneades, qui veritatem hæcâque in puteo latentem eruit; & vidit solus, quod nemo vidit vsquam, nec est vsquam; non Suarez, non Barradius, nemo vnus ex tot Theologorum

logorum millibus, qui Mariæ decus colloca-
 runt omnes in coloris ac formæ decentiâ.
 quorum nullus æquiuationes nouit nuper
 exortas, quibus sententiam suam aliqui in-
 uolunt; mihi tamen eo nomine gratissimi,
 quòd ingeniosè multa dicant, malignè nihil.
 vtinam tam securè, tam solidè, quàm res tãta
 postulat! Et quoniam inuolutarum memini
 æquiuationum, eas vt tandem aliquando
 euoluam, & recessu ac latebris, quibus se
 occultant, in lucem protraham res poscit ac
 tempus. Quid tandem? quid illa est æquiua
 pulcritudo? Agnoscit Hieronymus fulgo-
 rem quendam diuinitatis è Christi facie emi-
 cantem; & nos illum agnoscimus in Virgine:
 Estne ergo solus hic fulgor ista vestra æquiua
 ca pulcritudo? nec vllam rationem habendâ
 esse ducitis vel architectonicæ in membris fa-
 bificandis, vel chromaticæ in iis depingendis?
 Itaque quæcunque hucusque dicta sunt con-
 tra eos, qui naturalem tollunt pulcritudinem,
 etiam contra vos dicta sunt. Quid illa est æ-
 quiuoca pulcritudo? Nempe architectonicæ
 studiosa, sed negligens chromaticæ? Et hæc
 quidem satis explosa iam antè, & deinceps
 explicetur accuratiùs. Sed ad Dionysium
 veniamus. Ille libr. i. de Laudibus Virginis,
*Aplanta, inquit, pedis, vsque ad verticem capitis
 nihil penitus fuit in Virgine, neque in corpore,
 neque in animâ indeceas, reprehensibile, in-*

170 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
decorum; imò totum fuit diuina sapientia cir-
cino formatum, pulcerrimè circumcisum, ple-
nissimè ac speciosissimè operatum. Nempe sicut
humanitatem propter eius personalem cum
Deo vnionem decuit omni perfectione na-
turæ & gratiæ in termino excellentiæ præ-
fulgere; ita ipsius Genitricis personam,
post vnigeniti sui humanitatem, oportebat in
omnibus sic ornari. Quoniam post hyposta-
ticam cum Deo coniunctionem non est alia
tam vicina, vt vnio Matris Dei cum Deo Fi-
lio. Nihil hîc scilicet est, quod ad colorem
pertinet? Quid igitur? quò spectat illud *spe-
ciosissimè*? Quid autem? Vult Dionysius in
omni perfectione naturæ excelluisse. Quin
imò Tullius huiusmodi rerum curiosus inda-
gator, cum duplicè pulcritudinem designa-
set de Officiis primo, venustatem quæ mulie-
rum est, & dignitatem quæ virorum est, ne ab
hac quidem colorem abesse voluit. Vnde &
filium alloquens, *Forme, inquit, dignitas co-
loris bonitate tuenda est, color exercitationibus
corporis.* Quis non audit, nisi cui aures Mer-
curio anathema sunt? quis non intelligat,
quis non fateatur, pulcritudinem D. Virgini
præcellentissimam ab his tribui Theologo-
rum proceribus, eam, inquam, quæ ex mem-
brorum symmetriâ, & colorum modulatione
naturæ artificio concinnata? cum viriusque
disertè meminerint non nulli, alterum tollat
nemo,

nemo, sed clarè assignet Virgini, si quis in meridie vel luce inâ saltem teste videre non abnuat veritatem. Edant vel vnum aliquem, cuius hac de re vel minimùm cespitavit opinio, aut in lubrico sententia vacillauit. O quàm improbum nunc os est temeritati! Omnia audere, hoc vnum est sapere: garrire, effutire, quod nullus priscorum ausus est; hoc est ingenij lumen affundere scientijs. Quanto periculo, quanto discrimine, quàm imminente perniciè, docent tot nuper clades reip. Christiana, dum, quod calidâ mente cuditur decretum, à maiorum scitis alienum, sui ostendandi causâ, alios refellendi importunitate, acuitur sensim in religionis stragem, omnibus heu quoties! deplorandam. Nihil tamen actum est, Auditores; demonstrationibus contra nos insurgunt. Magnum telum demonstratio est, de balistâ & catapultâ neruosa. Ad quod excipiendum dum me præparo, hoc velim intelligatis, iustam me quidem causam, & præiudicijs iam olim certissimis stabilitam; non meam me tamen causam agere, sed omnium retro Theologorum. Quare, si quid vicissim animosius dictum, meminertis pro quibus, contra quos dictum. Quamuis neminem hîc vulnerare cupio, nec nominare quidem. pro veritate contra errorem pugno. veritari fauetis omnes; errori nemo. Et verò tandem, si quid in nobis est hominis reliquum,

id omne euocetur, ex ipsius cordis penetralibus, atque intimis animæ latebris, adytisque mentis: res agitur non contemnenda. Rara est inter homines scientia, vix vlla satis firmiter constituta opinio: id ætatis viximus, in quo demonstrationum felix prouentus est: sperandum, ædepol, breui omnia doctrinarum disciplinarumque cubilia referenda, etiam abditissima. Quod sine religioso carmine effari nefas esset. Quod felix, faustum, fortunatumque sit sapientiæ studiosis, hæc est demonstratio, eâ lege, quâ optimâ:

Pulcritudo, quam pretiant homines, coloris est atque formæ decentia:

Qui triticeum colorem fuscedine sparsum homini diceret pulcerrimum, virginum nulli fidem faceret:

Interea Marris Dei triticeus fuit, siue subfuscus, vt meminerunt Nicephorus, Epiphanius, & alij.

Quare quis rectè colligat eâ pulcritudine fuisse præstantissimam, quam communiter æstimant mortales.

Nemo vestrum expectat, Auditores, vt ad Aristotelis rubricam oculo velut vno hanc demonstrationem directam esse commonstré: nec mihi tantum superest otij: nec oleum iuuat & operam perdere. Propositionibus tamen sacrosanctarum legum perduellibus, ad rationis subsellia diem dicere, quis prohibet?

Inter

Inter eas hæc principatum obtinet: Qui triticum colorem fuscedine sparsum homini diceret esse pulcerrimum, virginum nulli fidem faceret. De Lyceo ad gynæceium iam commigrare cogimur. Fateor, Auditores, nihil me de fuso & colo nosse; ætas mihi inter viros transacta est. Quin & ipsius Diogenis dolium incolere malim, quàm Achillis apud Lycomedem, aut Herculis apud Omphalem pensum trahere. Virgini Matri à primis addictus annis fui, virginum alteri nulli; nunquam in matronarum senatum introductus sum, sensa non explorauī, sententias non exquisiui, cum nullo mihi Heliogabalo contuberniū: quid hæc aut illa dicat mulier, seu virgo, seu meretrix, quæ in vnam omnes satyram suffragia conferant, tanti duxi semper, quanti est fungus putridus: nunquam enim prouocatione ad virgines certandum existimaui. Liceat mihi ergo scire, quid Alberius censeat, quid Antoninus, qui Dionysius, quid Theologorum principes; quid verò hæc aut illa de truiuo, de macello, de tonstrinâ, vbi barbatae tondentur mulieres, quid inquam ad colum fabuletur & fufum, nescire liceat. Verùm hæc extra chorum sint. Quid tam insolens, tam peruersum præposterumque dici aut excogitari potest, quàm viros illos, quos iam antea honoris causâ nominaui, aut non legisse Nicephorū & Epiphanium, aut de triticeo colore quod dicerent,

non

non intellexisse, aut cum legerint, cum intellexerint, dolo malo per vaframēta & sacrilega mendacia D. Virgini præstantissimum illeuisse colorē, quē vnā spongiā deleret qualiscunq; de cunis nuper & fascijs Theologus. Quid opus alios in huius controuersiaē societate vocare? Ipsum, ipsummet Nicephorū & Epiphanium ad iudicium excitemus. Egregiam profectò eorum in scribendo solertiam, si Mariæ pulcritudinem descripturos se professi, formam quidem & colorē exhibeant, nec aliud præter formam & colorē; sed hunc fœdum, & qui furnum oleat & caminum. Quin potius, cum & venustissimam eā confirment, & venustatis alia nulla proferant argumenta quàm membrorum architecturam, & speciei dignitatem; id concludamus necesse est, nisi eos insanire & furere dicere malimus, id, inquam, concludamus, triticeum colorē eum intelligi, qui omnium est laudatissimus. Quis non videt, nisi cui mentis luminibus officit exaggerata falsis substructionibus doctrinae suæ & sagacitatis opinatio, quis, inquam, non videt, hanc ad Palladis glorum dirigi argumentationē? Nicephorus & Epiphanius cum pulcritudinem omnibus præcellentiore & Mariæ & Iesv à coloris dignitate deprædicāt, *στροχρῶον* ergo, quidquid per eū intelligitur, id eximium quiddam est ac diuinum. At credo conspiciilla nobis offerent, atque in rē

præsentem ire iubebunt, vt coràm cernamus
 quis sit triticeus color. Quasi verò vnus idē-
 que omni foret tritico. Videmus quoddam
 flauescere, fuscari aliud: videmus non rarò,
 quod paller, quod albet verecundâ mixtum
 purpurâ, sed vegetè, sed viuidè, vt pictam
 eam non dicas rubedinem, sed suo sanguine
 micare, idque etiam cum radiorum quadam
 venustate diffiteri non possis. Turpe est pro
 re ipsâ fucum quærere. Penicillo id operæ in-
 cumbit candorem de niue languidum roseo
 cerussare fucò: animæ est ita miscere, vt diuor-
 tium non speres in suauissimo hoc connubio,
 & hoc naturæ lusu oculos irritare in admira-
 tionem. Bella ea profectò, bella foret, quæ
 velut exanimum ex ebore fictum simulacrum
 minio spargeretur aut cocco. O pupam di-
 gnam puellarum lararijs & altaribus! Demus
 verò, placeat in iuenculis ille candor rubo-
 re sparsus molliter, quis eum ferat in matro-
 nis? Sunt ætatum gradus: nec à ratione ab-
 horret lilia velut & rosas virginis tenellum
 corpus pro verno tempestatibus & ætatis quasi
 flore imbuisse delicatius; at in viragine adul-
 tiori maturescere hic debuit color. neque
 magis vernaculè alio eum verbo exprimi po-
 tuisse reor, quàm *σινόχροσ*. Quam quidem
 vocem si intelligerent ij, qui se omnia putant
 intelligere, nunquam Græci semper Græculi,
 non tricarentur importuniùs, nec Nicepho-
 rum

176 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
rum aut Epiphanium scripsisse contenderent
triticeo aut subfusco colore. Demus enim tri-
ticeum colorem viros non indoctos eum ar-
bitrari, qui subfuscus est; nusquam tamen
Nicephorus, nusquam Epiphanius alium,
quàm *σπίχρον*, id est triticeū, describit. No-
runt hoc, quicumque vel à limine Græciam
salutarunt. Hæc pro pietate in maiores no-
stros, & illos sacræ velut historiæ parentes di-
cenda videntur. Conferre nunc ea cum ad-
uersariorum commentis: Triticeus, inquiunt,
color fœdus est. Est certè, si quam vos de vul-
go philosophi speciem deformatis; ea sola sit
amplectenda. Quid verò tum? quid vultis?
D. Virginis colorem fœdum fuisse, imò fœdissi-
mum? Videtis, quibus Virginem compare-
tis? quibus eam componatis? quò ipsam pro-
iiciatis? Infra omnes mortales. Præclarior e-
nim Æthiopum color est, quàm ille quem vos
fingitis triticeum. At verò, ne omnino deui-
are videamini, aliquid lucis adspergitis. Hanc
ego quidem non rollo; sed quæro quorsum
adspergitis? Vt in meridianâ luce meliùs fœ-
ditas videatur & rideatur? Verùm enim vero
non decet; aiunt illi, Virginem cælo dignam
meretriciâ specie deformari. Hæreo, Audito-
res, & vel primâ huius vocis syllabâ Batti ad-
instar lapidesco. Quid agimus, per Deum im-
mortalem? quid agimus? Ergone meretrices
sunt, quotquot formosæ sunt? & solæ sagæ, &
vene-

veneficæ, & stuges pudentes erunt, castæ, in-
 tegræ, dignæque puluinaribus sanctissimi nu-
 minis, quæque rapiantur ad aram Vestæ? Hæc
 miseram te, Susanna, & arumnosam! frustra
 tibi Daniel subsidio fuit: iterum ad palmam vo-
 caris, vt lapidum grandine calar. utrosumque
 perpluare. Noli negare te meretricem esse;
 pulcra es, & memereabili decore prædita: ni-
 hil vltra argumentorum, nihil restium quæri-
 tur: omnium id vnum adinstar est. Ne tu fru-
 stra integritatis famam ad posteriorum me-
 moriam venditas, Iudith, scortum es, & idem
 tecum in prothibulum compingitur Rachel,
 Abigail, Esther. Quotquot denique pulchræ
 sunt, meretrices sunt. Hæc patiemini, Audito-
 res? hæc ea sunt: hæc sunt Philosophico digna
 supercilio. quæ quidem quantum in reductiori
 significationis. ratio nefandorum conti-
 neant mysteriorum enuntiare vix ausim; nec
 tempus patitur diutius vestrâ abutar beneuo-
 lentia. Agite ergo, si quid in se forma gratio-
 sum habeat; si quod turpe est, idem non ho-
 minibus solum iniustum, sed Deo quodam-
 modo reiectaneum censeatur, qui à suis atra-
 ribus non sacerdotes tantum amouit, quibus
 non omnibus absoluta articulis corporis cõ-
 formatio; sed ne victimas quidem murilas
 legitimum esse sacrificium declarauit: si do-
 num Dei: pulcritudo est, si virtutis argumen-
 tum; si omnium Theologorum sententiâ D.

Virgini exornandæ hoc inter reliqua velut
 monilia Deus elargitus; si nihil sit, cur eodem
 spoliemus Matrem nobis iucundissimam, plu-
 rima verò exacuant, ad conseruanda, quæ pos-
 sidet, ornamenta, & alia aliunde exaggeran-
 da; ne patiamini per cuniculos irrepere ne-
 scio quos, & quasi allaturi essent aliquid
 noui, quod iam antè omnium consensu obti-
 nebat Maria, diripere; exuere eam & spoliare
 iis, quibus parentem nemo suam exutam spo-
 liatamque æquo fecit animo. Permittant illi
 coloris ac formæ decentiam inuiolatam illi-
 batamque, quam tot laboribus Patres Theo-
 logique omnes hucusque vindicarunt: tum si
 quid adiicere velint, nemo repugnabit, plau-
 su potius & laudibus prosequamur viros ma-
 gnos, & bene de Virgine meritos, qui auctis
 imperij limitibus, eius velut pomœria produ-
 xerint. Fœda, fœda est opinio, quæ fœdam ar-
 guit Dei matrem, Dei sponsam: fœda aduer-
 sariorum est sententia, quæ mantello inuol-
 uitur honesto, ut illi putant, ut ego exultimo
 adeo tenui & lacero, ut fraudes transparent
 & doli. Nihil certè magis mihi ridiculum vi-
 detur, quàm tones eos de statu deiectos fron-
 tem tamen & os præbere, & genibus quasi
 miti, & trunco corpore luctari contra Virgine.
 Quorum è numero si quis in hac spectatissi-
 ma coronâ reperitur, quem tamen reperiri
 non reor, etiam atque etiam rogo, cogitate ac
 medi-

meditare vi prospiciat, quid hac praesertim
 tempestate, qua Tarsareus ille draco virulen-
 to ac cœnoso suo vomitu honorem Virginis,
 quoquo potest modo labefactare conatur,
 quid hac, inquam, tempestate Christi fide ac
 religionem professis agendum, quid con-
 tendendum: quò cogitatio adspirare, quò eluctari
 debet, omnis industria. Nihil profectò vel
 leui vsurpandum sermone iudicabit, sed nec
 tolerandum quidem, non dico, quod Mariæ
 deroget, sed quod vel minimum derogare vi-
 deatur. Alibi contentionibus ad ingenij ostē-
 rationem subtilius acuiusque micantibus, et
 que animosius scintillantibus arenam adorne-
 tur; hic laudem ea non habet exercitatio, ne-
 que excusationem quidem habet. Nunc ad re-
 meam se conuertit oratio, o Maria, te quoque sibi
 testem vocat nullum alicuius odio pugnaci-
 ter emissum argumentum. Nihil hic habeat
 sibi umbratilis ulla & saepe puerilis contentio.
 Seria, seria res est, qua Virginem spectat. Seria
 res agitur: serioque profiteor, hanc me potius
 vitam esse proiecturum, quam ab his diuor-
 sum inquam aliquid in animum admissuram.
 Ita constet fides Romana: ita fides, calorū
 terrarūque Regina, mihi & vulnifero huic
 iuuenum viroūque cœli clarissimo: ita
 prosis aeternū omnibus.

ELEGIA I.

Amores suos castos esse.

Vimur! angusto quid pectore claudimus ignem?

Qui latet in caco carcere sauit amor.

Fande fores animi: præcul hinc pudor esto satelles,

Nulla meum corret flamma pudenda iecur.

Quæq; Deum pupugit, mea viscera pungit arundo:

Si litem instituas, ille patronus erit.

Vrimur, & taciti frigus mentimur amantes:

Sed cineres spernit flamma, forasq; ruit.

Bruma timoris abi: nunc æstas floret amoris,

Tempora purpureis circumamicta rosis.

Mancupio me poscis amor? Nil vindico contra

iustitio, in triplici iam licet esse foro,

Nec pratoris opus: non hîc questoris egemus;

Nos natura tuo subdidit arbitrio.

Ne tamen, ô Veneris proles malesuada Cupido,

Subiuga mansuetas mitte superbus aues.

Non tua præda sumus: meliori carpimur igni:

Sparge alibi piceas, sparge, uelle, faces.

Vel matris dignus solæ, vel fulmine patris

Nostra triumphali sub pede colla premes?

Non ego diffiteor, & amari, & amare voluptas,

Sed non quæ Cypridis pectus amore calet.

Nasonis veneres liber odit. nulla Phileta
 Hic tibi iura dabit, Callimachiq; nepos.
 Materies dispar operis, non Pontica nostros
 Damnabit fati barbaras terra libros.
 Trossulus ista legat calido sub fornice metras:
 Vult nostrum Vesta carmen in ade legi.

ELEGIA II.

Qualem amet.

VSque adeone timet riuales amulus ardor,
 Ut quid amet, nolit dicere, quidquid amet?
 Ut minotaurum citius capere in labyrintho,
 Mystica quam Veneris, noscere sacra queas.
 Sole opus est toto, si fraudem prodere Martis
 Mulciber, inq; suum claudere rete velit.
 Non ea fors nostra est, amor hic illustrior ardet:
 Utq; Cypris noctem, sic amat ille diem.
 Scire cupis quid amem? qualem nec Iuppiter olim
 Repperit, ambiguum Prothea dum superat.
 Si foret Idæis iterum certamen: n agris,
 Et mea certamen vellet abire Dea;
 Non Venus, aut Iuno, non Pallas, nulla dearum
 Aurea Priamide iudice poma ferat.

ELEGIA III.

Depingit amatae formam.

Longior antipitem ne mentem torquet error:
 Hic dabitur viuis picta colore Dea.

Nec Venus hanc Paphio superet comitata puello,

Nec superet gravidò nata Minerva Ione.

Lesbia non ceteret docto celebrata Catullo,

Quæq; tuo legitur, Naso, Cordina libro.

Pinge venustatem: concedet sponte venustas:

Seq; meâ victam non neget esse Deâ.

Aetheriam afflauit lucem rex aetheris iui:

Solq; suos radios, Luna deditq; suos.

Tot sunt chrysoliti, quot habet mea sponsa capillos,

Vsq; aded in fuluo vertice flamma micat.

De nemore hoc castâ lignatur falce cupidus:

Inde suos arcus fabricat, inde faces.

Sed rapiant oculi nostram duo sidera mentem:

Hinc Cynosura mihi panditur, hinc Helice.

Hicce meus liquidò situs est horoscopus astris

Hec notet Astrologus, qui mea fata notat.

Inde supercilium iurato flebitur arcu,

Maiestas solum quod velit esse suum.

Crinis ei niger est, tamen est niger ille decore:

Cuiq; parem pretio non habet ipsa Charis.

Non aquila in naso, nec habet sibi simia nidam:

Naribus emunctis Polypus omnis abest.

Labra rubore rosas vincunt, candore ligustra:

Nec tamen aut candent, aut nimis illa rabent.

Longior haud illi facies exorbitat a quo:

Aut minimum pleno circumit orbe genas.

Cetera quid memorem? digitorum textilis ordo

V. Aradios possit vincere, Phœbe, tuos.

Hic decore est forma: morum decus altius exit;

Mente sua nauos nullaq; menda regit.

Fastus abest oculis, non vlla superbia fronti est;
 Non nimium digitis histrio gestus agit.
 Si quis vult famâ tabulas superare vetustas:
 Ille nouam hanc Helenâ pingat, & hanc Venerê.

ELEGIA IV.

Nobilitatem Mariæ canit.

DAUUS es, ô quisquis necdum mea vulnera nosti:
 Nil opus Oedipode est, Dauus & ista legat.
 Si tamen & titulos, & nomina magna requiras,
 Heroësq; atavos, progeniemq; Delm:
 Et mille ante annos nigras fuligine ceras,
 Obsitaq; & spotijs limina barbaricis,
 Bis tibi septenos numerabimus ordine Reges,
 Imperio Syriam qui domuere suo,
 Atque triumphatis traxere ad fræna tyrannos,
 Et spolia auro disposuere tholo.
 Nec series minor est vatum, quos præsciis ardor
 Enthæat, arcano pectora plena Deo.
 Non ego Pontificum augustas numerare tiaras,
 Digerere in fastos conor & arma ducum.
 Nulla aded celsâ fruticat propagine vitis,
 Vineaq; exculco traduce viuunt anus,
 Vt sacra stirps Maria: Arcadicas quæ tempore lunas
 Vincit, & Assyrias nobilitate domos.

ELEGIA V.

Ab omnibus Mariam tutò amari posse.

Quid moror? ecce patet ià carcere circus aperto,
 Atque rotis toties meta perita meis.
 Mappam vibrat amor. Non hic pratoris egemus,
 Non dictatoris: currite quisquis amas.
 Iam faciem, & stipe[m], & nomen spectastis amica.
 Non equidem inuideo, currite quisquis amas.
 Omnibus vna potest, simul omnibus vna placere;
 Omnibus vna simul plus satis esse potest.
 Cuilibet hanc licitum pugili decerpere palmam:
 Qualis Idumæis nulla virescit agris.
 Silua, nemus, lucus contra non ierit vllus:
 Quotquot habet flores, quotquot habet folia.
 Vna omnem siluam, nemus, & lucum anticit arbor,
 Cuius fronde meus tempora velat amor.
 Iam Veneris sordet notissima myrtus in horto,
 Quæq; tua tincta est, diua, cruore rosa.
 Non ego morosos postes, non ambio demens
 Centum clausa seris limina, centum oculis.
 Sponte patent, nullasq; opus est geminare querelas,
 Et lacrymis versus scribere non opus est.
 Ianitor hic nullus, non obstat turba procorum:
 Nil sibi leno perit, nil sibi lena perit.
 Nulla ibi lasciuæ metuenda pericula noctis,
 Insidiatoris vulnera nulla proci.
 Ipse lubens ego te securo limite sistam:
 Inq; sacrum ducam te penetrare Dea.

ELEGIA VI.

Se puerum à bellis ad Mariæ castra vocatum.

Castra aciesq; cano, persas & funditus vrbes,
 Obruta cum populis regna Deosq; suis,
 iam maiore mihi carmen venit ore sonandum,
 Cornua abena boant, & tuba rauca fremit.
 Fluxa erat, & necdum vestis constrinxerat artus,
 Pusio & vlnari vel bipedalis eram,
 Ardua beliator geti erem cum praelia, cumq;
 Slusa fuit tur nis victa subacta meis,
 Slusa viris, vniq; potens, cui Troica cedant
 Pergama, Neptuni qua fabricata manus
 Quam pater Oceanus glaucis complectitur vndis,
 Quam Tethys aquoreis salsa coronat aquis.
 Pelleum nomen, magnus Farnesius illam
 Cinxerat, Aetneis conscideratq; globis.
 Dum tonitru micat aspiduum, bella horrida bella
 Paruula per plateas turba domosq; gemit.
 Auctor ego audendi, stipulis noua condita Slusa,
 Factaq; arenoso sunt noua castra luto.
 Hic ego miles eram, nec eram sine nomine miles,
 Sæpè Tribunus eram, sæpè satelles eram.
 Nomina mutabam, non raro in arundine longâ
 Ducebam turmas irrequietus eques.
 Hac mea marmoreis debetur gloria fastis,
 Auspiciis cecidit Slusa superba meis.
 Iamq; triumphali parua ad Capitolia pompa
 Ibat io, miles, io triumphe, canens.

*Letitiâ exultans iam tangere vertice calos
 Iactabam, & magnis celsior esse dijs.
 Ridebat calce spectatrix Virgo sereno,
 Cum subito attonitum voce manuq; vorans,
 Quid tibi cum sauis, ait, iudex pusio, castris?
 Pone hastam, & calamo praelia nostra gere.*

ELEGIA VII.

In Poëticis à Mariâ se adiutum prædicat.

NON Aganippæi tingant mea tempora riuï,
 Non ego de Circes pocula laudo penu.
 Sobria vena fluat, non ebria Apolline vena,
 Que Tripodis furias ebria vena bibit.
 Phœbe vale, & Phœbi comites Parnastia turba,
 Vnius in Mariæ congero vota sinum.
 Tempus erat nexu exanimes cum ducere voces
 Cogerer, & vates condere metra nouis.
 Pallida vix tremulos figebat syllaba gressus;
 Eia rape inuitam, dura Poësis ait.
 iamq; dabam in rigulas innoxia verba catastas.
 Mordebat teneros arctæ catena pedes.
 Illa recusabant indictâ vincula causâ,
 Seruitiq; ferox mancipijq; iugum.
 Libera erant, Roma censum ciuemq; professa:
 Teq; vocant, Valeri, teq; Tribune vocant.
 Vna mihi auxilium properabat Virgo parensq;
 Vna erat in tantis ancora fidæ malis.
 illa rebellantes versus parere iubebat,
 Sternaces adigens fraxa luposq; pati.

O quoties pluteam vano conamine fregi,
 Arroso & viduus vngue fuit ugitus!
 Pumicis è fibris citius noua fluctuet vnda,
 Vel nouus Eridanus, vel nouus Oceanus;
 Quàm tenui saltem stillaret vena Anapesto,
 Quodq; tuum nomen carmen, Adonis, habet.
 Non ita sub Scythico glaciuntur flumina plastro,
 Bruma catenaris quando triumphat aquis.
 Tu meamulcebas suauis precordia cantu,
 Aurato ferienspectine, Diua, lyram.
 O lyra vocalis, materq; ipsissima Suada!
 Orphei non aded vena diserta fuit.
 Mox lethargus abit, sacro micat impete vena,
 Et sponte in numeros obsequiosa ruit.

ELEGIA VIII.

Votum Rhetoricæ.

Nescio cur solitum præter mil. i vena coruscet,
 Atque nouum prurit deproperare melos.
 Semisopita domi torpebat barbitos olim,
 Elinguisq; chelys, muta q; erat cithara.
 Nunc iterum Lethes abstersit strenua limum,
 Alucoq; in versus limpidiore fluit.
 Sen. io, numen adest, timulos sub pectore versans,
 Numen adest nostris Virgo pudica metris.
 Illa crepundiolis infantia verba resoluit,
 Abstersit teneris lac adipale labris,
 Sermionemq; dedit pugnaci ardere lacerto,
 Martio & in campo feruere scripta dedit.

O quoties sudore arumnosq; labore
 Penè fatifcebat mens simul atque manus?
 Abiicere & clypeum volui periurus & hastam,
 Sacraq; militia prodere signa mea.
 Et volui & voui Sycropum flagrasse camino,
 Rhetoricum . . . alii quidquid anhelat opus.
 Virgo aderat, linguamq; acuens animumq; clientis
 Victoris iussit lambere fersa caput.
 Presidete, Diua, chartacea per freta vexit
 Naufragij metuens dextera nostra stylum.
 Ebria de Tulli stillabat charta liquore,
 Illimi calamus fonte bibebat aquas.
 Fortè etiam nostris aliquid fas dicere chartis
 Non male, nec varo subsiluisse pede.
 Rara avis illa quidem, sed vestris victimæ sacris;
 Si qua fuit, vestro nata fauore fuit,
 Vestra, Maria, fuit, vestro sine numine clauda
 Ire jalebrosum penna negabat iter.
 Penna procax, rigidi nimium mala penna cerebri,
 Morigera imperio sed tamen illa tuo.
 Virgineis anathema tholis votumq; perenne
 In decus ô nostra, fida ministra, Deæ.
 Illam anima, tantaq; sinas vt baiula laudis,
 Quadrifidas orbis peruolet vna plagas.
 Vna ferat Mariam, atque vltra Garamâtas & Indos
 Celsa equitet nullum non aditura locum.
 Et terras superan. . . utilis sese inserat astris,
 Dicta tamen memori pauca mente notet.
 Audi, penna leuis, nimis & temeraria penna,
 Penna omnes diras ebibitura meas.

*Si Maria insidam te lux conspexerit vlla,
Inferno, præco, sis anathema Iouis.*

ELEGIA IX.

Votum Dialecticæ.

Limina sollicitus Sophia cùm scandere vellem,
Vestibulo torpens pes stetit atque anintus.
Obstupui, riguere coma, caussasq; requir):
An torpedo citum fascinet vlla gradum?
Cùm subito ante oculos auratâ veste refulsit
Virgo, Deam vultu, numen & ore ferens.
Ecquid, ait, vano frustra conamine tentas
Irruere in nostros, mysta profane, lares.
Si Sophia penetrare ardet sacraria virtus,
Quâ reseres adytum clavis emenda tibi est.
Aurea quam cudit solers Dialectica clauem,
Hac sine ferrate ianua poste riget.
Nundina Diua forum Caruati pandit in vrbe,
Inq; Aquitinctinis venditur illa scholu.
Exilio, gratesq; hilari depromo cantenâ,
Viribus emicuit spes rediituna nouis.
In Labyrinthos immergor conuena saltus,
Aesonide leuius fata dedere malum.
Nulla glomos Ariadna tulit, votum omnibus vnum
Ire per ambigua limina tata domus.
Tum vicisse putant, fratres tum Palladis esse,
Et cerebro grauidi profiluisse Iouis.
Dirior vnus erat mihi tauro & minotaura,
Omnibus & monstris vnus elenchus erat.

Vndique

Undique cornutâ miserum me fronte petebat,
 Urgebatq; vagas ire redire vias.
 O quoties dixi, Vellem tibi Lerna malorum,
 Trux caput herculæ comminuisset trabe!
 Undique nassa pedes & retia tecta premebant,
 Et laqueus fallax, escaq; plena dolis.
 Nigram exertabat quar tum canis Appula linguam,
 Crispataq; dabat nare cachinno iocos.
 Ridiculus stomachum motu quandoque sophista,
 Et volui sacros igne cremare libros.
 Tum mihi supplicium flammâ soluisset elenchus,
 Soluere quem toties frivola cura fuit.
 Tandem animû rigido firmavi adamantem, cachinno
 Atque iocos ferrâ spernere fronte iuvat.
 Ignea de calo luxu pharus, illa maleas
 Euriposq; vagos lux superare dedit.
 Enasi dubiaq; vias fluctusq; dolosos,
 Et portum adspicio celite tutus ope.
 Respice vota sacris que pendent, Virgo, feretris,
 Verba, sed obsequio verba sacrata tuo.
 Verba, cquidem fateor, sunt hæc non mortua verba,
 Toto animo potitur charta animata meo.
 Totâ animâ potitur, totum me dedicat vni.
 Nil vbi tam reliquæ est, poscere plura nequis.

ELEGIA X.

Votum Physicæ.

Diva, fauce, Sophia Preses clarissima nostra:
 Quog; soles olim numine, Diva, fauce:

Te dace victa meum mandit natura lupatum,
 Et patet indomitis ianua clausa seris.
 Illius aureolis ostentant atria seris,
 Quidquid habet tellus, quidquid & orbis habet.
 Inuisa nulla oculos arcent penetrata nostros,
 Neptuni domus est nota Stygisq; domus.
 Cœlum adij, stellasq; vagas, & fixa cœgi
 Sidera sub numeros ire superba meos.
 Non opus aëria est imponere Pelion Ossa,
 Mente polos licuit visere, mente Deum.
 Ultra etiam celos vacuum per inane Tonantem
 Quæsiui, & reperi: non via facta via est.
 Omnia perlustrans vnâ super omnia amant,
 Nil tibi præposui composuiq; nihil.
 Vni cede Deo, cedent tibi cetera Virgo,
 Matre suâ melius nil Deus esse cupit.
 Virgo, cui saluant festo mea pectora plausu,
 Hoc tibi erunt templum, cor erit ara tibi.
 Sic voueo, votiq; libens hæc symbola pango,
 Quæ tibi me nexu non moriente ligent.

ELEGIA XI.

Præsentatio B. Virginis.

Bruma pruinoso storcebat lurida canos,
 Aique pigro stabant flumina vinc̄ta gelu.
 Pallidus & Phœbus caudam metuebat aduncam,
 Frigore quâ ravidus Scorpius vrit agros.
 Præpete per vacuum raptor sublime volatu,
 Cum J. viâ fugiunt me quoque signa via.

Max Solyma sistor celsâ p. regimus in vrbe,
 Quâ radiant sacra tecta superba domus.
 Necdum firmaram stabili vestigia gressu,
 Cùm noua pompa meos constitit ante oculos.
 Progreditur nuncâ vegetusq; valensq; senectâ,
 Augustâ regem fronte oculisq; gerens.
 Roboreus validam fultiba: scipio dextram,
 Hac hilari grauitas non temeranda seni.
 Vestis erat qualem non dedignetur Apelles.
 Fingere longaeui Nestoris esse togam.
 Sacra velut quercus luco spectabilis imo
 Horrificis stare non violandâ comis:
 Sic nemorosa seni; nulliq; obnoxia ferro,
 Vestibat roseas barbâ verendâ genas.
 Ponè subit coniux, canis licet obfita sacris,
 Virgineus nondum liquerat ora pudor.
 Si qua foret ruga, hac ill. m quoque ruga decebat:
 Si quis erat naui, causa decoris erat.
 Qualis Opem calum per florida rurâ trahebat,
 Cùm noua, cumq; recens condita terra fuit.
 Qualis cùm primis arderent sidera flammis,
 Aurea Saturnus duxit ad astra Rbecam.
 Qualis & ipse suâ gaudebat Olympius Herâ,
 Nequitys aetas dum negat alba locum.
 Fabula, quâ potest veros tibi ponere vultus,
 Talis erat nostri pompa decusa, chori.
 Parua sequebatur matrem; vix trimula virgo
 Arripiens tenerâ pensile syrma manu;
 Vix signabat humum tenero pede, vix bene norat
 Quo librare potis nullia membra gradu.

Artaxien illa meas rapuit tam parua medullas,
 Illa mihi penitas vssit amore fibras.
 Perg₂ mea atherius subito liquefacta cucurrit
 Ossa calor: totus non nisi flamma fui.
 Qui frontis radij! quantum fuit instar in ore!
 Ipse suo attonitus Phœbus in axe stetit,
 Quadrupedumq₃ ferox vndantia lora retentans
 Igniuomo è curru desilisse velit.
 Nil mortale gerit facies dignissima celo,
 Clarius Erigones fulgeret illa loco.
 Leniter ad cœli placidos tollebat ocellos:
 In tenero clausum pectore numen erat.
 Exsilienſq₂ foras blandè, sursumq₃ coruscans
 Astra sua & meritis non aliena petit.
 Palla decens humeros circumuolabat eburnos:
 Mordebat castos zona pudica sinus.
 Candida vestis erat nullo medicata veneno,
 Contra reor victas erubuisse niues;
 Vel cretam inuidiâ, vel lac mutasse colorem,
 Lilia vel foliis displicuisse nouis.
 Cesaries per colla fluens humerosq₃ sinusq₂
 Suaue iocos Boreæ deliciasq₂ dabat.
 Tenui non aded depectunt vellera Seres:
 Non aded bombyx tenuia fila trahit.
 Nec generosa trucidum Palladi certat Arachne:
 Quelibet aut fuso nata colog₂ nurus.
 Sponte nec adscitâ voluit coma laudem mereri
 Calum, Ariadneis dignior exuujs.
 Virgineis arguta rosis sacra tempora circum
 Florebat gracili texta corona manu.

Panxerat hanc illi genitrix de corde pudico:

Vnde innupta sibi mellificat ac apis.

Ventum erat ad magni veneranda sacraria templi,

Fumat vbi aeterno victima multa Deo.

Ardua surgebant gradibus ter marmora quinis,

Clara Carysteis marmora lecta iugis.

Egreditur mystes sacris penetralibus, & se

Visendum auratas prebuit ante fores.

Purpureo genitrix vultum depicta pudore,

Constitit, & roscis filia parua genis.

Fauca pater loquitur, multo sed pondere, verba;

Deuotamq; Dei consecrat obsequio.

Vix bene finierat solennia verba sacerdos,

Voceq; adhuc mutila dixerat, Illa mea est;

Emicat, & matri properans & suauia patri,

Et matrem & patrem gnata valere iubet.

Conscendit sublime adytum. Quam brachia vellem

Auxiliatrici sustinuisse manu!

Sed pudor, & mœror, sed circum turba retentant,

Officiamq; viri Virgo modesta fugit.

Proxima iam templo steterat, iam proxima calo.

Molliter & flexo poplite dixit, Aue.

Dixit Aue gratum mystis, gratumq; Tonanti;

Sed mihi sed reliquis, triste nigrumq; Vale.

ELEGIA XII.

Spectat cœnam Virginis.

Vesper erat, currusq; auro flagransq; pyropo
Miscebat curis otia lenta suis.

Colla Phlegon, Pyrois iactant, Eous & Aethon
 Ardua flammium excutienda iugis.
 Soluere latranti dum fas ieiunia ventri,
 Atque suas poscit sobria mensa dapes;
 Esuriem pragnans vteri gestare videbar:
 Bos mihi non tantum luca fuisset onus.
 Nec tamen exanimis scintillas suscitatur ignis,
 Et cineres gelida frigora mortis habent.
 Spes mihi nulla super. Iam mucida crusta volebam,
 Ossaq; Cecropij rodere dura canis.
 Sed potius tolerare famem, letumq; Stygemq;
 Quam domina, certum est, linquere tecta mee.
 Nos saturos semper quamuis mentimur amantes,
 Dura fames vrget, sed magis vrget amor.
 Vesper erat; nox atra humeros circumdata palla
 Spargere Lethæas mœsta parabat aquas.
 Aligerum cerno passim properare cohortes,
 Et Maria circum stare volare latus.
 Paruula mensa fuit, memori que condita cedro,
 Clauserat hanc tereti strenuus orbe faber.
 Pes gracili torno palmam simulauerat arte,
 Quam vernans hedera lambere iussa comæ.
 Hanc vbi solliciti medio posuere cubili,
 Excussosq; omni puluere munda stetit,
 Illi candidulos imponunt gnauiter orbes,
 At tue opus arguta lintea picta manus:
 Pars sedem properant: mater cui Palladis arbor,
 Atque parens Ioseph, vt reor, alter erat.
 Pars nitidâ textum bysso puluinar adornat,
 Ne quid inurbane rustica ligna patrent.

Calatâ guttum defert cum pelue, manusq;
 Perfundit roseis angelus alter aquis.
 Alter habet nitidum puri mantile coloris,
 Tergeat vt digitos aurea Virgo suos.
 Hic niuea Cereris sat agit felicia dona,
 Aetherij plenum nectaris ille scyphum.
 Cetera sublimi delabens ethere turba,
 Virgineâ properat ferula digna fame.
 Sobria caelesti gaudebat mensa catino:
 Grata notat multus iussa minister hera.
 Sponte etiam volucris celer occupat impete nutus,
 Inuitatq; famem, sollicitatq; sitim.
 Chironomon dextrâ artificis circum omnia cursat,
 Hoc velit aut illud, quid velit illa, rogat.
 Quàm benè lacteolâ solers pincerna propinat,
 Atque iterum recipit cymbia pura manu!
 Chironomon placuit, placuit pincerna: sed vna,
 Vna oculos rapuit detinuitq; meos.

E L E G I A XIII.

Magnitudinem amoris in Deiparam testatur.

Si quanto, mea Nympha, tui miser vrar amore,
 Ardeat, & quanto fulguret igne iecur,
 Aurea vel Tulli, vel gemmea penna Maronis
 Scribere, vel Suade dicere linguâ queat,
 Et calo poterit stellas numerare sereno,
 Ducere sub signis astra superba suis:
 Vndisoni poterit pelagi dispescere guttas,
 Censor & immensi ciuibus esse maris:

Inq̄ abaco steriles Libya describet arenas,
 Aëris imperium dum leuis Auster habet:
 Et folijs stirpem solers gentemq̄, notabit
 Frigore dum gelidos scorpio mordet agros:
 Hic fessos laceres calamos, tabulasq̄, Properti,
 Atque fatigatos, culte Tibulle, libros.
 Hic Veneris frater Naso balbutiat, infans
 Lallet, & ad cunas stridula lallet anus.
 Pocula qui Lethes vetuit te ducere, passer,
 Ebrius hinc Lethes amne Catullus erit.
 Quaq̄ Cupidineis turba est prætoria castris,
 Militiæ frustra flagitet æra sua.
 Et glacies Venus est furtiui mater amoris,
 Ipse merum à Getico est axe Cupido gelu.
 Nemo meas flammæ, mea nemo incendia nouit:
 Non sata plebeiâ est arbore teda mihi.
 Nox mihi nulla adeo vecors dormitur inersq̄,
 (Aut lacrymis canitur nox scelerata meis)
 Quin decies, deciesq̄, tuum mihi nomen in ore,
 Pectore quin decies sculpitur, & decies.
 Lumina nam quoties somno delusa fugaci
 Aëra noctiuagum semisopita bibunt:
 Et quoties fessum latus, & languentia cogor
 In duro lassus voluere membra toro:
 Acrami mihi quoties horas campana loquuntur,
 Quæ volucres Luna concomitantur equos,
 Ter IESV nomen, Mariæ ter dextera nomen
 Exarat; hæc penitis nomina scripta fibris.
 Tesine nec vigilo, sine te nec dormio: noctes
 Atque dies Virgo vindicat vna sibi.

ELEGIA XIV.

Virginem morituro filio occurrentē sequitur.

Eheu! quos elegos, vel quos lamenter iambos?
Subsidunt elegi, torpet iambus iners.
 Ostentum perferre nequit, monstrumq; doloris:
Imbelles queritur clauda Elegia pedes.
 Ipsa Sophocleo quamvis subnixæ cothurno
Melpomene tragicis non ferat hoc humeris.
 Nympha mea (ô tellus, ô sidera! fundite riuos:
Fundite funerea quidquid habetis aquæ)
 Nympha mea indignos plorat miseranda dolores,
Flammeoli pereunt præ lacrymis oculi.
 Quin ego te plorare veto, frontemq; sereno?
Argumenta tui iusta doloris habes.
 Non ego te plorare veto, plorabimus ambo:
Sapè solet leuior mutuus esse dolor.
 Heu! tuus, heu! Iesus scædâ trabe scandit onustus
Caluarie mentis sanguinolenta iuga.
 Quin mœstas oculi pluuibus, nimbosq; cietis?
Audiat hæc durus Caucasus, illacrymet.
 Aut Niobe rursus montem exuat, aut noua terris
Marmoreis fundat flumina visceribus.
 Ite humiles lacryma, totum perfundite vultum,
Legitimus vobis aliuus esse negat.
 Agmine non certo discurrite, frangite ripas:
Lege caret facinus, lege dolor careat.
 Post lacrymas pluat rudis sono mihi sanguine vultus:
Sanguis ubi decrit, ipsa medulla pluat.

*Sed quid ago? ruit, ecce, ruit, ruit obuia nato
 Mater; in amplexus illius ire parat.
 Heu caue! Nympha caue: mordaces respice spinas,
 Quæ terebrant gnati dilaniantq; caput.
 Os prohibent ori coniungere, labraq; labris,
 Horridaq; intentant spicula; Nympha caue.
 Tecta luto facies, & sputo est obsita: nullum
 Nullum reperient oscula vestra locum,
 Quò ruis infelix? vide sis vt torus satelles
 Sæuaq; contuitur, perdere teq; cupit.
 Vincit amor: sequimur: signare nouissima verba,
 Et memori penitus sculperè corde iuuat.*

ELEGIA XV.

Mater Virgo adstat morienti filio.

TEn' ego, te mea lux infami sub cruce stantem,
 Vnigenaq; inter funera mœsta Dei
 Vidissem incolumis? potiùs mihi terra dehiscat,
 Et disrupta voret vile cadauer humus.
 Montibus, aut sauis me rapibus obruat antè,
 Oceaniq; imis mergat & antè vadis.
 Caucaseo in saxo me deliget antè, volucres
 Vt lacere exsatiem corpore, numen atrox.
 Hospite me tristi latetur Cerberus, antè
 Quàm videam lacrymas, mellea Virgo, tuas.
 O cauea immanis, dirum & ferale theatrum!
 Digna Thyestæas scena referre dapes:
 Aut quales epulas coxit Philomela marito,
 Viscera dum Tereus manderet ipse sua:

*Aut natos Medea tuos, dum patris in ora
 Iactasti, & ravidâ viscera fracta manu:
 Andromachenq̄, agram, quando Astyanacta parabat
 Turribus è patrijs precipitare Ithacus:
 Hippolytum lacerum, atq̄, iterantē vulnera Phadræ,
 Et tragicum quidquid barbaricumq̄, sonat.
 Nil atrox adeò, infandum, crudele, nefastum
 Vlla dedit populo scena, nec vlla dabit.
 Non Maro describat scelus hoc, non pingat Apelles:
 Non umbram sceleris ducat hic, ille canat.
 Cedite Pierides, tuq̄, ô formosus Apollo:
 Hic tacet clinguis tibia, muta tuba est.*

ELEGIA XVI.

Condit Mariæ tumulum.

Magnū opus aggredior. diuīq̄, hominesq̄, fauete.
 Huc ades aligeri turba ministra chori.
 Consilio auxilioq̄, tuo caussa indiget & res,
 Vt statuam Domine busta suprema mea.
 Mausoli sulo coniux bibit ore fauillas
 Coniugis immergens viscera visceribus.
 Barbaricum auersor facinus: meliora fuere
 Albanis quondam, viva sepulchra, canes.
 Nec placet arriy, moles sacra Mausolei,
 Quam celebrat priscis garrula fama libris.
 Quem iuuat in vasto corpus tamulare sepulcro,
 Hunc tegat in vasto turpis Atlante specus.
 Vrna modesta mecum toga & generosa Mariam,
 Sit bustum frangi, qualis erat thalamus.

Sex pedibus surgat terrâ sublimius, octo
 Porrigat in longum, tres latus omne premat.
 Non vario s: xo aut emblemate vermiculato
 Detineant oculos busta superba meos.
 Virgineo Nympham decet intactoq; alabastro
 Condere, quod mundâ terferit arte manus.
 Exaret & paucos sapienti dextera celo
 Innuptæ versus Palladis, imò meos:
 Hæc Virgo Materq; iacet, Regina Deorum:
 Non iacet hic, GNATI regna paterna tenet.
 Dein tria subiciet tenuis mihi verba character,
 Susius hoc Mariam composuit tumulo.

ELEGIA XVII.

Tumulum Mariæ corpore destitutū offendit.

Somnus ab exequiis reducem me fortè tenebat:
 Optabam votis mille redire diem,
 Phosphor in hortabar pigrū increpitaret vt agmen,
 Tardigrados lunæ præcipitaret equos.
 Nec passus dormire nigras clamor horas,
 Nec Phœbum in rutulo stertere chrysolitho,
 Hæc ades, hæc, Phœbe, hæc, iteras, oculisq; me Phœbe,
 Ad Domine tumulum currere flagrat amor.
 At cedit, & foribus solito properantius exit
 Aurora inuadens proxima regna suis.
 Ex filio è thalamo, filiaq; in pyræide naræum
 Inc, onyche Assyrium congero malobathrum.
 Crystallo innubi conlo noua balsama, Adumes
 Rosifluis nuper balsama lecta iugis.

Textilibus stipo calathis violasq; rosasq;

Quas impolluto messuit vngue manus.

Currere pes gaudet, manus ardet inungere Nymphã,

Floribus & tumulum spargere cinnaméis.

Ver corpus teget omne. illos paradisus honores

Non habuit, tellus dum noua virgo foret.

Egredior tectis. pedibus talaria nectit,

Atque suas alas dat mihi castus amor.

Virginis ad tumulum stabam, niueumq; recludens

Marmor, rupigena marmoris instar eram.

Heu! mea Nympha aberat, neque passa est mortua
nostro

Officio exuias obsequioq; coli.

Tum propè pœnituit culpasse illius amores,

Quæ tumulum extincto præbuit ipsa viro.

ELEGIA XVIII.

Infanticidium.

Quæ fuit illa dies, quàm tetro pasta veneno
Cui venus atrato syrimate amicta præit,
Cui croceos renuit Aurora effundere crines,

Squalida tristitia nubibus ora tegens!

Illaso nequijt quam sol adducere curru:

Auræ nam primo limine fracta rota est.

Feruidus immensi Phœbus candescit ab irâ,

Atque deos omnes deierat atque deas.

Tum claudus Vulcanus erat, tum crure dolebat,

Vix Steropem è lecto suscitât igniuomo.

Ille rota vulnus generoso inuoluit in auro,

Plaga cicatricem donec adulta ferat.

Horruit

Horruit infamem Phœbus conscendere currum,
 Atque Thyestæas mallet adire dapes:
 Torpescitq₃ Phlegon, Pyrois, Eous & Aethon
 Gemmifero subter procubuerunt iugo.
 Dumq₃ parat reditum, dum frena vndantia stringit,
 Orbitâ ab assuetâ dum reuocantur equi,
 Miles adest, miles, duce qui Busiride dignus
 Humano violet sanguine templa Deum:
 Quiq₃ adytum Solymæ cunctis venerabile terris
 Pontificum vinclis desecret atque nece.
 Ille manu librat balearis pondera funda,
 Præpete huic pennâ tortilis hasta volat.
 Quadrupedumq₃ ferox mæstos quatit vngula cæpos:
 Et pede lætentes ira molit segetes.
 Quaquâ iter est, campi latè vastantur & agri,
 Horrisonoq₃ caret funere nulla domus.
 Si quæ parens natum fidis animosa latebris
 Abdiderit, fracto prima ruit iugulo.
 Inde subit tacitis latro truculentior antris,
 Rimatur ferro, querit & igne viam,
 Atque tenella ferox allidit corpora terra,
 Spargitur in durum sacra medulla solum.
 Est pede qui teneros apprehendens ventilet vno
 Parietis vt durus conterat ossa lapis.
 Diuulsi hac illâ iactantur parte lacerti,
 Crura pedesq₃ aliò dilaniata volant.
 Lacteolumq₃ rotatur humi caput, & vaga luget
 Busta pijs genitrix sanguinolenta genis.
 Iam trepidis ductor portis adinouerat agmen,
 Siluestriq₃ videt valle latere casam.

Mopsulus ad matris necēbat brachia collum,
 Pinguiculis vrgens vbera nota labris:
 Irruit huc miles frustra latrante Lycisca,
 Eruat vt matris pignora cara sinu.
 Illa sed infracto contrabellatur amore,
 Opponitq; truci pectus inermē neci.
 Barbarus infesto costas mucrone terebat,
 Perq; tuæ matris viscera, nate peris.
 Corpora bina vnum potuit pertundere ferrum,
 Morsq; eodem rapuit vulnere seua duos.
 Heroum facinus ravidus patrarat Apella,
 Flagitet vnde suum præmia lauta ducem.
 Iam labat assiduo conuulsus ab ariete murus,
 Nudantur pauidis mœnia parua viris.
 Iam rabies fera corda acuit, iam fulgurat ensis,
 Ebriaq; è Stygio flumine tela furunt.
 Agmina rara virum tetra stridunt vlulatu,
 Nec bellare pares, nec sua damna pati.
 Femineæ horrescunt acies, dux femina belli:
 Vincere, vel victas vnica cura mori.
 Iamq; nouem menses, iam dira pericula partus
 Et rediuiua suo flumina lacte mouent.
 His grassatur amor telis, his vincere tentat,
 Et quæcunque potest feruidus arma mouet.
 Dum soboli mortem violentus latro minatur,
 Sæuior armato femina lesa viro.
 Sed frustra aratis malier concurrere turmis
 Audet, & infestâ cuspide victa cadit.
 Undique funesti cumulantur stragis acerui,
 Sanguineoq; fremunt compita operta mari.

Nulla deest facies, non vlla furoris imago,
 Tartareum nostro regnat in orbe chaos.
 Victorio cantans puerorum sanguine potus,
 Figit Idumæo grata trophæa duci.
 Quid iuvat innocuo lauisse in sanguine Bethlemæ?
 Dedere quem morti queritis, ille fugit.

ELEGIA XIX.

Mariã rogat vt sibi adsit vltimâ mortis horâ.

TVnc vbi feralis miserum me lectus habebit,
 Vltima cum fugiet solis & vmbra mihi;
 Cum furians telum crudeli cote acuet mors,
 Hauriat vt pectus cuspis acerba meum;
 Et ferus exsuccos morbus populabitur artus,
 Exsanguemq; vret semiputremq; cutem;
 Dum facies mœstum gelido sudore liquefcens,
 Lethæo implebit flumine vtrasque genas;
 Cum viduata suo liuentia labra corallo
 Funereo pinget raptâ fauilla rogo;
 Horrendum dentes quando stridore fremiscent,
 Et lacrymis murmur tristius ore dabunt;
 Solq; meus nebulis oculus noctescet amaris,
 Iamq; aderit tenebris mors adoperta caput;
 Tu mihi tum Virgo caelesti lumine cincta
 O propior mœsti fulcra tuere tori,
 Et mortem increpita, ne nostro sortè tyrannus
 Longius insultans gaudeat interitu.
 Mollia dic iaciat non vllò cincta veneno
 Spicula, Nesselâ non saturata lue.

Horrendum, infandū, immane, insuperabile mōstrū,
 Tartareum pedibus contere Leuiathan.
 Et piceo cogas Ditis se mergere cæno,
 Ne premat innocuum bellua dira latus.
 In gremium, inq̄, sinum merget se præpete pennâ,
 Miluorum insidias egra timens anima.
 Hic castra, hic acies certa, hic victoria regnat:
 Magnanimum talis, io triumphè! canam.
 Illaso quisquis Maria deuinctus amore est,
 Occupet intrepidus sidera; tuta via est.

ELEGIA XX.

Absentem quærit.

Nympha abijt secumq̄, meos abduxit amores:
 Atque vnâ Charites, vnâ abiere ioci,
 Et lepor, & veneris vernacula turba pudica,
 Risus, & Hybleis gaudia cincta rosis.
 Me ferrugineus dolor obsidet, & mihi lentè
 Ilia mæroris terra rubigo comest.
 Larua mera, & sceletus, Pharijs aptissima mensis
 Ossa errant tenui circumamicta care.
 Non macie morbus, non febris frigore vincat,
 Morsq̄, magis vegeto picta colore rubet.
 Nixq̄, manus ipsa est, nix est ipsissima vultus;
 Cuncta hiemant tristi torrida membra gelu.
 Non ita dum canis errat Capricornus in agris:
 Ambulat & gelide marmora Ianus aque.
 Pigra negant glebas perfringere plaustra Bootæ,
 Atque suam metuunt sidera mœsta famem.

Hispida

Hispida quã mihi mens glacie riget, & negat horrida
 Alterius flammis igne calere nouo.
 Si totum patrijs pondus profuderis in me
 Nata tibi patrijs tela, Cupido, focis,
 Atque faces tedaſq; omnes; Paphos atque Cythera
 Calua ſtet, attonſis Idaliũmq; comis.
 Et glacies, & marmor ero, ferrumq; chalybsq;
 Frigidior brumã, torpidiorq; hieme.
 Mulciber ignitis iritet follibus Aetnam,
 Et cogat flammæ iaculare ſuas,
 Trinacriam ſuperet, terras pelagusq; pererret,
 Igne ſuo celos terreat, igne deos.
 Laſſus & Enceladus latus hinc, latus inde volutet,
 Intimaq; & mentis viſcera concutiat.
 Me totum iratã quamuis immerſeris Aetnã,
 Frigus ero Arctoum, Sarmaticumq; gelu.
 Non roguſ Oetæus congeſtis vndique ſiluis,
 Herculeo maior feruidiorq; rogo,
 Vel tenuem noſtris ſcintillam accendere ſibris,
 Vel ſummam potis eſt ſtringere ab igne cutem.
 Dum meus ignis abeſt, fruſtra tua dona Promethei,
 Quoſq; ferunt miris ſurta luiſſe modis.
 Hec vbi Nymphalates? quæ caca cubilia celant,
 Teq; me lã eripiunt, ô mea vita, mihi?
 Dic vbi Nymphalates? contemnã Gorgonis angues,
 Flammantesq; tuos, ſi qua Chimera, globos.
 Heſperidũmq; draco virus ſi colligat omne,
 Inq; meam exoneret liuida colla necem.
 Ibo tamen, Nymphamq; petam. Funèſta ſatelles
 Non mouet Aetnã, vniãq; flamma bouis.

Sus Erymanthæis erret sæuissima filuis,

Et Nemeæ rabies deserat astraleo.

Quæq; cedro replent medicatos nomina libros,

Persephones, istis nomina digna legi.

Tergeminus Geryon, viuax Antæus, & ipsa

Marcida de Stygiis fœda tyrannis aquis,

Occurrant frustra, frustra q; repagula figant:

Ibo per insanum sanguinis Oceanum.

Prò vbi Nympha lates? si quid malè prouida dixit

Lingua tibi, linguam funditus eruito.

Si patrare oculi crimen potuere procaces,

Cum neruis oculos exime, cum cerebro.

Si manus est meditata nefas, si dextera nequam

Oblita est leges, & tua scita, pudor;

In Phlegethontæis tandescat lamina flammis,

Quando suos estus horret & ipse Phlegon.

Illam cutem exurat, carnem populetur & ossa,

Atque truci feruens igne medulla fluat.

Supplicis ne pone modum: grassetur in imis

Flamma fibris, Strygio ferueat igne iecur.

Te modo conspiciam, & roseos contempler ocellos,

Flamma mihi placidi roris adinstar erit.

Tu mea dispensas fatalia stamina, Virgo,

Et mea ducuntur pollice fila tuo.

Supplicis ne pone modum, vitæq; necisq;

Arbitra, te penes est funeris vrna mei.

Nympha redi: aut mea te quæret per tesqua, per astra

Mens animi, corpus vile cadauer erit.

ELEGIA XXI.

Virginem B. Ignatij Loiolæ conuersionem
acu depingentem inuifit, ab eaque ad fe-
ctandum Ignatium inuitatur.

Terna mihi Parca voluebant pollice lustra,
Iamq; colus solida concutienda manu,
Littera Pythagora bifido celeberrima ramo
Anxia diuersum quando aperibat iter;
Iactabar dubius nunc huc nunc pronior illuc,
Quale oscilla leues dant agitata iocos.
Sic vbi fluctifonis bellatur miles in armis
Hippotada aduersa prelia fronte gerens,
Nescit nauta cui, cui nauis obediat vnde,
Nulla iuuare potest anchora iacta ratem.
Dum dubius rapior, partes dum vexor in omnes,
Hippolytiq; vagis mens agitur equis;
Vt submorosa aduenire crepuscula noctis,
Ad: oseum Matræ me iuuat ire tarum.
Egredior sponsamq; auidus, dominamq; requiro;
Quæ mi Ariadnao stamine pandat iter.
Inuenio doctâ meditantem emblemata bysso,
Aurea quæ nequeat pingere Pallas acu.
Ardebat rutilis flagrans Loiola sub armis,
Gallicaq; arcebat mœnibus arma suis.
Sublitium qualis pontem complexus Horati,
Tota acies vnus castraq; miles eras.
Sic patriæ vallum stat, ferrea fulmina spernens,
Quæ vomit Aetnæis machina foeta globis:

210 ELEGIA MARIANÆ
 Dum maiora Deo placuit disponere fata,
 Militiaq; sacra destinat esse caput.
 Bombycis niueo dein vellere conopeum
 Scripserat artifici docta Maria manu.
 Hic iacet, & lecta ossa videt, ridetq; dolorem,
 Nec medicas ferras barbaraq; arma timet.
 Emicat è calo lux aurea: foeda pruina
 Diffugit, ad superos castus anhelat amor:
 Et Veneris puer alatis fugit ocyus Euris
 In matris gremium mergitur, inq; sinum.
 Infestis metuit caput obiectare periclis,
 Horrida in hostili viderat arma toro.
 Tum Pluti rabiosa sitis torpescit habendi,
 Seq; regi patitur irrequietus hydrops:
 Aurea regna Tagi, Pactoliq; aurea regna
 Veliuola cernit ludibrium dominae.
 Fumosa ambitio, lauro qua pascit amarâ
 Semper ieiunas omniuolâsq; animas,
 Quae fuerat soror antè, & collactanea quondam,
 Quodq; suo iactat Iano fuisse Ioni,
 Horrendum infrèdens Stygias commigrat ad vndas,
 Purpureas piceo tingit in amne togas.
 Vnica pauperies, & grata pedissequa matri
 Et IESU nutrix officiosa placet.
 Exuperans celsi Serrata cacumina montis
 Excudit ex humeris vile Crateris onus.
 Iam video Solymas populi feruere tumultu,
 Lunatosq; duces circumquiritare domos:
 Voce suâ strepitatq; loquax & garrula byssus,
 Exanimumq; nihil viuida fingit acus.

Hic Loiola mei penas comitatur IESU,

Tota ei sanguineis est via strata rosis:

Seu qua Gethsemani Cedron deducit ad hortos,

Seu qua Anna & Caipha stat scelerata domus:

Et videt insanipratoria dura Pilati:

Quæ fuit Herodis mimica scena, videt.

Portaq; Caluarie pandit malefausta theatrum,

Quale Thyæstæ non meruere dapes.

Virgine de saxo spectat venerabile bustum,

Fixaq; non vno sacra trophæa loco.

Quid video? in: mitis nodoso stipitemiles

Imminet, ac tenerum tundit vtrumque latus.

Sic decuit signare tui vestigia Christi

Loiola, & madidas sanguinis ire vias.

Non hæc meta tibi, non summa est creta malorum,

Vincula sed patrijs sunt fabricata fecis.

Ipsa truces cudit malè cauta Hispania boias;

Et Salamanca tibi turbida carcer erit.

Hæc ibi perlegi spiranti animata colore,

Quæ Mariæ insolitâ scripserat arte manus.

Cætera defectis nequij supplere lacunis

(Namque hic Dædalæam Virgo reliquit acum)

Discere plura avidus, tum dicere plura parabam:

Sperabam solidâ me pote nocte frui.

illa sed arrisu blando solata clientem,

Tutus, ait, votis hic tibi portus erit.

Loiola pete sollicitus, sauaq; procellas

Sperne, sub hac stabit rupe animosa ratæ.

Tertius in roseis tibi cum senarius annis

Floruerit, vernus pinget & ora color;

*Arma mihi, arma meo deo ta accingere IESV,
 Tartareaſq; acies ſterne, Stygemq; doma.
 Pulueris expertem non carpet dextera palmam,
 Sanguine te cinget picta corona tuo.
 Quaq; minùs metues ſinuosa pericula fraudis,
 Tela Syracofii perpetiere ſenis.
 Tu necede malis, ſed contrà audentior ito:
 Ipſa adero.*

ELEGIA XXII.

Ioannis Auſtriaci victoriam Actiacam ope
 Virginis partam canit.

M Orbifer autumnus, pomis redimitus & vuis,
 Nubilaq; & triſtes ore vomebat aquas,
 Inq; iugo Libræ ſteterat rota ſeruida ſolis,
 Et ſeniſſe pares carperat hora dies.
 Necdam Aurora ſuo crines nodarat in auro,
 Culta nec ad ſpeculum candida forma deæ:
 Sanguineus Mauors rutilus ſeruebat in armis,
 Letifera quatiens tela cruenta manu.
 Aeratumq; acuens Neptuni cura tridentem,
 Cærule in Actiacis ſrena lauabat aquis.
 Sternitur aduerſis ſubito cùm claſſibus aquor,
 Et mare velliſuolum pinea ſilua regit.
 Liuentes Nereus humeros gemit, & malè dorſo
 Tot validas vrbes ſuſtinet & populos.
 Gens Otomanigenam, ſcopulis & ſyrtibus orta,
 Excifa è Geticis pectora marmoribus,

Exultat bimari tandem cluctata Corintho,
 Aeoleleta tuas non valuisse minas.
 Ingrediturq; ferox, tonsisq; frementibus vrget
 Importuna negans verbera ferre salum.
 Obuius Hesperijs miles properabat ab oris,
 Quem sacro adoptarat foedere Roma potens.
 Martia corda virum, vitam pro laude pacisci
 Vna salus: vitæ prodiga turba ruit.
 Hos agit Austriacus, Regum genus, inclyta virtus,
 Victoremq; hilari prescius ore gerit.
 Ille iubet Christi q; mei Mariæq; tropæum
 Fulgere signa sua prasidiumq; rati.
 Perge Deum cura, & celeri pete remige palmam,
 Inuigilant rebus astra secunda tuis.
 Cornua rauca sanant, accendant classica Martem,
 Deficiat pauido territa luna metu.
 Spicula Partha micant, Hispanaq; tela coruscant,
 Et tonat ignitis machina abena globis.
 Eripuere diem tetra caligine nubes,
 Et glomerat densas plumbea grando neces.
 Tum laceris volat huc illuc victoria pennis,
 Et cui se credat anxia querit iter.
 It clamor celo, gemitus fremitusq; cadentium
 Ipsa procelloso perculit astra metu.
 Trunca virum rapido voluuntur corpora fluctu,
 Seminecesq; alios vnda cruenta rapit.
 Hic studet hausturis emergere gurgitis vndis,
 Ferreaq; incusans numina sorbet aquas.
 Ille fugit chalybemq; trucem flammâq; volantes,
 Inq; mari leti est pallida strata via.

Perq̄ suum fortuna volat temeraria regnum,
 Sanguineq̄ humano sors temulenta furit.
 Cùm Maria astriferis delapsa à sedibus, adstat
 Austriaci facios voce manuq̄ monens.
 Tepenes est, inquit, liquidis victoria campis,
 Hunc minio & cocco fastibus adde diem.
 Iamq̄ tuo capiti naualis plexa corona est,
 Innubi & cyano cerula texta chlamys.
 Dixerat & Luna radios Solisq̄ retundens
 Luce suâ, nebularum explicat omne chaos.
 Sanguineâ Hesperius dum ductor fulminat hastâ,
 Virtutisq̄ ardet premia ferre sua:
 Transfugit Oceanus Turcis samulatus iniquis,
 Aeolus Austriaci vertit & arma Ducis.
 Militat & pontus, nobis & militat ather,
 Nec natura sua frena retractat heræ.
 Nox Otomanigenas furuis amplectitur vlnis,
 Nec sinit Austriacas tela ferire rates.
 At formosus dies roseo depicta colore,
 Austriaco arridens laureaserta parat.
 Quâq̄, tonare plagâ, quo vulnere sternere naues,
 Quâq̄, latus nudet barbara turba, docet.
 Ipsa preit Virgo, non Gorgone cincta Medusa,
 Sed iaculans radios ignea tela suos.
 Hos contra non stare oculi potuere, animiq̄,
 Quamq̄, fugâ querunt, fugerat ante salus.
 Victor Io resonat, Maria solennia pangens
 Verba, perennanti dona adamante vouet.
 Sic mihi tu Virgo roseis allabere pennis,
 Si qua flagrent terrâ praelia, si qua mari.

ELEGIA XXIII.

D. Mariæ Virgini Aspricolli.

Collis iners, asperq; iugo torpebat acuto,
 Quæ propè semianimes Demera voluit aquas.
 Liber & alma Ceres, fugiebat inhospita tecta,
 Non Dryadum quercus creuerat apta domus.
 Repebant tremulo per humum virgulta parore,
 Ad Boreæ primas interitura minas.
 Dum tamen excelsos celi circumambulat orbis
 Nympha mea, & sedes lustrat amica suas,
 Quæq; Arabum casto sudent altaria fumo,
 Quæcis Triuie cedant templa superba deæ;
 Sichemium flexit oculos: damnataq; flammis
 Virgulta hospitium deligit ipsa faum.
 Hic, ait, hic olim domus & sublimia crescent
 Delubra innumeris prodigiosa mediis.
 Austriacum genus, & nostri sanctissima cura,
 Illius Albertus strenuus auctor erit.
 Sic ait, & sacram sibi quercum dedicat vnâ,
 Vna erat, & propè iam mortua quercus erat.
 Sed rediuiua modò Hesperiam peruadit vtramque:
 Aethiopaq; ferax n. iminis arbor adit.
 Frustrula parua sibi Regum decerpere fastus
 Gaudet, & in vultus ligna animare Deo.
 Sic Maria imperium ac regnum completitur omne;
 Et medicam toto porrigit orbe manum.
 Ast propriam Sichemi sedem sidemq; locauit,
 Quæq; supra reliquas esserat vna caput.

O nimum nimumq³ potens regina Deorum,
 Obsequitur frenis terra polusq³ tuis.
 Hic sterilis nuper collis, saltusq³ malignus,
 Mitibus effundit germina culta iugis.
 Hic Panacea vir et, cuius medicina dolori,
 Dictamnumq³ febris vellere tela potens.
 Phæbigena, & Phæbus gaudent submittere fasces,
 Pharmaca ubi facili dat mea Virgo manu.
 Illa catenata dissolvit vincula linguae,
 Flexanima mutus vincat ut ora Dea.
 Illa facit, surdus vocum ut commercia norit,
 Atque sibi gratos combibat aure sonos.
 Sopitaq³ faces oculorum suscitât illa,
 Nocte suâ cecus iam caret & tenebris.
 In mortis regnum dominam gerit illa deamq³,
 Et Stygio prædas eripit illa deo.
 Ponere cuncta suo nitatur miracula vultu,
 Ilias hæc esset longior Iliade.
 Hic erat Elysium, nuper violaria cæii
 Hic mihi spirabant, deliciasq³ dabant.
 Presentem licuit quando mihi visere Divam
 Inq³ sinu Domine condere vota mee.
 Non ita nectareum mel felix sudat Hymettus,
 Quando thymos inter dulce susurrat apis;
 Ut silva hæc quondam recordibus obsita dumis,
 Sed modò melliflui nectaris imbre madens.
 O mihi si liceat Divos placare sinistros,
 Meq³ sinant tutâ sidera pace frui:
 Non ego defuncta properabo visere Romæ
 Funus, & egestam vile cadaver humo.

Sichemium molibor iter, Nymphæq; pudice
 Perdius & pernox sollicitabo fores.
 Quæ modo Nympha meam circumfert vnda carinã,
 Vtq; gemit decumo vortice quassaratis,
 Excelsa de colle vides, ne neglige ventos
 Comprimere, vt placidã stet mihi fronte salum.

ELEGIA XXIV.

Infantiam pueruli IESV in tabula pictam
 contemplatur.

NVper Virginei dum lustro altaria sani,
 Blandè oculos tenuit viua tabella meos.
 Hortus erat Charitumq; domus, Floræq; voluptas,
 Elysium posset qui superare nemus.
 In medium herbofo surgebat cespite cliuus,
 Quem vario ardebat pingere flore venus.
 Hic angusta meæ dominatar gloria Nympha,
 Ardua florenti vertice Diua sedet:
 Inq; sinu puer, ille puer, puer aureus ille
 Blanditiasq; matri mille iocosq; facit.
 Vbera dum prensat manibus, dum blandus inharet,
 Indicat & iuris solius esse sui,
 Et labra dum labris iungit, fronti q; genisq;
 Osq; suum matri sculpsit in ore sua,
 Cinnamonemq; comam digitis dum pectit eburnis,
 Et labyrintho sedulus orbe rotat,
 Aureis vt mater, gemmeis vt ridet ocellis,
 Aurum oculus purum, lucida gemma oculus.

Tum pomum ostentat, pomum ridebat & ipsum,
 • Tum de pampineâ pensile vitæ merum.
 Proxima palma hilares diffundit prodiga ramos,
 Admonet & fructus carpere lata suos.
 Hinc tremulâ legit illa manu, mera sacchara IESU,
 Paruulus exultans munera amica rapit.
 Interea emergens siluis lustrisq; ferarum,
 Mel cui siluestre est atque locusta cibus.
 Adreptit tandem hirsuto vestitus amictu,
 Deliciasq; suas bestia nota petit,
 Et niueos iacet ante pedes, blandisq; labellis
 Mulcet, & hinc nectar sugit & ambrosiam.
 Erigere ô vates, ô magni præco Tonantis:
 Iudæa quondam terror & orbis eris.
 Herodis rabidas flammæ moderabere amoris,
 Vna tamen pellex, demeret vna caput.
 Incestis mulier quando furit icta sagittis,
 Non opus est diris, non opus est furijs.
 Ipsa solum calumq; mouet, rabidumq; Acherontem,
 Et superat Stygijs edita monstra plagis.
 Vt fidum antepedes IESVS conspexit Achatem,
 Annuit & lusus excijt atque iocos.
 Luditur: ast ceco fallit pictura recessu,
 Ceteraq; arcana sunt cooperta veplo.

ELEGIA XXV.

Pastores vt Virginem mox à partu inuiderint.

INclyta se quantum iactauit gloria Nympha,
 Cùm puer immundo vagijt in stabulo!

O honor! ô Deus ipse! Dei Mariæq; propagol
 Est pater ille tuus, mater & ista tua est?
 Vix egressus erat castum penetrale parentis,
 Lactea vix pannis membra reuincta suis:
 Sidera sollicito sudant operosa tumultu,
 Sedibus & vellent exsilisse suis;
 Vt Domini ad cunas famulum exercere laborem,
 Utq; aliquo possent fungier obsequio.
 Aligerumq; cohors, pratoria turba Tonantis,
 Pendula in aurata nube corusca micat.
 Orpheaq; & doctum vincunt Amphiona cantu,
 Stabant attonitis flumina vorticibus;
 Nutabant dubia frondoso vertice flæe,
 Idem facunda suâ sede migrabat âuis.
 Prima tamen Superum, Pastores, cura fuere,
 Quos vigil exercet nocte dieq; lobos.
 Labitur è calo rutilis caducifer alis,
 Dextera perpetua symbola pacis habet.
 Attonitoq; iubet mentis sedare tumultus,
 Combibere & totis gaudia pectoribus.
 Bethlemico in stabulo Regem vagire Deumq;
 Qui gerat inuidâ sceptrâ timenda manu,
 Sternat vt Abramidum pedibusq; perambulst hoste.
 Soluat & indigno colla subacta iugo.
 Nlicet exsiliunt, properant sua munera Regi,
 Rustica quæ potis est suppeditare penus.
 Arripit hic calathum, niueo qui vimine textus
 Chloridis herbosæ depopularat opes.
 Sed rogat hunc alter socios coniungere gressus.
 Vt releuent noctis mutua verba metum.

Cruda seni viridisq₃ inerat, nec auara senectus,
 Multa olli volucrum turba coempta domi.
 Huic cauea ex humeris vallo dependat acerno,
 Mellifluumq₃ melos garrula cantat anus.
 Xaïpe nouum bläso decantat psittacus ore,
 Xaïpe nouum reddens emula pica sonat.
 Hic gerit autumnii curuato vertice gazas,
 Alternisq₃ sedet flaua Ceres humeris.
 Lactentesq₃ ferunt vitulos, tenerasq₃ capellas,
 Veruecesq₃ grauis quos bene farcit adeps.
 Ut venere, loci radiosq₃ hausere coruscös,
 Implentur toto rustica corda Deo.
 Fistula suauiloquis resonat compacta cicutis,
 Pindaricum sterilis vincit auena melos.
 Vtre suo carmen quis nescio Mopsus anhelat,
 Melpomenes cedat tibia victa loco.
 Tibia nec deerat, quâ non crinitus Apollo
 Blandiùs inflato pectore carmen hiet.
 Altera pars choreas varium modulatur in orbem,
 Et circum cunas pastor anusq₃ salit.
 Tum genibus nixi depromunt rustica dona,
 Et pueri plantis oscula leta ferunt.
 Vota precesq₃ iterant, Da fortuna: e penates,
 Fundatamq₃ nouâ crescere prole domum.
 Ne lupus in nostrum ruat insidiator ouile,
 Nec rodat scabies pernicioosa gregem.
 Annuit, & placido subscripsit murmure votis,

ELEGIA XXVI.

Adstantem cruci Matrem describit.

Quid trepidas calame, & toties diludia poscis?
 Hæc quoq; septa animo sunt penetranda tuo.
 Pallida describat & lugens nenia matrem,
 Dum nati infamem constitit ante crucem.
 Mæsta cadauereo pallebant ora colore,
 Liuida pingebat mortis imago labra,
 Exanimes oculi lacrymarum rore madentes,
 Nubila frons, fluxum & triste supercilium.
 Molliter in leuam vergebat languida ceruix,
 Flens quoque: non ficti signa doloris erant.
 Non laceri vacuum sparguntur in aëra crines,
 Non frons assiduis planctibus icæa sonat:
 Sanguineo sulcos riuo non effodit unguis,
 Non arat infesto vomere dextra genas:
 Non collisa manus, non brachia iacta per auras
 Turpia feminei signa doloris habent:
 Non iuuat insontes rabidè discerpere vestes,
 Non laniat pectus sanguinolenta manus,
 Non onus exanimum famulantibus incubat vlnis,
 Inq; sinu alterius semisepulta iacet.
 At non mentiti gemitus, suspiria vera
 Erumpunt in vis pectoris è latebris.
 Vuidulisq; oculis animi testata dolorem
 Hæret in infami barbaricæq; cruce.
 Hic oculusq; animusq; habitat, diuellere frustra
 Fata insistent. fatis fortior obstat amox.

Corpore quot *IESVS* numerat, tot vulnera mater
 Mente habet. heu quantis obsita vulneribus!
 Felle simul *IESVS* saturatur, felle Maria,
 Quidquid amara dedit spongia, utrique dedit.
 Quin eadem, te loq̄, eodem mors abstulit ambos?
 Indignum facinus sed metuere poli.

ELEGIA XXVII.

B. Maria Christo.

Certa mihi de te vix tandem fama recurrens,
 Vicinum patrijs nuntiat esse focus.
 Erigor, & nati amplexus sitibunda requiro;
 Ut sitit illimes ceruus anhelus aquas.
 Nec mora: festinis miscens vestigia plantis;
 Aeripedem videor vincere posse Talum.
 Sapè tamen cogor volucres infringere gressus,
 Consulere ambigua marmora signa viae.
 Marmora ne fallant, vicina mapalia pulso,
 Rusticus ut certo tramite signet iter.
 Non inconsultus, tacitus non prætereunte vllus,
 Viderit an *IESVM* à prætereunte peto.
 Quòue loco degat, quibus aut versetur in oris,
 Quàue sibi propriam fixerit vrbe domum.
 Sollicitos nimium mihi sannio ridet amiores,
 Audet & excussa fingere nave iccos.
 Est tamen interdum qui te vidisse fatetur,
 Quòq̄, potest villa culmina celsa notat.
 Huc ubi deueni, rursus fugitiuus abisti,
 In Nomadum incertis stat tua vita rotis.

Erge

Ergo tot incassum lustranti rura, tot vrbes
 Macerat in salsis viscera sudor aquis.
 Hoc etiam superest, frustra tot millia passus,
 Eheu! iam tacito sumt relegenda pede.
 Cum te, Nate, sequor, nulla est via longa grauisq̄,
 Per plumas videor currere, perq̄ rosas.
 Ast vbi sic lusam spes indignatur inanis,
 Vertitur in cautes pluma, vepresq̄ rosa.
 Itamen, haud reuoco: nec, si reuocare liberet,
 Hoc consulta sinant non temeranda Patris.
 Non Iudæa tibi, non sit tibi terminus orbis,
 Finge alium, potis es, quod tuus erret amor.
 Quid vetat absentem soletur epistola matrem;
 Quæ desiderio languet anhelata tuo?
 Non ita perpetua quaterent præcordia curæ,
 Non ederet laceras cæca rubigo fibras.
 Mille mihi occursant facies, laruaq̄ malorum,
 Excutitur placidus nocte dieq̄, sopor.
 Nunc lupus infesto laniat tua viscera dente,
 Sanguineo stillant hispida rore labra:
 Nunc rabidos inter versaris præda leones,
 Vnguibus vt nequeas omnibus esse satis.
 Sapè immane draco rictus diducit hiantes,
 Teḡ suum in barathrum deuoluisse cupit.
 Hic omnes mortis terrâ circumambulat horas,
 Dum vigili voluor irrequieta toro.
 Infestos animos odiorum dira venena,
 Inq̄ tuam ferrum feruere cerno necem.
 Tu tamen interea Iudæa rura pererrans,
 Semina doctrina spargis opime tuæ.

*Sed renuit iustum tollus persolvere scœnus,
 Reddere prouentus arua maligna negant.
 Infelix lolium, & steriles dominantur auena,
 Et ferus insanis sentibus horret ager.
 Hac, mihi seu quatiant vanâ formidine pectus,
 Seu fors vera nimis nuntiet augur amor:
 Niliacis narret ripis prognata papyrus,
 Et fuligineis littera picta notæ.
 Sapè magis cruciat metus, atque incerta pericla,
 Quàm mala quæ præteps suggerit antè metus.
 Omnia scire iuuat, miseros magis, omnia nosse,
 Certa minùs feriunt damna, minusq; nocent.
 Fortè etiam funesta sitis tua denigrat ora,
 Ora, eheu! verulo pumice sicca magis,
 Et mendicatâ velles Samaritidis vndâ
 Proluere ardenti viscera tosta siti.
 Fortè etiam tua membra leues tenuantur in umbras,
 Dum strigosa cutem rodit & ossa fames.
 Texta tibi nuper candenti indusia lino,
 Flore quibus vario sedula lusit acus.
 Sunt quoque molliculâ bis sex sudaria bysso,
 Quæ sudore vdas tergere docta genas.
 Omnia mœsta iacent, morosaq; tædia deslent,
 Inq; tuos vsus obsequiosa flagrant.
 Dic vbi iam latites: veniet tam prompta supellex,
 Seq; tibi famulam iure professa dabit,
 Et veniet mater. votorum hæc summa meorum,
 Rursus in amplexus posse venire tuos.*

ANACREONTÆI LVSVS.

I. Ad Iambum.

Iambe, mi teneille,
 Venustule ô Iambe,
 Quem blasfulo fritinnit
 Anacreon susurro!
 Quàm promptus obsequensq;
 Olim mihi fuisti,
 Meum anteire nutum
 Pede astuans volucris
 Per floridos Hymetti
 Saltus, thymumq; odorum,
 Quâ garrula pererrant
 Apes, domosq; condunt,
 Penumq; melle stipant:
 Frondosa perq; Tempe
 Amica regna veris,
 Et Chloridos cubile,
 Quæ Peneus deserto
 Perambulat susurro:
 Perq; insulas remotas,
 Sed insulas beatas,
 Quâ blandiore calo
 Ceresq; sponte crescit,
 Bacchusq; sponte crescit,
 Purumq; crescit aurum.
 Quàm sæpè peruolauit

Festiua prata tecum,
 Et roscidas per herbas
 Venustulo repleui
 Manus sinusq; flore,
 Queis Virgini corollam
 Bellissimam corollam
 Contexerem Maria.
 Iam rursus hanc opellam
 Te flagito, ô lambe.
 Noli, proterue, noli
 Recalcitrare votis.
 Morose, quid renides?
 Nostra hoc neges puella,
 Sanctissima puella,
 Cultissima puella?
 Caue, caue negare:
 Nimis puella bella est.

II. Columba.

Tenella quid columba,
 Primâ albior pruinâ,
 Niuisq; flore primo;
 Cui plumula serenum
 Dorsi natant per aquor
 Gemmâ politiores,
 Pedesq; concha tingit,
 Coralliumq; rostrum.
 Tenella quid columba
 Per hispidos vagaris
 Dumos, vepresq; ruris,

Et saxeas salebras?
 Redi, redi, columba,
 Nox rore virulento
 Vdas conascat alas,
 Secumq₃ pestilentes
 Ducit maligna morbos.
 Redi, redi columba,

III. Amor.

A Memus, iô! amemus,
 Nouosq₃ semper ignes
 Struamus in medullis,
 De suaueolente cedro,
 Nardog₃ cinnamog₃,
 De balamo tenella,
 Quos nullus esserato
 Turbo enecat furore.
 Amemus, iô! amemus,
 Hili nucisq₃ cassæ
 Cuncta æstimemus instar,
 Que non litant amori
 Lepidissimo Decrum.
 Amemus, iô! amemus.
 Quis pugnet Indus armis,
 An peruicax Iberi
 Neget subess freno:
 Quid Persa moliat,ur,
 Fugiente victor arcu:
 Quas Otomannus atrox
 Funeslet igne gentes:

An Moscuam Polonus,
 Equis potens virisq;
 Exciderit subactam:
 Quas Tartarus, Mogorq;
 Secum rapit phalangas,
 Gens are ficta crudo,
 Crudove nata ferro:
 Quos Aethiops per agros
 Metatur, ut furenti
 Occurrat acer hosti,
 Nescire gloriamur.
 Non tractat arma noster
 Cupido pacis Auctor.
 Amemus, id! amemus.
 Quod Peruvianus aurum,
 Gemmasq; mittat Eos,
 Serumq; silua byssum:
 Vel quo gemunt labore
 Aegyptiae carinae:
 Vel quas anbelagazas
 Crebrisq; hiulca remis
 Latio inuehat superbo
 Portu soluta nauis.
 Libye flagrantis aestu:
 Quis naufragus per vndas
 Spem perfidam excretur,
 Plebiq; mox marina
 Gemit futurus esca.
 Quis stiper ara cistis,
 Fuluiq; gaudet inter

Auri ambulare montes,
 Amor vetat rogare.
 Non flagitat procaces
 Noster Cupido gazas:
 Sat diues est seipso,
 Quo rauca moliatur
 Foro latrare rixa:
 Quod iudicis tribunal
 Sæuam reis minetur:
 Consulter an molestus
 Manè arduo diserti
 Pulset fores patroni,
 Amor vetat rogare.
 Fugit Cupido lites:
 Inimica lis amori est.
 Amemus, idè! amemus.
 Hæc vnica est voluptas:
 Hæc ipsa suauiorum
 Medulla gaudiorum.
 Amemus, idè! amemus.
 Dum te frui Maria
 Fas est, tuoq; IESV,
 Dum fas amare matrem,
 Dum fas amare Gnatum,
 Satis satis superq;
 Mihi est beatitatis.

IV. Amor.

SVa quemlibet libido
 Stimulo premit feroci;
 Stolidum est recalcitrare;
 Grauius ferit rebelles.
 Iubei ire: quid moraris?
 Leuior sit obsequenti.
 Rutilam facem diei
 Vehit, & flagrante curru
 Radios Apollo spargit,
 Animamq; reddit orbi
 Tenebris suis sepulto.
 Inimica luna furum,
 Trepidaq; amica nocti,
 Iubar aureum coruscans
 Salebras docet latentes
 Fugere, improbaq; lamnas.
 Iuuat hoc obire munus:
 Famulantur astra fati,
 Genius suus cuique;
 Genius mihi est amare
 Mariam meumq; IESVM.
 Philomela docta cantu
 Homines mouet deosq;
 Modulosq; lassa anhelans,
 Sibi blandiens superbit
 Melos inter & suauē
 Animam eliquat tenellam

Nimio astuans labore.

*Liquidam iuuat per athram
Aquilam vibrare pennas;
Oculoq; contumaci
Radiantis ora solis
Animosius tueri.*

*Fugit alta pauo deses,
Metuens suos ocellos
Miniatulos ocellos
Gelidâ lauare nube.*

*Viduusq; turtur atro
Gemitu replet repostas
Siluas, suasq; gaudet
Mage nemus sonare,
Mage gestit & triumphat
Modulante pleetra Phœbo
Rutilus corusca gemmis,
Vbi festa cultiori
Celebrans amœna luxu
Medius nouem sororum
Auidus placere cunctis,
Citharam increpat disertam.
Genius suus cuique,
Genius mihi est amare.*

*Elephas ferocit alto
Acies tulisse dorso,
Populisq; fœta castra.*

*Leo peruicax rapina
Inhiat, suamq; prædam
Auido ingerens barathro*

Labra proluit cruore.

Tigris impotens domari

Rabie furit solutâ.

Vbi seua raucat ira,

Pecus omne nudat agros,

Quatitur timore silua.

Ouis innocens virentes

Legit ore blanda frondes,

Niueoq₃ lacte stipat

Teneras sibi papillas,

Sobolis penum tenella

Bouis implicat torosi

Famulare colla lignum,

Tenerasq₃ vis proterua

Patitur manus puelli,

Stimulosq₃ non recusat.

Canis improbo labore

Domini gula ministrat,

Leporum cubile lustrat,

Timidaq₃ tecta dame,

Pretiumq₃ luculentum

Opera domum reportat,

Miseram famem sitimq₃

Genius suus cuique,

Genius mihi est amare.

Volucris ocyor sagittâ

Liquidas natat per vnda

Agili vigore Delphis,

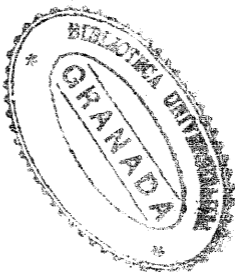
Placidoq₃ blanda cursu

Freta verrit, & chortas,

Vario implicat recessu:
 Ast vbi impetus tepentes
 Stimulat calore fibras,
 Secat aëra, & flagrantem
 Volat impiger per ethram,
 Faciliq₃ vela saltu
 Superat, fretumq₃ rursus
 Patrium salum reuifit.

Pelagiq₃ monstra cete
 Scopuli insulaq₃ viua
 Tumido superba fastu
 Maris ambulat per equor,
 Ithacani ambulare credas,
 Gyaraſq₃ vorticofas.
 Iubeat procax libido
 Maris inſtar aſtuantis
 Rabidas vomit procellas,
 Validamq₃ merget Argon.
 Genius ſuus cuique:
 Genius mihi eſt amare:
 Studium vnicum amare,
 Mihi ſolùm amare cordi.

Reliquis carere poſſum,
 Patriâ carere blandâ,
 Laribus carere certis,
 Cereris carere donis,
 Lepido carere Baccho,
 Liquido carere ſomno,
 Hilari carere menſa,
 Nitida carere veſte,

*Radix carere Solis,
Oculis carere possum:
Sed non carere amore.*

*Mihi fas amare tantum:
Nil omnia hac morabor.
Amor impotens Maria,
Amor impotens IESV
Populat mihi medullas.
Iuuat hoc: iuuat amare.*

V. Somnus.

F*Auete turba linguis,
Digitusq; signet ora
Harpocratis sigillum,
Maria dum benigno
Post spineos labores
Membra irrigat sopore,
In florido cubili,
Quod sufficit suauis
Nardus crocusq; odore.
Tumultus omnis absit
Fremantium rotarum:
Non rheda, non couinus
Perambulet plateas:
Ne quis madens Lyæo,
Sanaq; mentis expers,
Solutior per urbem
Erret, suasq; flammæ
Voce insonet petulcâ.
Cauere, ô caue, molosse,
Bau bau latrare raucum:*

Et garruli catelli
 Oculos locent sopori;
 Vel mox & his, & illis
 Mulcebo fuste tergus.
 Te, galle, te monere
 Pretium opera est, tuamq̄
 Tibi exprobrare coram
 Vigilem loquacitatem.
 Quid opus tacente sole
 Denuntiare noctu
 Placidas quietis horas?
 Et tu quiesce demens,
 Dum ceteri quiescunt.
 Labor redit vicissim:
 Suas vices labori
 Manè adferet, diesq̄
 Vnum genus ferarum est,
 Volucrium ferarum,
 Quod angue peius odi,
 Tu noctua atque hubo
 Malè ominata monstra.
 Queis noctis inter vmbra
 Vlulare mos ineptum,
 Ferale, triste carmen.
 Malum caueat, sultis.
 Iam cuncta conquierunt,
 Silentiq̄ piscis instar,
 Iam blandulum Maria
 Iuuat notare somnum.
 Vt molliter reclinans

Laceri incubat sinistro;
 Vt brachium venustè
 Cum brachia decussat?
 Crines fluunt soluti,
 Eburneumq; collum,
 Alabastrinumq; vultum,
 Et lacteos pererrant
 Humeros, sinuq; ludunt
 Inter rosas, decusq;
 Florum succiuorum.
 Pallor genis ruborq;
 Mixto flagrat colore,
 Et viuidus serenis
 Sanguis viget labellis,
 Ciliumq; delicatum
 Orbit aureos ocellos.
 Dormire tam venustum
 Matrem decet Tonantis.
 Dormi, Maria, dormi,
 Dum mihi licet pudici
 Fulcro insidere lecti,
 Oculis & irretortis
 Noctu diuq; vultus
 Videre dormientis.
 Dormi, Maria, dormi,
 O qualis ille somnus!
 Hunc nectaris sacrato
 Ramus madens liquore,
 Tempus rigans vtrumque
 Membra in tenella merfit.

Nil hic seuera Lethes
 Sibi iuris vnda poscit,
 Pigro stupens veterno,
 Nigrisq₃ plena monstris.
 Dormi, Maria, dormi.
 Dormis: sed omnis expers
 Mens ambulat soporis
 Per astra, perq₃ calos;
 Atque abditos recessus
 Intrat, sacrariumq₃
 Sanctissimum Iehoua.
 Dormi, Maria, dormi.
 Tibi assidebo semper,
 Pernoxq₃ perdiusq₃:
 Te dormiente viuam
 Securus, & malignos
 Vigilesq₃ ditis astus
 Exsibilabo victor.
 Et blandulo susurro,
 Plectroq₃ non loquace,
 Non garrulo, aut petulco,
 Sed quo sagax Apollo
 Mores docet modestos,
 Tuos sonabo amores,
 Meos sonabo amores,
 O aureos amores!

Latere incubat sinistro;
 Vt brachium venuste
 Cum brachio decussat?
 Crines fluunt soluti,
 Eburneumq; collum,
 Alabastrinumq; vultum,
 Et lacteos pererrant
 Humeros, sinuq; ludunt
 Inter rosas, decusq;
 Florum suauiorum.
 Pallor genis ruborq;
 Mixto flagrat colore,
 Et viuulus serenis
 Sanguis viget labellis,
 Ciliumq; delicatum
 Orbit aureos ocellos.
 Dormire tam venustum
 Matrem decet Tonantis.
 Dormi, Maria, dormi,
 Dum mihi licet pudici
 Fulcro insidere lecti,
 Oculis & irretortis
 Noctu diuq; vultus
 Videre dormientis.
 Dormi, Maria, dormi.
 O qualis ille somnus!
 Hunc nectaris sacro
 Ramus madens liquore,
 Tempus rigans vtrumque
 Membra in tenella merfit.

Nil hinc seuera Lethes
 Sibi iuris vnda poscit,
 Pigro stupens veterno,
 Nigrisq; plena monstris.
 Dormi, Maria, dormi.
 Dormis: sed omnis expers
 Mens ambulat soporis
 Per astra, perq; calos;
 Atque abditos recessus
 Intrat, sacrariumq;
 Sanctissimum Iehoua.
 Dormi, Maria, dormi.
 Tibi asidebo semper,
 Pernoxq; perdiusq;
 Te dormiente viuam
 Securus, & malignos
 Vigilesq; ditis astus
 Exsibilabo victor.
 Et blandulo susurro,
 Plectroq; non loquace,
 Non garrulo, aut petulco,
 Sed quo sagax Apollo
 Mores docet modestos,
 Tuos sonabo amores,
 Meos sonabo amores,
 O aureos amores!

VI. Amor.

Amor Deo gubernat,
 Amoris omne regnum est.
 Non Herculis columna,
 Non Nysa structa Baccho,
 Huic terminum dicarunt
 Victoriæq₃ metam.
 Bacchum Herculemq₃ vincit
 Hic laneus puellus.
 Nouus nec ille fastus,
 Sed Arcadum vetustam
 Dominatur ante lunam,
 Antiquiorq₃ mundo
 Terram anteit chaosq₃
 Quidquid vides amæno
 Mentem excitare philtro:
 Quidquid suauiori
 Oculos mouet colore,
 Mulcetq₃ odore nares,
 Sonore mulcet aures,
 Linguam incitat sapore,
 Hoc munus est amoris.
 Illo imperante cælum
 Terramq₃ fabricauit,
 Nullo indigens, sibiq₃
 Satis supera₃ felix
 Ille orbis architectus.
 Nec impetus resedit,
 Visq₃ impotens Amoris,

Donec

Donec stupente celo,
 Tellure de subactâ
 Vinam sui, amulamq;
 Imaginem exarauit.
 Dei iconem Deumq;
 Amore flagitante
 Homini subegit orbem.
 Effrenis & rebellis
 Parere iussa tigris,
 Et contumax leonum
 Ira posuit furorem,
 Famulumq; Luca tergum
 Bos prebuit labori.
 Sed mox vbi nefando
 Lioris ardet œstro
 Astuta fraude serpens,
 Vafrumq; tendit astum,
 Technasq; machinasq;
 Inuoluat vt ruina
 Genus omne Adamidarum,
 Eheu nouam maritam
 Pomo allicit venusto
 In rete fraudulentum.
 Nec fortior maritus
 Ad feminae procacem
 Submittit arma vocem.
 Hinc lacrymâ, hinc perennis
 Inundat ora fletus.
 Iam tota sub cruento
 Humana gens tyranno,

Gens illa, gens beata
Vastiq³ rector orbis,
Diuis Deoq³ suppar,
Gens illa nata celo
Ferreum iugum traherat,
Adamantinaſq³ boias:
Crebrisq³ ſciſſa plagis
Fœdè vlcerofa terga
Ferociam arguebant
Vefanientis Orci.
Spes nulla, nulla aheno
Emancipare nexu
Patresq³ filioſq³
Et lugubres nepotes.
Iam ſtirpituſ peribat
Dei propago clara,
Amor niſi potenti
Dextra induiſſet arma;
Et turgidum veneno
Iugulum ſagrante telo
Rabidi inuolaſſet Orci
Pedibus molens draconem.
Amor Deum gubernat
Amoris omne regnum eſt.

DRAMA COMICVM
PENDVLARIA.

Dramatis Personæ.

PHILOXENVVS senex.

PISTOCLERVVS adolescens.

LYDVS seruus.

MNESILOCHVS

SOSICLES

CLEOMACHVS

MENÆCHMVS

DAVVS seruus.

LORARII 4.

NICOBVLVVS senex.

MESSENIOS seruus.

} adolescentes.

Q

ACTVS

ACTVS PRIMI

SCENA I.

PHILOXENVS senex.

PISTOCLERVS adolescens.

LYDVS seruus.

Volo te mihi obsequentem esse. Pist. Vt gnatum decet.

Phil. Tum gymnasiũ adire, apud magistrũ asidere, Legere, commentari, scribere. Pistoel. Nil mauelim.

Phil. Cauesis vel digitum longè deues, nisi Lignatur: ire velis infelici de ligno Hercule, Quò que corium tibi pingatur tuã de purpurã.

Pist. Faxo, pater, ne quid diuidis fiet tibi.

Et obsequens obediensq; ero tuo

Mori ac imperijs: gnauum me atque strenuum Dabo libris, & litteris, cere, stylo.

Phil. Nunc experiar an fungum genui an filium. Volo te mihi experimentum dare iam frugis bonæ In herbã cum sis. Rarò meßis fauet,

Cũ luxuries teneram segetem enecat. Vide Num dente depasci vimeo luxuriam velis.

Pist. Imò vnice me morigerum dictis tuis

Faxo vt depradices. Phil. Heus Lyde, Lyde, ades.

Pist. Regiones colere mauelim Acheronticas Quàm perferre hancce diutiùs seueritudinem, Quæ miserum erga stulo me includit pessimo.

Phil. Age sis aures mihi totas, & mentẽ totam eloca.

Aut vltimos parasitos facies, quæ te vsque attondeant.
 Lyd. *Eccere, quid vis?* Phil. *Adolescentem hunc nostis?*
 Lydus. *Inrus & in cate.*

Pist. *Mentiris furcifer. Tun' hanc nosti cutem?*
 Tuam Hercle lictor nouit extimè & intimè.

Phil. *Huic custodem te præpono sedulum:*
 Ne quid agat, ne quid dicat nisi te conscio.

Lyd. *Manus Hercle illius habitabo perdius,*
 Linguamq; pernox incolam Argo oculatior:
 Ne quid agat, ne quid dicat nisi me conscio.

Phil. *Haud somniculosè hoc agendum est, mi Lyde.*

Lyd. *Mirum est, me ut faciã te opere tanto quæsere.*
 Indigna digna habenda sunt herus qua iubet.

Pist. *Ego, Pol, faxo discas parere hero alteri,*
 Plures orienti faciunt, quàm occidenti. Ego
 Oriens, illic est occidens ipsissimus.

Phil. *Heus fili. Pistocl. Mi pater. Estne quod iubest*

Philox. *Huic*

Parere te volo. Pist. Pro rotã me uti licet.

Nempe hoc est; parebo, dum parere integrum est,
Venere saluã, & lubidine, & meis iocis.

SCENA II.

PISTOCLERVS adolescens.

LYDVS seruus.

Di te perdant, mucose senex: quin me cruci
Duis discipulum potiùs, barathroq; famulam;
Quàm me tam diris miserum torqueas modis.
Scholas nempe iubes adeam, studijs incubem,

Legam, commenter, scribam, iam malim Aedepol
Cum Sisypho mutare fortunam meam.

Vnum ille saxum voluit, mille ego millia,
Praclarum hoc Hercle pistrinum est, ergastulum
Bellissimum, vbi virgas molas quotidie

Impranso & incœnato quantū ad nauseam satis fiet:
Vbi id ergon vnicū, quod iuuenibus est parergō vnicū.

Vbi tanquam claudus sutor domi sedeas totos dies:
Tum si vno verbulo musses, si mu mu solūm dixeris,
Extempulo verborū turbo grandinat, atque verberū
Cruenta tempestas. Tum me Acheron enecet,

Pedē cū primū intulerim in hoc doloris contuberniū.
O me arumnatum! Quam velim atra illunc pix
agitet apud

Carnificem, & illius capiti illuceat, qui pessimum
Hunc pueris commentus de nihilo est Tartarum!

Lyd. Quid ais adolescens nihili. Pistoc. Vxorem te
mox domum

Ducturum esse. Lyd. Phanon id quidem est. Pistocl.
Crucem Hercule

Pro vxore domum daces. Lyd. Erras puer, in crucem
foras

Ducar, vbi nuptias celebravit pater meus,
Et auus, & proauus, atque tota à stirpe familia:
Hac mihi debetur, hanc volo, hac sinas frui.

Quid inuides tam felici prognato fidere?
At scis? nisi mox ad scholas bites ocysimè,

Nil opus erit demum pistorem nostrum foris cribrum
Querere. Pistocl. Quidam? Lyd. De cute mox cri-
brum nam fiet tuā;

Ita Herce forabitur virgarū mordicibus. Pist. Ohe. Tacesis, nisi dentilegus fieri mauelis. Lyd. Etiam minas?

Pist. Nam meus est ballista pugnus, cubitus catapultata 'st mihi,

Humerus aries. Lyd. O bellator strenue, stipendium Tibi in vlmis crescit, mox dabitur hoc vlmeum stipendium.

Pist. Quid me tibi curatio est? Lyd. Iam nunc scies. Pistocl. Iam nunc abi

In maximam malam crucem. Lyd. Hancce tibi iam fabricas miser.

Nam hac si pergis, fieri nequit quin modò sis occisissimus.

Pist. Ego tibi istam sceleste linguam. Lyd. Mox, pater, pater.

Pist. Tace, atque sequere Lyde me. Lyd. Illuc sis vide. Vt magna sepè ingenia in occulto latent!

Mic adolescens quantus nunc Imperator est!

ACTVS SECVNDI

SCENA I.

MNESILOCHVS.

PISTOCLERVS.

SOSICLES.

LYDVS.

CLEOMACHVS.

S*Equere huc. Soficl. Quorsum? Mnel. Vt volupe tibi de me fiet hodie.*

Cleom. Quia iam adco compleui me flore Liberi,

Iam liber, iam liberrimus, iam Libertas Dea.

Pist. O lepidum solem hunc! ô diem lepidissimum!

Quàm exosculari peruelim te sol lepidissime!

Lyd. Quid facis adolescens? facito vt facias stultitiam sepelibilem.

Pist. Vbi tu es qui colere mores Massilienses soles?

Hic ad Massylos commigrasse noueris.

Mnes. Hui! hîc est Pistoclerus! Pist. Hui! hîc Charitum fraterculi!

Imus sorores inuisum vestras, Charitû ô fraterculi?

Lyd. Non patiar. Pistocl. Laqueum si vis emere, en triobolum,

Suspendas te licet. auarus non sum: pretium offero, Operamq; etiam meam, quò citiùs obstringas gulam.

Lyd. O praeligatum pectus! Pist. O statua veruecea!

Cleom. Eia, eia, Pistoclere, par pari lude. Pist. Apagesis.

Lyd. Non pares? Pist. Non pendes? Lyd. Nec in mentem est tibi,

Patrè tibi esse? Pist. Tibi ego, aut tu mihi seruus es? Sequere huc. Lyd. Quò recipis te? Pist. Ad præsepem meam.

Vnde Liberi lepos iam nares afflat. Mnes. Vt nasum sagax habes.

Age huc, veteris vetusti te impleho gutture tenas.

Pist. Bono quo fruitur in vita homo, eo vero fruitur bono.

Mortis in arbitrio est reliquum: quale hoc sit, di uiderint.

SCENA II.

LYDVS.

O barathrum, vbi tu es? vt ego te vsurpem lubens?
 Video nimio iam multo plusquam volueram,
 Vixisse nimio satius est, quàm viuere.
 Iam decollauit omne mihi consilium. Hei! hei.
 Va illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur
 meo.

Domum redeam? hero nuntiem? occisissimus siem
 Mortalium omnium. Mox, cur non tecum cum?
 Ne uolt: tu fortior, vt decuit hoc agere facinus.
 Ita Hercle tres validos ego iuuenes solus feram,
 Et quartum istum sesquipede aqualiculo,
 Qui solus mihi humeros pondere frangat suo:
 Domum redire tutum non est, nec tutum subsistere.
 Hoc tamen est potius: huc concedã ad eos intus simul:
 Prandebo, cœnabo, tergeboq; calices,
 Euerram patinas, certè Hercle vbi lautè mihi
 De cœnaprouisum atque prandio; si quid humeris
 Incumbat oncris, fortior ad ferendum ero,
 Quàm si ieiunus vltimos ferre cogar integras.

SCENA III.

DAVVS.

LYDVS.

Durum Hercle negotium est homini seruo, neque
 Vnquam caret negotio, etiam dum caret.

Depij. vino vix redij lassus oppidò,
 Genus inter versatus ferratile, vltimò im proçus
 Inbet ire me senex omnia per compita,
 Et conspicillo clauculum Lydum assequi,
 Videre quid agat, obseruare sedulo,
 Lydum, inquam, cur gnatum concredidit suum,
 Ouem lupo. Nisi Hercle me indoles latet
 Huius mastigia, hodie illic comœdias ager,
 Et ludum faciet herum nostrum. frustra est, eum
 Frugi esse qui putat, quia frugi verba perdit;
 Facetum victum amat aque ac herilis filius.
 Nimiumq; nequiter dissimulat alliato viuere,
 Dum clauculum expiit herilem trifur penum.
 Et eccum, quo ornatu prodit conspicuus huc foras,
 Certum est hominem contra alloqui.
 Lyd. Qui me sapere nimio censui plusquam Thale,
 Stultior Hercle fui barbaro Poitio,
 Iniquus oppidò fui: fuisse pœnitet,
 Quando hunc adolescentem bono prohibui suo frui.
 Bonum Hercle est expertus loquor, bonum, optimum
 Edere, bibere, pergracariet. Ita me amet
 Sãcta saturitas, nisi hoc malim quã neclat Iupiteris.
 Nam, id quale neclat sit, equidem haud scio,
 Dum mulso plenum cantharum habeo, habere hunc
 me plenum scio:
 Atque hoc ventriculus testatur modò obefulus,
 Qui plenus antè manijs fuit & araneis.
 Dau. At ventriculus ille taus si iã ventri loquus foret,
 Malorum quæ imminet gnarus, non tam improbè
 Tao consuleret tergo. Lyd. Hui! monstrum Hercle:

Geminus ego sum factus, reor, gemina mihi parent
omnia.

Dau. Nempe hoc est, gemina tibi virga domi, gemina
sunt vincula,

Geminum pistrinum, geminumq; & ergastulum,
Trabs gemina, ex quâ crux vna mox fiet tibi,
In quâ tu non geminus, sed simplex pendeas.

Lyd. Matheseos peritw subito quos deformat circulo?
Non Hercle magno ci nstitit mathesis hæc mihi;
Tales adire peruelim scholas quot die.

Dau. Alios ego mathematicos auguror breui adfore,
Qui lineas in cute tuâ, rubricâ depingant tuâ.
Si cui homini paratum in orbe malum, id tibi para-
tissimum est.

Lyd. Quis hic aridus est pumex? Dau. Nec omnium
merum.

Olere possunt Lyde. Lyd. Quid loquere frutex?

Dau. Fruticem ego me malim, quàm Lydum hodie.

Lyd. Quianam? Dau. Scies,

Quando in cat. istâ pendebis mox noctem perpetem.

Dau. Quid tū? Tū dedolabūt latera validi sex viri,

Et te resingent: denud. Lyd. Ostreato tergore

Facient superbum. Dau. Ita arbitror. Lyd. Placet,
Hercule,

Tuū hoc auguriū, Dau. Da. Inde ad molā alligabere,
Nec inde exhibis donec vita vitalis tibi.

Lyd. Bellè. hoc hereditarium est mihi domicilium:
Mei hinc maiores nobilitatis habent originem.

Da. Dein scis, quòd: Ly. Ad crucē reor: hanc olim mihi
Despondi, huiusq; immoriar perlubens amplexibus.

Dau. Quàm confidenter loquitur carnifex! Lyd. Itaq̄ fieri solet,

Nullius quando criminis animus sibi consciu'st.

Dau. Os ferreum! Lyd. Caueſis malum Dau. Dau.

Etiã minas?

Lyd. Ego te exanimalem faxo, ſi quid amplius,

Atque exheredem vita tua. Dau. Obe verbero!

Lyd. Equidem. Dau. Quid me tibi tactio eſt?

Ly. Quid tibi malũ me, aut quid ego agã curatio' ſt?

Dau. Heri auſpicijſ huc legatus veni de filio.

Lyd. Dic illum eſſe. Dau. Hoc Hercle ſcibam. Lyd.

Quid igitur rogas?

Dau. Vbi fiet niſi ſenex ſciat, tu mox ſcies ſenex vbi fiet.

Lyd. Dic illum eſſe benè, vbi benè eſt illi. Dau. Eho.

Id tuus ille probat ornatus. Lyd. Lydum decet:

Decet nos pergracariet, ſed te bubulcitariet.

Dau. Dices vbi fiet? Lyd. Ibi eſt Lydi pugnus in malis tuis.

Dau. Verũm ſuo malo. Lyd. Mentiris furcifer,

Tuoid malo eſt: id male Pol dicent tua.

Niſi mox. Dau. Abeo: ſed nihili eſ & omnino nihil.

Lyd. Tu porro perge quò miſeria te vocat:

Me mea voluptas iam ſuam inuitat domum:

Mei tergi hæc facio, non tui fiducia.

Dau. Cuſ Hercle paucaſ tempeſtates furcifer,

Augebis ruri numero genus ferratile.

Lyd. Abijt hæc torpedo: nunc omne conſilium aduoca

Lyde, ingens opus aggredereſ, rem arduam Aedepol:

Frequenſ ſenaciuſ fraudium adſit oppido.

Et hanc quæ administrem exponat prouinciam.
 Mox Hercle delectum noster habebit senex,
 Et copias conscribet in tergum meum;
 Quid agam? quos contra educam milites? hic est,
 Hic vnus est, qui omnes illius prosternet copias:
 Ipsum Imperatorem petet, & cedit illicò,
 Per loricam viam faciet, perq; clypeum
 Cor occupabit. victor ego mox inclytum
 Ducam triumphum. Istuc vos cernere prælium volo
 Extra iactum teli, fortunæ ext. & aleam.
 Et eccere senem. vt Mauortem in vultu gerit!

ACTVS TERTII

SCENA I.

PHILOXENVS senex.

DAVVS seruus.

LORARI quatuor.

LYDVS.

A In ita esse Daue? Dau. Aio, Philox. Certus

is? Dauus. An cacum me putas,
 Quæ vid; non vidisse me si dicas, videris?

Phil. Vbi nunc illi: m reperiam scelus: vbi hoc crucis
 cimelium?

Faxo iam Hercle vt suo crux gaudeat cimelio,
 Nec ploret diutiùs sibi fieri iniuriam.

Dau. Huc respice. Quis hic est cum collatio ventre.

Phil. Hic ipsus est.

Eia, eia, Lyde, eia, ô potator strenue!

Hoc nempe iusseram, ventrem vt curares sedulo,
Vt heri tui corrumperes rem & filium?

Dau. Ergo ad Prætozem vt eamus res iam postulat,
Vbi manu m:itar ob nauatam gnauiter operam.

Phil. Eamus, Hercle, ad carnificem, qui pendeas.

Dau. Eamus, Hercle: nil moror; at nisi filium
Mox perdidisse mauelis, pro me salics in crucē iibēs,
Et pro me pendeas Lydi-vicarius.

Phil. Constringe tute illi Artemo actutum manus.

Dau. Non renuo: stringe etiā fortius, etiā ohe fortius,
Eriam pedes, etiam collū. Phil. Dij te perduint scelus.

Dau. Quæ te agitant intemperie? cur malum tibi
Vltro imprecaris? si dij me perduint;

Tu Hercle omnium mortalium es perditissimus.

Phil. Tun' me ludificas, triuenefice: agite, abducite
Intro, atque adstringite ad columnam fortiter.

Dau. Agite, abducite, tāties quāti est fungus putidus.

Nil sentis, mox vltro me obsecrabis miser,

Vrgetis vt solui velim, libertatem sfferes,

Mulcebis Lydo genua. Phil. Mulcebo Hercule

Lydo tergus flagris belle, bellissime.

Rapite sublimem in aëra: pendeat mox furcifer.

Lyd. Rapite, agite, pendeā. Phil. Quā tu hoc fiducia?

Lyd. Aequi & boni. Phil. Non pendes? Lyd. Cūm

lubet;

Sed prius istas tabellas perlege. Philox. Ecquid gan-
nuunt?

Contra æo volo mox famula Vulcano seruiant.

Lydus. Nosce hoc signum, estne id fili? Phil. Noui.

Lyd. Perlege.

Phil.

Phil. Ohe litteras minutas. Lyd. Qui quidem videat parum;

At qui satis videat grandes nimio satis.

Phil. Iam conspicilla oculos iuuent meos. Lyd. Iuuet.

Pater, peccasse me scio, & peccasse pœnitet;

Vino dedi me, ita hoc persuasit adolescentia,

Mali sodales, pellecebraq; pessima.

Pergracando, belluando absorpsi plurimum,

Noctes diesq; Baccho feci & voluptate.

Nolo pater hoc mihi condones flagitium pessimum.

Exilio mutare solum stari: tibi ne hereat dedecus.

Itineriam molior, nec te intuerier animo

Meo persuasi facinoris huius conscius.

Vale pater, & Lydo nil imputes rogo,

Illi auscultare nolui, illumq; abripui in nefas;

Verbis me plurimis concastigasti acriter,

Nihili duxi monita, nihili feci: nunc pœnitet.

Vale pater, tuum nunquam visurus filium.

Phil. Lyde, ô Lyde, lacrymas nati eliciunt mihi littera.

Lyd. Quicunq; vbiq; sunt, fuere, vel posthacerunt,

Bardi, blenni, buccones, matula, anteis

Omnes longè stultitiâ, & moribus præposteris.

illum tu cures filium: illius ergo lacrymas.

Phil. O Lyde, Lyde, aliter tu sapias, si pater fores.

Lydus. Hercle ego eum pessimis perdam modis si pater forem.

Phil. Tace sis.

Lyd. Non possum tibi morem gerere;

qui illius

Mores noui Phil. Sit prauus, sit malus, sit pessimus,

at est filius.

Lyd.

Lyd. Non ego suspensum me maueim, cum audire
 isthac cogor probra?

Tacesis, & filium eximas iam periculo:

Ego quantum argenti opus est persoluam ganea,

Iam dabo, iam deferes, iam liberes mihi filium.

Solue illum sis. Lyd. Nolo solui. Phil. Ast ego volo.

Lyd. Ast ego magis equus malo pœnas luere flagiti.

Phil. Cuius? Lyd. Tui, qui innoxium oneras tot malis.

Irbes ligari, indictâ causâ me duci iubes.

Phil. Quæso hoc mihi flagitium noli imputare, mi
 Lyde.

Lyd. Nolo condonare nisi genua demulseris.

Philox. Mulsi: congialem tibi propinabo fideliam.

Cape hoc aurum, Lyde, i ser filio.

Lyd. Non equidē accipiā, proin tu queras qui ferat.

Nolo ego mihi credi. Phil. Cape verò odiosum facis.

Lyd. Nonequidem capiam. Phil. At quæso. Lydus.

Dico vt res se habet.

Phil. Morare. Lydus. Nolo inquam concedi mihi;

Vel da aliquem qui me seruet. Phil. Obe odiosè facis.

Lyd. Cedo si necesse sit. Phil. Cura hoc, iam ego re-
 uenero.

Lyd. Curatum est effete senem miserrimum.

Attorsus ad cutem es vt miserrima ouicula.

Nunc ego prædam hanc commilitonibus feram.

Iam nunc accipientur mulso lautissime.

Vt ego subleui os! vt glaucomata obicci senil

ACTVS QVARTI

SCENA I.

PISTOCLERVS.

MNESILOCHVS.

SOSICLES.

CLEOMACHVS.

LYDVS.

Nescio quid presagiat insulsum cor, Hercule,

Ad Augurum collegium res deferri pote est.

Mn. Nos Augures, hic Augurum est collegium.

Pist. Cor histrionicam facit, salit impigrè.

Sosicl. Nempe hoc est, salies mox præ gaudio.

Pist. At ego, si quid Sibylla mihi dictant mea,

Lydum in crucem saluisse nimis vcreor male.

Cleom. Eccere quàm bellus augur: despuas miser

Funesta dicta hac. Lyd. Quin propero de vicino con-
gredi?

Pistoclere, ô Pistoclere. Pist. O Lyde, ô salus mea,

Salve. Lyd. Apagesis ne cominus mihi. Pi. Quippenè

Lyd. Profanus es, ego sacerrimum sacrariû Hercule,

Et augustissimum omnium lararium.

Cleom. Quidû? quibus initiatus sacris triuenesce?

Lyd. Nisi modestius, va. Sosic. Quanto fermèto tibi

Increuit subito pectus. Lyd. Non de nihilo est hac fi-
ducia.

Pist. Tacete: sinite me meum Lydum oscularier,

Sinite me suauiarier fortunam meam.

Lyd.

Lyd. *Tu' tanto coram numine impudens lasciuies?*
Ego hic in hoc marsupio Plutum gero,
Vnà & salutem tuam, ô adolescens impie.

Tu tanto coram numine adhuc lasciuies?

Pist. *Minimè Hercle. veneror hæc numina, & Ly-*
dum meum,

Mystam sacerrimum. Omnes. Vnà omnes sacra
facimus

Pluto & Lydo. Lyd. *Salite præ gaudio. Cleom.*
Quianam

Non Martem huc adfers sed Plutum: suos
Mars Salios habet, haud Plutus. Ly. Salite extépulo,
Vel ne femuncia dabitur. Pist. Eia, salimus strenuè.

Lyd. *Etiã ad hæc, etiã adhuc, adhuc etiã, etiã adhuc.*

Mn. *Iuppiter omnesq; te dij perdant furcifer.*

Præ lassitudine concidunt mihi genua.

Lyd. *Sic preparatur epulis sua penus;*

Eamus intro, triumphalem vt cœnam vobis parem:

Nam fortiter agens hodie nostrum expugnaui senẽ.

S C E N A II.

NICOBVLVVS senex.

MESSENIIO seruus.

Nicob. *Malã rẽ ducit, multasq; sibi fabricat cruces,*
Vxorem qui ducit domum, quiq; fabricat filios.

Mes. *Pape! quis hic Vulcanus, filios qui fabricat?*

Nicob. *Ita equidem experior pridem. nam vxor mi-*
hi domi est,

Quæ fel vincit & absynthium amaritudine, res
pesumas;

Quæ

Qua sumi adinstar semper abigit lacrymancē foras.

ꝫ ganeā, ni fallor, filij sunt, qui meum

Exenterant medullitus marsupium.

Hos ego iam peruelim mihi obuios dari hodie;

Exenterabo, & emedullabo penitus.

Mess. Vt Aeacidiuis animis expletus senex!

Vereor ipsis oculos miseris exorbeat,

Vitamq; euitet. Nicob. Faciā Hercle sciant patrem

Me esse, & sese filios: si fastem sumpsero,

Mox expupillatos reddam verberibus. Mess. Equidē

In Libya mauelim occurrere leoni & tigri,

Quam huic hodie seni. Nicob. Siccine me perdere,

Rem meam decoquere, famam pessundare,

Nepotari, impunē! age Messenio, grādimus gradum?

Mess. Ad quid: si pransum imus: si cœnatum: eccere,

Vel Pegasum prœuortam. Nicob. Tun' aciē hebetes

Mei furoris, tuis caput obtundens iocis? Mess. Eho

lam carina hac ventris mei ipsa est vacuitas:

Quid mirum si saburrā poscit, vt securiūs

Velificetur nauis? Nicob. Saburrā fusiūs

Dabo quāntam neuelis. Mess. Sine obsecro:

Hæc cruda nimis est cœna, atque stomacho nocet.

Nic. Mox te clinguabo furcifer. Mess. Tuus ego sum.

Si mutum mauelis mancipium: tu videris.

Nic. Age, inquam, & Mnesilochum queramus mox

& Soficlem.

Mess. Nempe pedes non habent vt redbitent domum.

Nicob. Eamus, inquam, & ganeones pessimos

Mox pessimis perdamus, vt decet, modis.

Mess. Hoc est, quatuor iungamus indomites equos.

Duos qui distrahant pedes, duos qui brachia,
 Tum illosce flagris incitabimus affatim
 Equos; qui validè nervis tendant omnibus
 Suum quod est rapere: tuos deartuare filios:
 Sic ex vno duplum habebis fœnori.

Octo ex duobus mox fient: nihilo minùs.

Nic. Sat filiorum diues sum, Messenio,
 Atque ex duobus malim vnum fieri, & bonum.

Mes. Nempe hoc fiet: vicissim comedet alter alterum:

Medium vbi comederit alter alterius,

Duos compingemus dein medios simul,

Et fiet vnus è duobus. Nicob. Tu furcifer,

Perge age iocari; ego ted, illosq; pariter

Fartum mox faciam, & in artocrea coquam,

Vt pasta vobis fiat contubernium.

Mes. Nō equidē volo tui animi exstinguere incendiū,

Here: optima res est, irasci pessimis;

Sed magis oleum flammis ingero; quo ardeas.

Nic. Aetnam Hercule flabello irritat Pygmaolus.

Aetnam hoc gero pectore: euomam hanc in filios

Totam, quanta est: sequere huc. Messenio.

Mes. Laruas lemuresq; omnes modò qui loquitur
 senex,

Mox, Fili, mi fili: ne sic columbule,

Ne sic mi psittace: saccharum obiiciam tibi,

Comede, mi psittace, & deterge ocellulos:

Quid frustra sic meos violas ocellulos?

Hem pradam! Quàm sagax nasum senex habet,

Tam citò feras suis mouit cubilibus.

Molosicum hic agam, dum ager senex venaticum.

SCENA III.

PISTOCLERVS.

CLEOMACHVS.

MNEILOCHVS.

MENÆCHMVS.

SOSICLES.

LYDVS.

MESSENIQ.

Mnes. Nunc ego inter sacrum, saxumq; sto. Sosicl.
Hercule,

Nos victimas mox cadet carnifex sacerrimus.

Mnel. Quin tu quiescis, directum cor meum ac
suspende te:

Tu suffultas, ego miser vix sto præ formidine.

Pist. Tum nempe miser miserrimus est, cum deficiit

Cum re consilium. Cleom. Omnem senatum con-
uoca

Doliq; fraudisq; vt falsidicis fallacijs

Senex iugulatus pereat. Pist. Acutas Hercule

Poscis fallacias, talem vt iugulent senem.

Mic. Lydum hoc poscit munus, nec frustra erit,
scio:

Nouit, senibus suis os oblinere offucijs.

Mnel. Ad Lydum omnes hanc deferimus prouin-
ciam.

Lyd. Periculi resplena est hæc prouincia:

Nolo tam temere iacere meo in tergo aleant.

Odi Hercule vos magistratus, quibusponè ambulat

Lictores, queis nulla est, nisi in cute, purpura:

Qui non triumphant, nisi sub furcâ vapulent.

Pist. Auctoritatem tuâ senatus negligas?

Videsis, senatusconsulto quî pareas.

Mnel. In eandem omnes discedimus sententiam.

Lyd. Quâ lege hanc tradicis mihi prouinciam?

Nolo Prator, nolo esse Proprator, neque

Proconsul: res grauis est, & Dictatorem postulat.

Dicite me Dictatorem. Omnes. Dicimus. Lydus.

Date

Secures cum fascibus. Men. Eho, ceruicibus

Tam citò minaris nostris? Lyd. Hoc mei sit arbitri:

Volo absolutum imperium mihi dari in vitam & necem.

Omnes. Dantus. Lyd. Nunc ergo tu hîc sis: age, statio hac tua est;

Hunc tu serua locum, nec deseras, vide.

Hic mihi pratorium erit, huc concilium conuoco.

Pist. Age, Imperator maxime, rem incipe strenuus.

Tam facîle vinctes, quàm volpes pirum comest.

Lyd. Hercle, iam tempus aurem vellicat mihi,

Inconciliare copias omnes meas.

sumne Imperator maximus? sum Aedepol,

Atque augustissimus: & tamen hoc tanto mihi

In discrimine dum res vortitur, atque in acie

Dum vita consistit mucronis; nullus est

Tribunus, nullus Centurio: tota hîc stetit,

Hoc in cerebro belli moles. Quid agam? Quin bel-

licum

Indico concilium: placet; adeste fraudium

Millena millia, quotquot estis in domo.

Hei! humilis hac dictio, nec me decet: ollas olet:

In hoc, inquam, capitis pratorio

Iam confedere, iam rogo sententias.

*Pist. Quemadmodum adstitit seuerâ fronte curas
cogitans?*

*Reperit, non reperit: nutat, abnutat: magnum fa-
cinus animo*

*Coquit: crudum est, necdum coctum: ructat etiam
nunc iam.*

*Quid hoc? quid agis? nugas agis, Pol, nugacissimus
merè.*

*Digitos credis te perdidisse? numeras. Lyd. Sine, re-
peri modò.*

Pist. Pectus paltat, cor, credo, euocaturus est foras.

*Lyd. Hac si tetenderit acies, vicinus. Pistocl. Hui,
quàm feruidè*

*Concrepuit digitis! res tandem progreditur ex sen-
tentiâ.*

*Actum est? Lyd. De cute tuâ; nisi quod occurreris
aliud mihi*

*Augurium: inebras hucusque aues video, arculasq;
pessimas:*

*Non gero bellum, nisi auspicaò. Pist. Vigila, ne som-
no stude.*

*Ecce autem adificat, columnam mento suffecit suo,
Vigila, inquam; expergiscere, inquam, lucet hoc, in-
quam, placet.*

*Euge, euge, euschemè me Hercle astitit, & dulce, &
comœdicè.*

Lyd. Io, io triumphe, adeste tubicines, tibicines,
Equites, pedites, elephantum capti de hostibus,
Præda omnis, spolia opima, & de quibus modò
Triumphus agitur, adsint vinculis probe
Onusti desfloccati duo senes. Huic

Nostrò Iugurtha nomen erit, illi alteri
Perfes: ego Marius atque Aemilius ero.

Vbi est senatus? Pistocl. Lictores adfore mox ar-
bitror,

Nec sine virgis. Lyd. Quas Dictator equidem in
humeros

Mox expediam tuos. Pist. Dictator inclyte,
Dictata nisi mox proferas bellissima,
Qua nos nostrumq; tergus de periculis
Eripiant, ibis patibulatum ocysimè,
De Dictatore mox effectus furcifer.

Lyd. Tun' hisce minacis me territes larua umbra-
tilis?

Heus, licitor, caput obnubito illi, atque arbori
Infelici suspendito. Pist. Actutum, nisi

Explicaris mihi negotium, Hercules,

Noctem pendebis perpetem. Lyd. Nihil, nihil,

Nihil actum est: dictaturam exuo: nec civibus

Rebellibus velim prodesse. Pist. At Iupiter

Bene te amet. sis Dictator iure quàm optimo,

Sis quidlibet: modò imperti me, quod commentu' st.

Lyd. Tace,

Dum in regionem astutiarum mearum te induco,
vt scias

Iuxta mecum mea consilia. Pist. Salua sumes indidè.

Lyd.

*Lyd. Herus meus elephantis corio circumtectus est,
non suo,*

*Neque habet plus sapientia quam lapis. Pist. Ego me
istuc scio.*

*Lyd. Nunc sic rationem incipissam: ita hanc insti-
tuam astutiam.*

Mox pater ubi venerit: faciem mox exues,

Mox indues aliam, tu inquam, tu, tu, tu. Pist. Age.

An noctuas nos esse putas: sic tu, & iterum

Tu, tu, tu clamitas, ô triuenefice.

Tum facierum nos diuites sic autumes,

Vt lanus olim bifrons erat, & quadrifrons,

Mutare & pro libito nos facies creduas,

Vt mutatorias vestes? Lyd. Cauesis malum.

Exorsa hæc tela est non malè omnino mihi,

Pertexam perbenè, licium neruperis.

*Tu pare, tu ne quid musses, nisi cùm aderit mox
senex:*

Furiosum cum te, tum lymphatum fingito,

*Tum ea dicas, tum facias, quæ Orestes nunquam
fecerit.*

*Mnci. Quid tum? Lyd. Fugiet. Pist. Prò fraudium
fraus pessima!*

*Lyd. Nunc experire sitne acetum tibi, & cor acre in
pectore,*

An fungum pro corde geras, peponem pro cerebro,

Hanc tu prouinciam pro legato obieris,

In quâ duellum hodie feruebit maximum.

Pist. At tu qui facies mutare iubes hominem, ubi

Hæ crescunt, quas mutemus facies, expedi.

Lyd. In hoc crescunt mar supio; hic venum omnia
Exponit Iupiter; etiam fidem, & fiduciam.

Pist. Age aperi tandem olitorium hoc forum. Lyd.
Aperio.

Sed Cereris hic mysteria sunt; cerni abnuunt.

Ibo intro; mox prodibo foras, mox omnia

Dabo expedita, impedita qua vides modo.

Pist. Miras hic turbellas excitabit furcifer,

Si Lydum noui, textit histrionibus

Lepidam fabellam. monstri est, nisi pendeat hodie,

Et totum opimi corium bouis deuoret,

Helluo flagrorum pessimus, Sotic. Cutem illius

Si quis denariolo vendat mihi lanio

Nolim Hercle. ita mox forabitur dente vlmeo.

Mess. Hi me videre non putant, audire me

Nihil. At verò vbi senex aderit, omnia

In lucem proferam, atque in meridiem ipsissimam.

SCENA IV.

LYDVS.

PISTOCLERVS cum sociis.

NICOBVLVVS.

MESSENIQ.

Lyd. Nemo vnquam magis sui ex animi sententiâ
Res expediuit pessimas, quàm ego hodie.

Cleom. Eccum. Dictator adest. Pistocl. Quid cessamus? salus

Nostræ reipublicæ huius in sinu iacet,

Ibi quiescit. Mnes. Imperator maxime,

An commeatus in promptu est? num ararium
 Neruusq; belli solidus? Lyd. Agite, vicimus,
 Hæc est panoplia, hæc cataphractorum arma sunt
 Ipsissima induite. Pist. Quin sagum das è pratorio?
 Hostis adest, nimio quàm atrocissimus.

Lyd. Si illi machæra est, & nobis rhomphea' st domi.

Nic. Bilem in nasum conciuuit mihi labor, morâ;

Dum quero, dum plateas omnes otheo, & perditos

Nondum reperio nepotulos. nam filios

Iam pridem perdidit: qui tam nequiter

Palam nepotantur. Sed hem Messenio

Opportunus adest consiliarius re in pessimâ.

Mess. Ab Nicobule, Nicobule! Nicob. Oh mi Messenio,

Messenio! Mess. Teneo prædam vnguibus. Nicob.

Lupum auribus,

Pt vereor. Mess. Ego eos tibi si ostendero filios,

Agnosces? Nic. Hercule, nisi oculos effodiant mihi,

Agnoscam quos genui, quos eduxi malo

Suo, luctu meo familiari, & quod est

Caput, mea crumena exitio & funere?

Mess. Viden' hos? Nicob. Quid ni videam? quid
 sic me captas carnifex?

Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo vtendos foris.

Mess. Hi sunt. Nic. Hi sunt? Mess. Nisi fortè alicubi se perduint,

Aut se reliquerint forsitan in ganeâ.

Nic. Hi sunt? Mess. Nisi de Euphorbo Pythagora sient.

Nic. Hi sunt? Credo quidem me vidisse eos, nec alteri
Sed mihi met credo, oculis credo meis.

Nicob. Hi sunt? Mess. Hi sunt? hi sunt? hi sunt? vo-
mitum moues

Ita mihi ad nauseam, Hi sunt exscreas. hui!

Nicob. Messenio, multa senium fert secum incom-
moda,

Oculis nubem obducit. censen' opera pretij

Adire? Mess. Nisi perire eos mauelis. Nic. Quis hic?

Mess. Filius est, ni fallat. Nic. Nempe Aethiops mihi

Est filius. Mess. Quid si in camino leno foris

Eum suspenderit, vti fit carnario,

Vbi perna pendent, vbi lardum omne fumigat?

Nic. Hercle fieri pote: nam mala merx leno est. age,

Mi fili quid cessas? num vocem agnoscis patris?

Hui! hac quidem Aedepol laruarum plena sunt.

Censen' eum esse filium M. ssenio?

Mess. Nisi forte migravit ex corpore, veluti solent

Migrare ex adibus antiquis in nouas.

Nicob. At nasus illi plusculum est simus, Messenio,

Non filic item meo. Mess. Quid si pugnis ei

Interpolarit os meretrix, & denuð

Resinixerit. Nicob. Labia hiulcant nimis, Messenio.

Sed iterum aggrediar hominem. Perplexabili

Nescio quo murmure incassum fremis frutex?

Pist. Οὐ γὰρ ἐγώ γέ τι Φημι τέλει χαλεπέτερον
εἶναι,

Ἡ ὄταν εὐφροσύνη μὲν ἔχει καὶ δῆμον ἀπατα.

Nic. Malè metuo ne malum duit mihi: hic elephas

Est, non homo, barrit, non loquitur Hercules.

An merisui, me ludibrio habes, Messenio?

Ego te carnifici discipulum mox dabo carnifex.

Mess. Si quidem omnes coniuratim cruciamenta conferant;

Habeo, opinor, familiare tergum, ne quaram foris.

Non possunt mihi minacijs credo tuis hi oculi sodiri hodie,

Sicut non viderim ea quae ita certò viderim.

Nicob. Tuten' vidisse hos asseris? Mess. Assero.

Nicob. Quos? Mess. Filios. Nicob. Meos.

Mess. Tuos. neque enim mihi, reor, sunt filij,

Albas prater bestiolas & totidem nigras.

Nicob. Quis horum est? Mess. Horum nullus, & horum quilibet.

Nicob. Potisne esse iste ventricosus, obesulus?

Mess. Nam si in cauponâ benè bibit, quid ni pote?

Nic. Aggrediar hominè confidenter. Mess. Optimè.

Nicob. Pape adolescens, vs bellè atque anserinè ambulat.

Hic nempe gnatus est meus bellissimus,

Quem mactabo omnibus cruciabilitatibus.

Πι. Δαιτυμόνες δ' εἶναι δώματ' ἀκχεῖλαι αἰοιδῆ,

Ἡμενοὶ ἐξείης· ὡς δὲ πλὴθωσι τεταπειλάαι

Σίτῃς ἢ κρητῶν. μέθυ δ' ἐκ κρητῆρ' ἀφύσσων

Οἰνοχόῃσ' ἀφάρησι, ἢ ἐκ χείρ' ἀπείρασιν

Τῆσ' ἢ μοι κάλλισον ἐνὶ φρεσὶν εἶδεταί εἶναι.

Nicob. Messenio, Messenio! Iam Cerbero

Me malim esse hospitem, quàm hac ferre diuitiis.

Nimio haec res est magna diuidia mihi,

Aetate in hac me ludum fieri pupulis.

Mess.

Mess. *Durum est. Sed vnum hoc scito: nimio cre-*
brius

Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè ex-
petis.

Nicob. *Tentabo etiam adhuc? Mess. Etiam adhuc:*
sapè aucupes

Falluntur, & tandem prada obuēnit. Nic. Igitur

Per satyram nunc exquiramus suffragia:

Tun' meus es? erravi. Tu meus es, Hercule.

Iam etiam, iam etiam nunc conspicilla cepero,

Hac consulam iam conspicilla oculicissima.

Tun' meus es? erravi. Tu meus es Hercule.

Occisa res est, sic ex compacto ea agitur,

Quasi in foro res foret olitorio.

Tum nescio Aedepol qualis forma hac fiet:

Vni nasus aquilinus, vulturinus alteri nasus est:

Dein cetera monstris examusim dixeris

Similia, decollauit omne consilium mihi.

Mess. *At hosce vides? Nicob. Video. Mess. Facient*
rem omnem palam;

Modò tu tragicè, modò non agas sic comicè.

Nicob. *Video, video pestem iuuenta: Di improbos*

Adaxint ad suspendium veneficos,

Qui mentem eripiunt filijs, & rem patri.

Pistoclere, hem, Pistoclere, an baculos edis?

Pist. *Durus cibus est, perniciēs dentium mera.*

Nic. *Homo nullus est te scelestior hodie,*

Neque cui ego de industrià ampliùs malè

Hodie faxim perlubens, faxim, inquam, perlubens.

Pist. *Quid me iubes facere, Apollo: hircum fœtidum*

Vt matrem tibi placet. Nic. Expedi iam sese hanc.

Pist. Agedum, machara, Apollonia iusso obsequi

Te decet, agedum, hancce victimam cade inferis;

Nigra est, hanc querit sibi Proserpina.

*Nicob. Certè haud tutum est, certè pueri interdum
senem*

Interimunt: parricidè hinc nata quaestio est.

Metuo malè nimis ne numerum augeam, & nimis

Serò prator querat cùm mortuus siem.

Mess. Ast ego herum non patiar inultum ludibrio

Haberi à fungis istis. Lyd. Quid ais homo trium?

Mess. Dij te vellem perdant, homo marcide,

Germana illuuias, rusticus, hircus, hara, sus,

*Canis, capra commista. Lyd. O nequam os & ma-
ledicum!*

Indignis si maledicatur, maledictum id esse dico:

*Verum si dignis dicitur benedictu'st, meo quidem
animo.*

Lyd. Hem! quam Cat' hic philosophus est, sententias

Loquitur iam noster carnifex. Age, verbero,

Pugnos ede. Mess. Nolo Hercule. Lyd. At ego volo.

Mess. Quaeso Hercule,

Tu istam cœnam largire esurientibus. ego

Haud esurio pugnos: vacuus mihi licet

Stomachus octo propè dierum egit ferias.

*Lyd. Hoc quidem profectò certum est, non est ar-
bitrarium.*

*Mess. Perij. Lyd. Parum etiam, preut futurum est,
prædicas.*

Nisi te contuderim mollior ut lanâ sis,

Ego istos execror pugnans quantumuis pugnacissimos.

Lyd. Ego te religione exuo, nihil debes mihi,
Soluisti. Mess. Nolo in are esse alieno: cape.

Lyd. Nimis etiam prodigalis factus es Aedeol,
Tutore opu'st. Lyd. Quia vaniloquus es, nunc vapula.

Mess. Optati ciues, incola, accola. Lyd. Nunc va-
pula.

Nicob. Quin fugimus hinc Messenio? Pist. Sic ex-
pedit,

Nisi exossari malitis miseris modis.

Nic. Vbi tu nunc, qui exossas homines, homuncio:
Mox tibi cutis nulla erit in natibus, ô homuncio,
Cum resciet isthac parens, ô homuncio:

Neque enim haec tacebo, neque celabo, ô homuncio:
Sed patri iam tuo referam, ô homuncio:

Tunc tibi cutis nulla erit in natibus, ô homuncio.

ACTVS QVINTI

SCENA I.

PISTOCLERVS cum sociis.

Mnes. **P**ugnata hac pugna est fortiter: fugit se-
nex.

Pist. Velim equidem non rediret auctus copiis:
At mihi tor augurium facit, mox adfore.

Neque salus nobis iam saluti esse, si
Cupiat, potest: nec vsquam stabulum est confidentia.

Lyd. Igraue miles, siccine post victoriam
Cor palpitat? Quid si modò victus igitur,

Quid

Quid foret animorum? Pist. Succidaneam
 Pro me cutem tuam si dederis, aureum
 Dabo, qui liber fias. Lyd. Dabo, si quid accidas
 Præter fortunam, quam petes is optimam.
 Pist. O carnificinum cribrum, quod credo fore,
 Ita te forabunt patibulatum per vias
 Stimulis. Lyd. Sine, inquam, mox adero, mox pro-
 feram
 Bellaces machinas, queis mox senes
 Proster nam ambos. Solicl. Aget aliquid, miscabit
 omnia.
 Noui hominem. Pist. Caterum siluam vlmorum in-
 tegram
 Feremus hodie singuli, quantam Atlas vix ferat.

SCENA II.

MESSEPIO.

PISTOCLERVS cum suis.

Agite, agite, agite, pendere si quis expetat,
 Restes hic grates veneunt, teruncium
 Non postulo. Heus Pistoclere, hæc tibi gulam
 Induat, hæc tibi, tibi hæc. Panaceam credite
 Me à Ioue malorum omnium habere in promptu
 Hercule.

Pist. Pandoram te credo Hercule. Lyd. Age sis. Pist.
 Ut pendeam?

Sat citò pendebo, mox vbi senex venerit:
 Quid opus præuortior labore maximo
 Quod nullo mox labore vltro mihi dabitur?

Tu pendeas. Lyd. Tu prius, Hercule; herus es mihi.

Pist. Non inuideo hancce prerogatiuam tibi.

Lyd. Mauis perire. Pist. Certè non pereo si pendeo?

Lyd. Ita n.e ament quos amo, patellarj dj,

Vt non peribis. Pist. Quid igitur. Lyd. Collū inferere,
Scalas conscende, cetera ex sententiâ.

Pist. Sed mox in tuto cum fueris med exime

Periculo. Omnes. Belle, optimè, haud pote meliùs.

Lyd. Nunc obuiam senibus ibo, leporibus canes
Auribus eos capio timide timidissimos.

S C E N A III.

PHILOXENVS.

NICOBVLVS.

LYDVS.

Ain' ita esse, Lydum, filios tuos
Meumq; perdere, vnice mihi vnicum?

Vbi cum nunc reperiam scelus hominis? Nic. Viden'?

Phil. Heus, Lyde, Lyde. Lyd. Philoxenum audio
herum meum.

Estne here quid imperes? Philox. Vt pendeas.

Lyd. Placet.

Nec restis sumptui tibi futura' st, attuli:

Scio meruisse, nolo mihi vt parcas: rogo,

Fruigi nunquam fui, nunquam ero, sine pendeam.

Phil. Nec opus Demosthene est, Lyde, vt persuadear:

Pendebis: at mihi filium prius exhibe.

Lyd. Pendet, ni fallor, aut pendebit oppido,

Longamq; extemplò de se faciet litteram.

Phil.

